

Tiia Kantola, Kristiina Saarijoki

Merkityksellisen leikin mahdollistaminen vastaanottokeskusten lastenryhmissä

Työvälineitä vapaaehtoisille

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Tiia Kantola, Kristiina Saarjoki Merkityksellisen leikin mahdollistaminen vastaanottokeskusten lastenryhmissä. Työvälineitä vapaaehtoisille. 70 sivua + 4 liitettä 5.4.2012
Tutkinto	Toimintaterapeutti AMK
Koulutusohjelma	Toimintaterapian koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Toimintaterapeutti
Ohjaaja(t)	Lehtori Tuula Uutela Lehtori Anne Talvenheimo-Pesu
Tässä opinnäytetyössä kuvataan kehittämistoimintaa, jonka tarkoituksena oli turvapaikanhakijalasten merkityksellisen leikin mahdollistaminen vastaanottokeskuksissa toimivissa Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisten ylläpitämässä lastenryhmissä. Kehittämistoiminta kohdistettiin Punavuoren toimipisteessä toimivaan lastenryhmään. Tavoitteena oli kehittää lastenryhmän toimintaa ja ympäristöä yhteistyössä vapaaehtoisten kanssa sekä tukea vapaaehtoisia lastenryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Kehittämistoiminta eteni toimintatutkimuksen piirteitä omaavana. Vahvana teoreettisena pohjana toimi Person – Environment – Occupation (PEO) Malli sekä Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden viitekehys. Lisäteorianana toimivat Leikkimielisyyden malli sekä lasten leikitaitojen kehitys. Kehittämistoiminta aloitettiin alkutilanteen selvittämällä. Aineisto kerättiin havainnoimalla lastenryhmän toimintaa, haastatteleamalla vapaaehtoisia ja vastaanottokeskuksen henkilökunnan jäsentä sekä tarkastelemalla vapaaehtoisten suljetun foorumin dokumentteja. Tuloksista ilmeni, että leikin osuus lastenryhmän toiminnassa on pieni. Tähän vaikuttivat monet eri tekijät. Tuloksiin perustuvaa kehittämistä toteutettiin kolmella lastenryhmäkerralla. Kehittäminen kohdennettiin kaikkiin PEO-mallin osatekijöihin mahdollistaen näin merkityksellisen leikin toteutumista. Kehittämistoiminnan tuotoksena lasten leikkimahdollisuudet ja leikki lisääntyivät. Lastenryhmään rakennettiin struktuuri, joka tuki sekä lasten että vapaaehtoisten osallistumista toimintaan. Struktuuriin rakennettiin tilaa erilaisille leikeille. Vastaanottokeskusten lastenryhmien vapaaehtoisille järjestettiin koulutus, jossa esiteltiin kehittämistoimintaa kokonaisuudessaan. Kehittämistoiminnan tuotoksena valmistettiin Leikkivinkit-materiaali, joka sisälsi erilaisia työvälineitä vapaaehtoisille lastenryhmän suunnitteluun ja toteutukseen. Kehittämistoiminnassa näyttäytyi toimintaterapian konsultoiva rooli. Kehittämistoiminta toi selkeästi esiin toimintaterapian mahdollisuudet vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä. Sekä vastaanottokeskusten lapset, Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoiset että toimintaterapeuttiopiskelijat hyötyisivät yhteistyön jatkamisesta.	
Avainsanat	vapaaehtoisuus, toimintaterapia, leikki, vastaanottokeskus

Author(s) Title Number of Pages Date	Tiia Kantola, Kristiina Saarijoki Enabling Meaningful Play in a Reception Center's Children's Groups. Tools for Volunteers. 70 pages + 4 appendices Spring 2012
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Occupational Therapy
Specialisation option	Occupational Therapy
Instructor(s)	Tuula Uutela, Senior Lecturer Anne Talvenheimo-Pesu, Senior Lecturer
The purpose of this study was to enable children's meaningful play in a children's group in Punavuori reception center together with Finnish Red Cross volunteers. The objective was to enable play occupations in a children's group together with the volunteers and support them to plan and implement activities for children. The study was based on Action Research and the data for this study was collected by interviewing the volunteers and staff member of Punavuori reception center and also by participatory observation in two children's group meetings. We reviewed also documents from the volunteers' closed discussion forum. The theoretical base of our study was Person-Environment-Occupation (PEO)-Model and the Participatory Occupational Justice Framework. Also the Model of Playfulness and knowledge of development of play skills were of importance. The study revealed that the proportion of children's play in group activities was relatively small. Many factors affected this result. As a follow-up, we planned three children's group meetings based on the study results. The implementation was targeted at all concepts of the PEO Model. As a result of the follow-up, play opportunities and the amount of play increased in the children's group activities. We implemented a structure in the children's group which included various kinds of play opportunities. The structure also supported the volunteers to participate in planning and implementing play activities. We also made a material for volunteers to plan and implement play activities in the children's group. All of the children's group volunteers were offered to take part in an educational meeting where we introduced this study and the results. This study highlighted that Occupational Therapy has a lot of potential to develop and support voluntary work. Our opinion is that all participants would profit from a continuous collaboration.	
Keywords	volunteers, occupational therapy, play, reception center

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kehittämistoiminnan lähtökohdat	2
2.1	Tutkimuksellinen kehittämistoiminta	2
2.2	Elämänkaarajattelu ja Toiminnallinen oikeudenmukaisuus	5
2.3	Kehittämistehtävän määrittäminen työelämäyhteistyökumppanin kanssa	7
2.4	Kehittämistoiminnan eettisyys	8
3	Kehittämiskohteeseen perehtyminen teoriassa ja käytännössä	9
3.1	Suomen Punainen Risti ja Punavuoren lastenryhmä	10
3.2	Lasten arki vastaanottokeskuksissa	13
3.3	Leikki lasten toiminnallisena oikeutena	16
3.4	Person – Environment – Occupation (PEO) Malli	18
3.5	Tutkimuksellinen perehtyminen Punavuoren lastenryhmään	21
3.5.1	Lähestymistapa	21
3.5.2	Kehittämismenetelmät ja aineistonkeruu	22
3.5.3	Aineiston analyysi	26
3.5.4	Tulokset	28
3.5.5	Tulosten yhteenveto ja merkityksellisen leikin määrittely	37
4	Merkityksellisen leikin mahdollistaminen Punavuoren lastenryhmässä	40
4.1	Ryhmäkertojen suunnittelu	41
4.2	Ryhmäkertojen toteuttaminen	50
5	Työvälineitä vapaaehtoisille	56
5.1	Huoneentaulu	57
5.2	Koulutus	58
5.3	Leikkivinkit-materiaali	58
6	Lopputulosten ja kehittämisprosessin arviointi	59
6.1	Kehittämistoiminnan tulosten arviointi	59
6.2	Kehittämisprosessin arviointi	62
6.3	Jatkoehdotukset	63
7	Pohdinta	64

Liitteet

Liite 1. Suostumuslomake vapaaehtoisille

Liite 2. Suostumuslomake vastaanottokeskuksen henkilökunnan edustajalle

Liite 3. Yhteistyökumppanin palaute opinnäytetyöstä

Liite 4. Leikkivinkit

1 Johdanto

Kuvaamme tässä opinnäytetyössä toteuttamaamme kehittämistoimintaa, joka on osa Metropolia Ammattikorkeakoulun toimintaterapian koulutusohjelman aikuiskoulutukseen liittyviä projektiopintoja. Projektiopinnoissa on yhdistetty useamman opintokokonaisuuden sisältöjä ja perinteinen opinnäytetyö on liitetty osaksi kehittämiseen liittyviä opintoja. Projektiopintojen kehittämistoiminnan lähtökohtana toimii Elämänkaarajattelu sekä Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden viitekehys.

Työelämäyhteistyökumppaniksi kehittämistoimintaan lähti mukaan Suomen Punainen Risti (SPR), Helsingin ja Uudenmaan piiri (HUP). Valitsimme yhteistyössä kehittämis-kohteeksi SPR:n vapaaehtoisten järjestämät lastenryhmät, jotka toteutuvat Helsingin kaupungin ylläpitämässä vastaanottokeskuksissa. Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisten järjestämä toiminta on merkityksellinen osa vastaanottokeskusten toimintaa (Koppanen 2010).

Jaoimme työelämäyhteistyökumppanin kanssa kiinnostuksen vastaanottokeskusympäristöstä lasten arjen ympäristönä sekä sen vaikutuksesta lasten toiminnalliseen oikeuteen leikkiä. Kohdensimme kehittämistoiminnan yhteen lastenryhmään, joka toimii Punavuoren toimipisteessä. Lastenryhmä on perustettu puolitoista vuotta sitten yhteistyössä vastaanottokeskuksen henkilökunnan ja Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisten kanssa, toiveena toteuttaa lapsille mielekästä toimintaa vastaanottokeskuksen arjessa. Kehittämistoiminnan tarkoituksiksi muodostui mahdollistaa lasten merkityksellistä leikkiä SPR:n lastenryhmässä. Tähän pyrimme kehittämällä lastenryhmän toimintaa sekä ympäristöä yhdessä vapaaehtoisten kanssa. Tavoitteena oli myös tukea vapaaehtoisia lastenryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Turvapaikkakeskustelu herättää tämän päivän Suomessa monenlaisia tunteita ja mielipiteitä sekä päivän politiikassa että keskustelupalstoilla. Hakiessamme tietoa vastaanottokeskuksesta lasten ympäristönä saimme havaita sitä olevan kuitenkin hyvin vähän. Työmme viimeistelyvaiheessa löysimme Tampereen yliopiston Kulttuuri- ja yhteiskuntatieteiden yksiköstä vasta valmistuneen Pro gradu-tutkielman: Perhe vastaanottokeskuksessa – arjen ajalliset, tilalliset ja modaaliset rajat (Salo 2012), jossa tuotiin vas-

taanottokeskuksissa asuvien perheiden arki näkyväksi. Aineisto oli kerätty yhdestä vastaanottokeskuksesta. Tuloksista nousi esiin turvapaikanhakijaperheen arjen muotoutuvan turvapaikkaprosessin mukaisesti. Vastaanottokeskuksessa asumista kuvattiin odottamisen ajaksi. Pitkä odottamisen aika heijastui arkeen ja perheenvälisiin suhteisiin eivätkä vanhemmat aina jaksaneet huolehtia lapsistaan. Lasten arkeen vaikutti suuresti myös se, olivatko he koulussa vai eivät. Koulu toi kouluikäisten arkeen vaihtelevuutta. Alle kouluikäiset lapset puolestaan lähinnä juoksentelivat ulkona tai vastaanottokeskuksen käytävillä. (Salo 2012: 30–31). Vanhemmat toivoivat, että lapsille olisi järjestettyä toimintaa, erityisesti ryhmätoimintaa nähtiin tärkeänä ennen koulun aloitusta. (Salo 2012: 45–46.) Tutkielmassa tuli esiin myös lelujen vähyys sekä niiden tavoittamattomuus vastaanottokeskuksessa (Salo 2012: 36).

Tutkielman tulokset puhuvat vapaaehtoisten ylläpitämien lastenryhmien ja kehittämistoimintamme tärkeyden puolesta. Kehittämistoiminta toi myös hienosti esiin toimintaterapian mahdollisuudet olla mukana mahdollistamassa toiminnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumista yhteistyössä vapaaehtoisten kanssa.

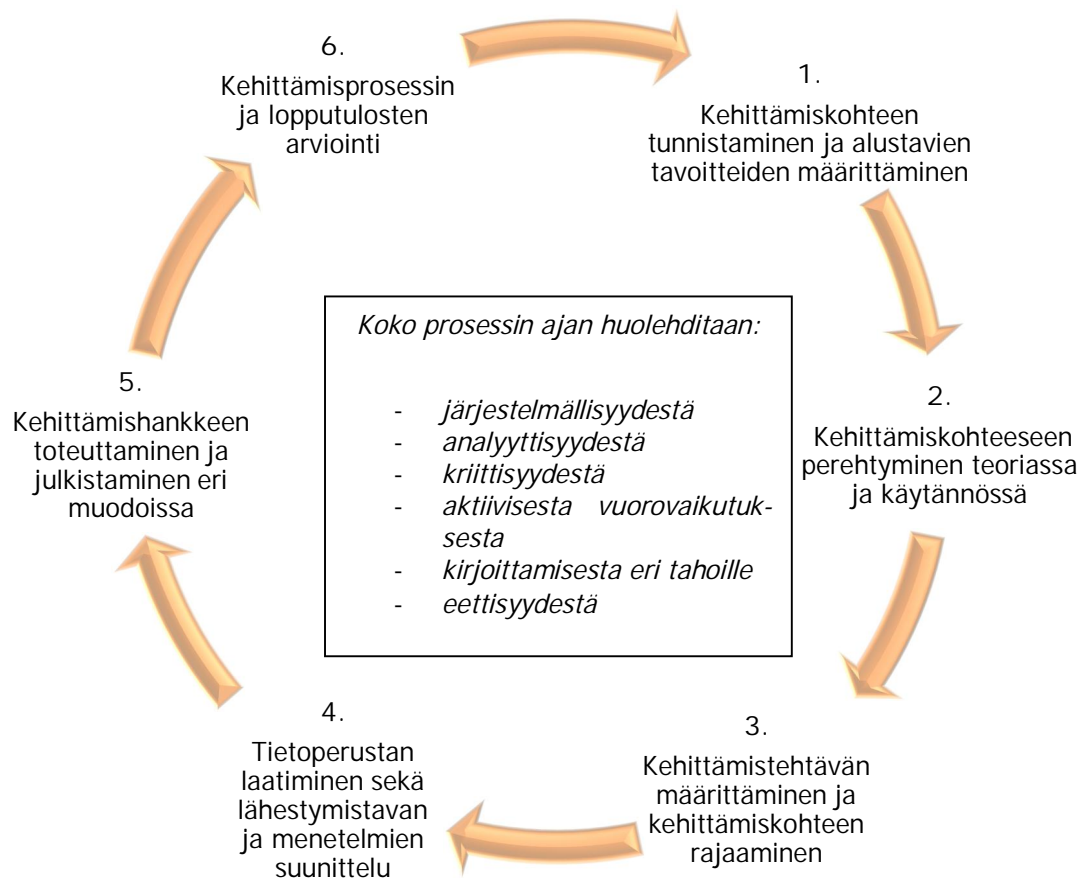
2 Kehittämistoiminnan lähtökohdat

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksellista kehittämistoimintaa sekä toimintaterapian aikuiskoulutuksen projektiopintojen kivijalkana toimineet teoriat, Elämänkaarajattelun ja Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden viitekehyksen. Kehittämistoiminnan lähtökohtien alle olemme myös sisällyttäneet kehittämiskohteen tunnistamisen ja kehittämistehävän määrittämisen sekä kehittämistoiminnan eettisyyden.

2.1 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta

Tutkimuksellinen kehittämistoiminta tarkoittaa kehittämistoimintaa, jossa vaihtelevat tutkimuksellisuus sekä käytäntö. Sen avulla haetaan usein ratkaisuja käytännöstä nouseviin ongelmiin sekä kehitetään ja kokeillaan uusia ideoita, toimintamalleja, käytänteitä tai palveluja. Kehittämistoiminnan tarkoitus onkin useimmiten löytää paremmin toimiva ratkaisu ja viedä sitä käytännössä eteenpäin. Nämä ratkaisut pyritään tukemaan teoriolla. (Ojasalo – Moilanen – Ritalahti 2009: 17–20.)

Tutkimuksellinen kehittämistoiminta kuvataan useimmiten prosessina, johon sisältyy eri vaiheita. Kirjassa Kehittämistyön menetelmät – Uudenlaista osaamista liiketoimintaan (Ojasalo ym. 2009: 24) kehittämisprosessi on jaettu kuuteen vaiheeseen, jotka sisältävät omat tehtäväkokonaisuudet (Kuvio 1). Käytännössä vaiheet etenevät harvoin näin selkeästi. Kehittämistoiminnan kuvaaminen prosessina auttaa kuitenkin kokonaisuuden hahmottamisessa ja järjestelmällisessä etenemisessä. Kehittämistoiminnan kannalta keskeistä onkin järjestelmällisyys, jatkuva dokumentointi, kriittisyys, analyyttisyys, aktiivinen vuorovaikutus ja eettisyys. (Ojasalo ym. 2009: 23–24.) Tässä kehittämistoimintaamme kuvaavassa opinnäytetyössä käytämme kehittämistoiminnan vaiheiden kuvaamisessa kyseistä jaottelua.

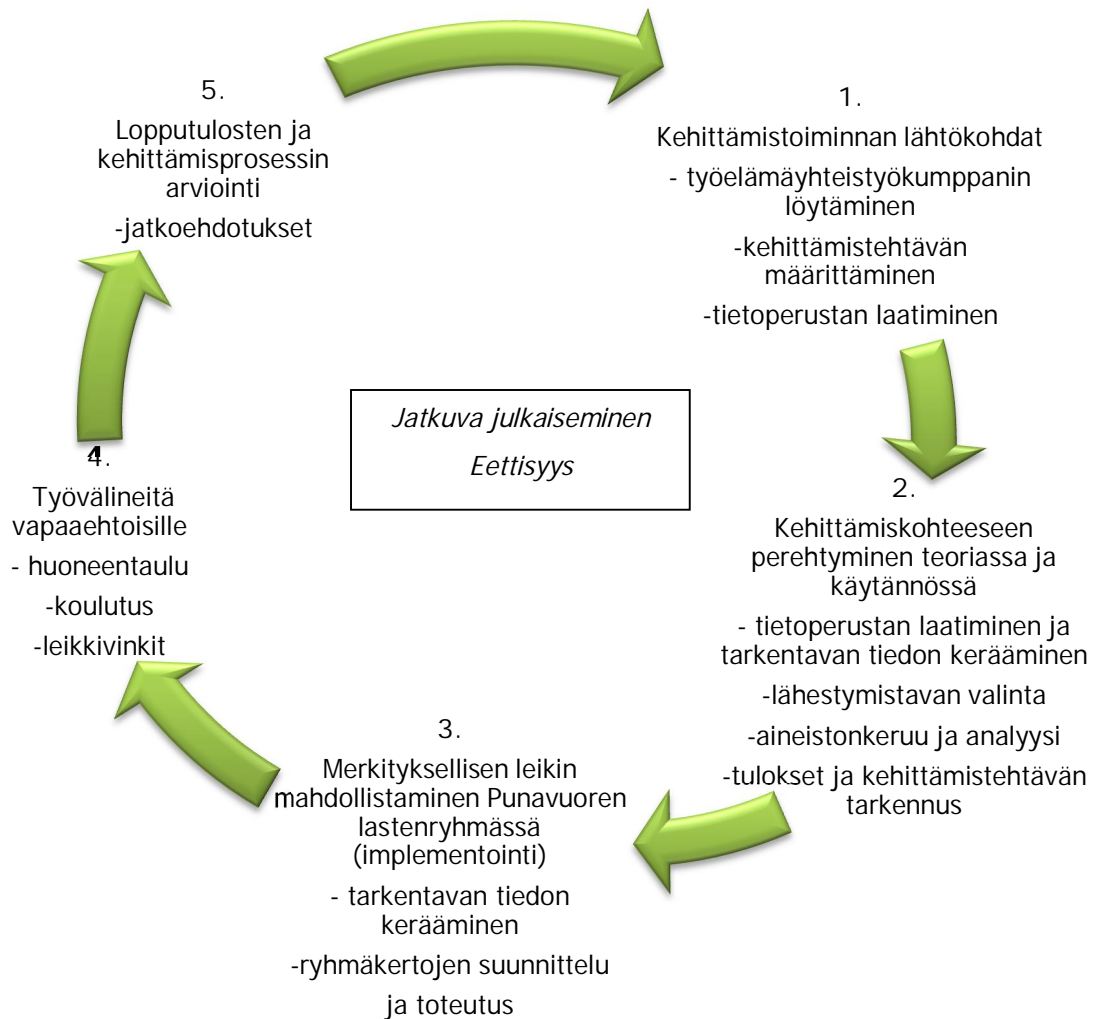

Kuvio 1. Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessin vaiheet. (mukaillen Ojasalo ym. 2009:24).

Kehittämistoiminnan tavoitteena on tuottaa hyödyllisiä muutoksia työelämään. Prosesiin tulisikin sisällyttää runsaasti muutoksen toteuttamiseen eli implementointiin liittyvää toimintaa. (Ojasalo ym. 2009: 26.) Keskeinen osa on myös tulosten julkistaminen. Se vie kehittämistä eteenpäin. Myös kirjallinen raportointi ja tulosten jakaminen on tärkeää. Keskeistä on myös arviointi, joka kohdistetaan koko kehittämisprosessiin sekä sen tuotoksiin. Loppuraportissa pääpaino on usein kehittämistehtävän, tietoperustan ja kehittämisprosessin tarkassa kuvaamisessa sekä erilaisten aikaansaannosten arvioinnissa. (Ojasalo ym. 2009: 46–47.)

Toteuttamamme kehittämistoiminta eteni omanlaisessa järjestyksessä. Olemme opinäytetyössä pyrkineet kuvaamaan prosessin etenemistä siinä järjestyksessä kuin se oikeasti eteni. Yhdistimme vaiheet itse muodostamiemme otsikoiden alle, joiden koimme kuvaavan sen hetkisen prosessin kokonaisuutta (Kuvio 2). Kehittämistoimintamme tietoperusta on esitetty kahdessa eri vaiheessa. Tutkimuksellisen osuuden jälkeen kehittämistehtävän tarkentuessa tarvitsimme myös tarkentavaa tietoa suunnitellessamme implementointia eli kehittämisen toteuttamista tuloksiin perustuen. Julkistamista tapahtui koko prosessin ajan meidän jakaessa tietoa yhteistyökumppanille sekä esitellessämme työtä opiskeluryhmällemme. Jokainen vaihe eteni järjestelmällisesti, sisältäen dokumentointia, kriittistä pohdintaa, aktiivista vuorovaikutusta sekä eettisyyden huomioimista.

Kuvio 2. Kehittämistoiminnan toteutuneet vaiheet.

2.2 Elämäнкаariajattelu ja Toiminnallinen oikeudenmukaisuus

Elämäнкаariajattelun taustalta löytyy käsitys koko elämänajan kehittyvästä ihmisestä. Jokaisen ihmisen elämä muodostaa ainutlaatuisen ja yksilöllisen kokonaisuuden, jonka sisään mahtuu monia vaiheita ja rytmejä, jotka ajan kuluessa sitoutuvat yhteen. Elämäнкаarta voidaan pitää kehyksenä, jonka sisällä elämäнкаulkua voidaan ymmärtää kokonaisuuden kautta. Vaikka jokaisen ihmisen elämäнкаari on yksilöllinen, on elämäнкаaresta kuitenkin löydettävissä yleisiä kehityksen lainalaisuuksia esimerkiksi kehitysvaiheet ja siirtymät. Yksilön kehitystapahtumia voidaankin ymmärtää parhaiten suhteuttaen niitä juuri kehityksen yleisiin lainalaisuuksiin. (Dunderfelt 2011: 13–17.) Meidän kehittämistoiminta kohdistui elämäнкаaren alkuvaiheeseen eli lapsuuteen.

Toiminnallinen oikeudenmukaisuus on käsite, jonka taustalta löytyy visio yhteiskunnasta, jonka kaikilla jäsenillä on mahdollisuus ja oikeus osallistua heille tärkeisiin ja merkityksellisiin toimintoihin. Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden perustasta löytyy kolme keskeistä käsitettä. Nämä käsitteet ovat toiminta, mahdollistaminen sekä oikeus, jotka ovat toimintaterapialle keskeisiä. Toiminta nähdään ihmisen olemassaololle ja hyvinvoinnille elintärkeänä asiana ja toimintaan sitoutumisen merkitys ihmisen hyvinvointiin nähdään suurena. (Whiteford – Townsend 2011: 65–67.) Ihminen nähdäänkin toiminnallisena olentona osallistumassa aktiivisesti omaan elämäänsä (Townsend – Wilcock 2004: 83).

Townsendin ja Wilcockin (2004: 80) mukaan toiminnallisina oikeuksina voidaan pitää: oikeutta kokea toiminta merkityksellisenä ja rikkaana, oikeutta kehittyä osallistumalla terveyttä ja sosiaalista inkluusiota edistäviin toimintoihin, oikeutta yksilölliseen ja väestölliseen itsemääräämisoikeuteen toiminnallisten valintojen kautta sekä oikeutta hyötyä osallistumisesta erilaisiin ja monipuolisiin toimintoihin omassa sosiaalisessa ympäristössä.

Toiminnallisten oikeuksien toteutumisen vastakohtana voidaan pitää toiminnallista vieraantumista, -deprivaatiota, -marginalisaatiota tai -epätasapainoa. Näissä tilanteissa ihminen ei pysty kokemaan tyydyttävää osallistumista toimintaan. Toiminnallisella vieraantumisella tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa pakolaisuuden vuoksi ihminen vieraantuu omalle kulttuurilleen ominaisista toiminnoista. Toiminnallisesta deprivaatiosta puhuttaessa tarkoitetaan tilannetta, jossa esimerkiksi laitoksessa asuminen, vamma tai sairaus rajoittaa ihmisen mahdollisuutta osallistua erilaisiin toimintoihin kuten työhön, koulunkäyntiin ja harrastuksiin. Toiminnallinen marginalisaatio puolestaan rajoittaa ihmisten oikeuksia tehdä toiminnallisia valintoja päivittäisessä elämässään. Esimerkiksi vammaisen ihmisen työmahdollisuudet yhteiskunnassamme saattavat olla rajoittuneet. Toiminnallisessa epätasapainossa ihmisen oikeus osallistua erilaisiin ja vaihteleviin toimintoihin omassa sosiaalisessa ympäristössä ei toteudu. Toiminnallisella epätasapainolla tarkoitetaan siis tilannetta, jossa toiminnot eivät ole tasapainossa. Tämä näkyy työelämässä monin tavoin esimerkiksi työttömyyden, ylityöllistyvyyden sekä työmuotojen eriarvoisuuden vuoksi. (Townsend – Wilcock 2004: 80–83.)

Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumisen edistäminen kuuluu vahvasti toimintaterapeuttien työhön. Toimintaterapiassa ollaan kiinnostuneita jokapäiväisestä elämästä ja siihen liittyvistä toiminnoista. Keskiössä on yksilöiden, ryhmien, perheiden tai yhteisöjen sitoutuminen päivittäisiin toimintoihin. Osallistumista eri toimintoihin pyritään mahdollistamaan asiakaslähtöisellä työotteella lisäten yksilöiden, ryhmien, perheiden tai yhteisöjen toiminnallisia oikeuksia. (Whiteford – Townsend 2011: 66–67.)

2.3 Kehittämistehtävän määrittäminen työelämäyhteistyökumppanin kanssa

Meitä molempia kiinnosti kehittämistoiminta, joka liittyi monikulttuurisuuteen. Kohde-ryhmänä kiinnostivat erityisesti lapset. Keväällä 2011 otimme sähköpostitse yhteyttä Suomen Punaisen Ristin Helsingin- ja Uudenmaanpiiriin (HUP), tiedustellen heidän mielenkiintoaan osallistua kehittämistoimintaan. Yhteistyö lähti lupaavasti käyntiin Helsingin ja Uudenmaan piirin edustajan kiinnostuessa toiminnallisen oikeudenmukaisuuden käsitteestä sekä kehittämistoiminnasta.

Tapasimme Helsingin ja Uudenmaan piirin edustajia kaksi kertaa ennen tarkemman kehittämistoiminnan suunnitelman tekoa. Ensimmäisellä tapaamisella keväällä 2011 esittelimme toiminnallisen oikeudenmukaisuuden viitekehystä. Kerroimme myös toimintaterapian mahdollisuuksista kehittämistoiminnassa sekä kävimme läpi kehittämistoiminnan raameja ja aikataulua. Teimme tapaamisella päätöksen yhteistyöstä sekä päätöksen kohdistaa kehittämistoiminta vastaanottokeskuksissa asuviin lapsiin, joille SPR:n vapaaehtoiset järjestävät kerhotoimintaa lastenryhmä-nimellä Helsingin vastaanottokeskuksen toimipisteissä viikoittain. Kehittämistoiminnan alustavaksi tarkoitukseksi muodostui edistää lasten oikeutta leikkiin.

Toimitimme tapaamisen jälkeen Helsingin ja Uudenmaan piirin edustajalle lyhyen yhteenvedon sen hetkisestä suunnitelmasta, jonka hän esitti vapaaehtoisille sekä vastaanottokeskuksen yhteyshenkilöille. Varsinaisen kehittämistoiminnan suunnitelman teon sovimme alkavaksi syksyllä 2011.

Toinen tapaaminen Helsingin ja Uudenmaan piirin edustajien kanssa pidettiin heti syksyn 2011 alussa. Tapaamisessa tarkennettiin kehittämistoiminnan kohdetta sekä tavoitetta. Yhteistyössä kehittämistoiminta tarkennettiin kohdistuvaksi yhteen lastenryh-

mään, joka toimii Punavuoren toimipisteessä. Kohdentamiseen vaikutti sekä tiukka aikataulu että halu keskittyä perusteellisesti lastenryhmän toimintaan.

Tapaamisessa kehittämistehtäväksi muodostui lasten merkityksellisen leikin mahdollistaminen vastaanottokeskuksen lastenryhmässä. Tavoitteena oli kehittää lastenryhmän toimintaa ja ympäristöä merkityksellistä leikkiä mahdollistavaksi, yhteistyössä vapaaehtoisten kanssa. Tavoitteena oli myös tukea vapaaehtoisia lastenryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Ajatuksena oli, että kehittämistoiminnan tuloksena leikki ja leikkimahdollisuudet lisääntyvät ryhmässä kuten myös vapaaehtoisten tietoisuus leikin merkityksestä. Kehittämistoiminnan tuotoksena pohdimme järjestävämme vapaaehtoisille koulutuksen sekä tuottavamme heille tarvittavaa materiaalia.

2.4 Kehittämistoiminnan eettisyys

Kehittämistoiminnan alkuvaiheessa on tärkeää aloittaa kehittämistoiminnan eettisyyden pohtiminen. Kehittämistoimintaa tulee ohjata sekä tieteen tekemisen eettiset ohjeet että ammattialan eettiset ohjeet (Ojasalo ym. 2009: 48). Meidän kehittämistoimintaamme ohjasi Suomen Toimintaterapeuttiliiton hyväksymät Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet (2011). Nämä Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet määrittelevät ammatin ydinarvot sekä työnteon normit. Toimintaterapeuttien ammattieettisten ohjeiden mukaisesti kehittämistoiminnassa lähestymistapamme on asiakasta kunnioittava ja tasapuolinen riippumatta muun muassa asiakkaan uskonnosta, vammasta, poliittisista mielipiteistä tai etnisestä taustasta. Noudatamme kehittämistoiminnassamme vaitiolovelvollisuutta sekä tutkimukseen liittyviä yleisiä eettisiä ja lainsäädännöllisiä periaatteita. Kehittämistoiminnassamme pääpaino on asiakkaan edun toteutumisessa. (Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet 2011.)

Haimme kehittämistoimintaa varten tutkimusluvan Helsingin kaupungin Sosiaalivirastolta, joka ylläpitää Helsingin vastaanottokeskusta. Tutkimuslupa myönnettiin 29.9.2011. Tutkimusluvassa ilmeni, että kehittämistoiminnan toteutuksessa yksittäinen osallistuja ei ole tunnistettavissa. Kehittämistoiminnan aikana ei kerätty henkilörekisterejä, esimerkiksi lastenryhmään osallistuvien lasten tietoja, emmekä arvioineet yksittäisen osallistujan taitoja. Suunnittelimme aineistokeruun ja analyysin tutkimusten yleisten eettisten ja lainsäädännöllisten periaatteiden mukaisesti. Aineisto tuhottiin kehittämistoimin-

nan päätyttyä. Tutkimuslupahakemuksen liitteenä oli kehittämistoiminnansuunnitelma sekä kehittämistoiminnan suostumuslomake vapaaehtoisille (Liite 1) sekä vastaanotto-keskuksen henkilökunnan edustajalle (Liite 2).

3 Kehittämiskohteeseen perehtyminen teoriassa ja käytännössä

Kehittämiskohteen tunnistamisen jälkeen kehittämiskohde on hyvä oppia tuntemaan perusteellisesti ennen kuin kehittämistoimintaa lähdetään tarkemmin suunnittelemaan. Tässä vaiheessa haetaan kehittämiskohteeseen liittyvää tietoa. Vankka tietoperusta koostuu sekä käytännön tiedosta että tutkitusta tiedosta. Käytännön tietoa työelämästä tai organisaatiosta saadaan esimerkiksi havainnoimalla ympäristöä ja tapahtumia, haastatteleamalla työntekijöitä, keskustelemalla sekä tutustumalla erilaisiin dokumentteihin. Näin tutustutaan myös käsitteistöön, jota kehittämissympäristössä käytetään. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä keskeistä on myös tutkimuskirjallisuuteen tutustuminen. Se auttaa ymmärtämään kehittämiskohteen aihepiiriä. Saatujen tietojen perusteella on mahdollista määritellä tarkempi kehittämistehtävä ja rajata kehittämisen kohde. (Ojasalo ym. 2009: 25–31.)

Kehittämistoiminnan kohde oli meille ennestään vieras, jonka vuoksi meidän tuli kerätä runsaasti tietoa pystyäksemme kohtaamaan oikeasti kehittämisen tarpeen. Lähdimme tutustumaan tarkemmin yhteistyökumppaniimme SPR:n sekä sen järjestämään monikulttuuriseen toimintaan. Perehdyimme myös aiheeseen leikki lasten oikeutena sekä etsimme aiempia tutkimuksia aiheeseen liittyen. Lastenryhmän toimintaan perehdyimme haastatteleamalla Punavuoressa toimivan lastenryhmän vapaaehtoisia heidän syyskauden käynnistystilaisuudessaan, jolloin saimme tarkentavaa tietoa lastenryhmästä ja sen toiminnasta. Tiedonkeruu jatkui kahdella käyntikerralla lastenryhmässä, jolloin saimme havainnointitiedon lisäksi lisää tietoa haastatteleamalla vapaaehtoisia. Haimme tietoa myös Helsingin vastaanottokeskuksen Punavuoren toimipisteestä sekä lasten elämästä vastaanottokeskuksissa yleensä perehtymällä erilaisiin materiaaleihin ja tutkimuksiin. Vastaanottokeskuksen henkilökunnan jäsentä haastatteleamalla keräsimme tarkentavaa tietoa vastaanottokeskuksen arjesta Punavuoressa ja tutustuimme vastaanottokeskusympäristöön.

Tämä vaihe sisälsi kehittämistoimintamme suurimman tutkimuksellisen osuuden. Valintamme kehittämistoiminnan lähestymistavasta, kehittämismenetelmistä ja kehittämistoimintaamme ohjaavasta toimintaterapia-alan teoreettisesta mallista toteutui tässä kehittämistoiminnan vaiheessa. Tietoperustaan valitsemamme toimintaterapia-alan malli nousi merkittävään rooliin kehittämistoiminnassamme. Malli oli mukana aineistonkeruussa, analysoinnissa sekä implementoinnissa.

3.1 Suomen Punainen Risti ja Punavuoren lastenryhmä

Suomen Punainen Risti on perustettu vuonna 1877. Järjestöstä on vuosien saatossa kehittynyt yksi Suomen suurimmista kansalaisjärjestöistä. Suomen Punainen Risti toimii tällä hetkellä yli 90 000 jäsenen ja noin 45 000 aktiivisen vapaaehtoisen voimin. Toiminta jakaantuu 12 piiriin ja 500 osastoon. (Suomen Punainen Risti n.d.).

Piirien keskeisenä tehtävänä on alueellisten toimintojen koordinointi, paikallisten toimintojen ylläpito sekä kehittäminen. Myös alueelliset projektit, tiedottaminen ja varainhankinta ovat piirien toimintaa. Osastot puolestaan toimivat yksittäisillä paikkakunnilla tai kaupunginosissa ja ylläpitävät toimintaryhmiä sekä ruohonjuuritason paikallisia projekteja. Osastoille kuuluu myös tiedottaminen ja varainhankinta. (Kankaansivu 2007: 14.) Meidän kehittämistoimintamme yhteistyökumppanina toimii Helsingin ja Uudenmaan piiri (HUP). HUP on sekä väestömäärältään että jäsenmäärältään suurin Suomen Punaisen Ristin piireistä ja sillä on osastoja 59 sekä noin 7000 vapaaehtoista (Helsingin ja Uudenmaan piiri 2009).

Punaisen Ristin kaikkea toimintaa niin Suomessa kuin kansainvälisestikin ohjaa seitsemän peruseriaatetta. Toimintaa ohjaavat peruseriaatteet ovat inhimillisyys, tasapuolisuus, puolueettomuus, riippumattomuus, vapaaehtoisuus, ykseys sekä yleismaailmallisuus. Punainen Risti pyrkii toiminnallaan estämään ja lievittämään inhimillistä kärsimystä maailmanlaajuisesti. Tavoitteena on suojella elämää, terveyttä ja ihmisarvoa. Punainen Risti pyrkii edistämään ihmisten välistä ymmärrystä, ystävyyttä, yhteistyötä sekä pysyvää rauhaa toimimalla tasapuolisesti riippumatta ihmisten kansallisuudesta, uskonnosta, etnisestä taustasta, poliittista mielipiteistä tai yhteiskunnallisesta asemasta. (Kankaansivu 2007: 21–22.)

Yksi toimintaa ohjaavista peruseriaatteista on vapaaehtoisuus. Punainen Risti on vapaaehtoisjärjestö, jonka toiminta on kaikin tavoin pyyteetöntä. Vapaaehtoisuus toteutuu sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisuustyö keskittyy kotimaahan. Vapaaehtoisuuden muotoja on useita kuten esimerkiksi jäsenyys, osallistuminen eri keräyksiin tai henkilökohtaisesti toiminnassa mukanaolo. (Kankaansivu 2007: 45–50.) Suomessa vapaaehtoisten toimintamuotoja ovat muun muassa verenluovutus, ensiapukoulutukset ja -päivystykset, ystävätoiminta, nuorisotoiminta ja pakolais- ja monikulttuurisuustoiminta (Koppanen 2010).

Keskeistä Punaisen Ristin toiminnassa on tavoite edistää inhimillisyyttä ja ihmisoikeuksia pakolaisten – ja maahanmuuttajien kohtelussa. Suomen Punainen Risti toimii YK:n pakolaisjärjestön (UNHCR) edustajana valvomalla pakolaisten oikeuksien toteutumista Suomessa. Keskeinen toiminnan muoto Suomen Punaisen Ristin toiminnassa onkin monikulttuuristen arvojen puolesta puhuminen ja maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen. (Pakolaisuus- ja monikulttuurisuustoiminnan yleisesite 2006.) Pakolaisuus- ja monikulttuurisuustyössä on monia eri vapaaehtoisuuden muotoja kuten ystävä- ja tukihenkilötoiminta maahanmuuttajille, erilaiset kieli- ja kulttuuriryhmät, naisten ja lasten ryhmiä, leipäsuomen kursseja ja lasten läksyjenlukupiirejä, kohdennettuja ensiapukursseja maahanmuuttajille sekä ihmisoikeusasioihin liittyvät koulutukset sekä tiedottaminen (Tule mukaan tekemään monikulttuurista työtä! n.d.). Vapaaehtoisten merkitys moniarvoisuuden ja suvaitsevuuksien lisäämisessä sekä kotoutumisen tukena on merkittävä (Koppanen 2010).

Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisten järjestämä toiminta on merkityksellinen osa vastaanottokeskusten toimintaa (Koppanen 2010). Helsingin – ja Uudenmaan piirin monikulttuurisen toiminnan vapaaehtoiset järjestävät vastaanottokeskuksissa muun muassa lastenryhmiä, keskusteluryhmiä sekä järjestävät kaupunkiretkiä ja kielenopetusta (Monikulttuurinen toiminta Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla n.d.). Vapaaehtoisuustoiminnalla vastaanottokeskuksissa tuetaan asiakkaiden arkea ja mahdollistetaan merkitykselliset kontaktit suomalaisiin. Keskeistä monikulttuurisuustoiminnassa on erilaisiin kulttuureihin tutustuminen ja suomen kielen harjoittelu. (Koppanen 2010.)

Punavuoren toimipisteessä toimiva lastenryhmä on käynnistynyt noin puolitoista vuotta sitten. Lastenryhmän tarve ja toive nousi esiin vapaaehtoisten keskustellessa vastaan-

ottokeskuksen edustajan kanssa mahdollisesta yhteistyöstä. Näin päädyttiin perustamaan Punavuoren toimipisteeseen SPR:n vapaaehtoisten ohjaama lastenryhmä. Lastenryhmää arvostetaan vastaanottokeskuksessa suuresti. (Vapaaehtoisten haastattelu 2011.)

Tällä hetkellä vapaaehtoisia lastenryhmässä on noin 20. He osallistuvat lastenryhmän toimintaan vaihtelevan aktiivisesti. Kolme lastenryhmään osallistuvasta aktiivisesta vapaaehtoisesta on nimetty ryhmän vastuunohjaajiksi. Heistä yhden on oltava aina paikalla lastenryhmässä. Vapaaehtoiset ilmoittautuvat ryhmäkerroille internetin kautta ja jotta ryhmä toteutuu, on vähintään kahden vapaaehtoisen ilmoitettava ryhmään. Vapaaehtoisten määrä ja kokoonpano vaihtelevat eri ryhmäkerroilla. Lähiaikoina ryhmään on osallistunut paljon uusia vapaaehtoisia, mutta joukossa on edelleen myös vanhoja konkareita. Vapaaehtoisilla on ollut mahdollisuus osallistua muutamiin erilaisiin koulutuksiin, muun muassa kuvakommunikaation ja aggression portaat-koulutukseen. (Vapaaehtoisten haastattelu 2011.)

Lastenryhmä toteutuu vastaanottokeskuksessa. Tiloina käytössä ovat asukkaiden yhteisessä käytössä olevat oleskeluhuone, lasten pieni leikkihuone sekä isompi luokkahuone. Myös vastaanottokeskuksen piha-aluetta on mahdollisuus käyttää. Lähiympäristössä on puistoja, jonne voi halutessaan lähteä. Lastenryhmä säilyttää omia välineitään vastaanottokeskuksen toimistossa. Välineet ja lelut ovat hankittu omasta budjetista tai saatu lahjoituksena. Välineet ja lelut viedään tilaan ryhmän alkaessa. Mukaan otettavat välineet valitaan suunnitellun toiminnan perusteella. (Vapaaehtoisten haastattelu 2011.)

Punavuoren lastenryhmä kokoontuu kerran viikossa sunnuntaisin klo 14 – 15.30. Puoli tuntia ennen ryhmän alkua vapaaehtoiset kokoontuvat vastaanottokeskuksen toimistossa. Tällöin he tekevät ryhmäkerralle suunnitelman tai käyvät läpi jo etukäteen tehtyä suunnitelmaa. Toiminnan suunnittelussa ja lähinnä sen toteutumisen tiedottamisessa vapaaehtoiset käyttävät suljettua foorumia. Suljettuun foorumiin he kirjaavat ryhmäkertojen sisällöt, osallistujamäärän, vapaaehtoisten määrän sekä sen, kuinka ryhmäkerta on onnistunut. Lastenryhmän tavoitteena on ollut, että jokaisella kerralla ohjelma olisi suunniteltua. Joskus suunnitelmia on ollut useita, sillä lastenryhmän osallis-

tujamäärä on vaihdellut suuresti. Toisinaan suunnitelmia ei ole ollut. (Vapaaehtoisten haastattelu 2011.)

Lastenryhmän toiminta on keskittynyt erilaisiin kädentaitotöihin, kuten askartelemiseen ja piirtämiseen. Toiminta on ollut helppo toteuttaa ilman yhteistä kieltä, jolloin vapaaehtoiset ovat tehneet valmiita malleja. Lapset ovat kokeneet askartelun vetovoimaiseksi toiminnaksi. Liikunnallisista leikeistä lastenryhmässä on kokeiltu muun muassa tempurataa sekä tuoli-leikkiä musiikin tahdissa, josta lapset ovat myös erityisesti pitäneet. Ajoittain lastenryhmästä on lähdetty puistoon tai pulkkamäkeen. Lastenryhmään osallistuu toisinaan myös lasten vanhempia. Vanhemmat ovat auttaneet lapsiaan toiminnassa tai ovat tarkkailleet muuten lastensa puuhia. (Vapaaehtoisten haastattelu 2011.)

3.2 Lasten arki vastaanottokeskuksissa

Turvapaikanhakijaksi kutsutaan henkilöä, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Syynä turvapaikanhakuun voi olla kotimaassa koettu vaino tai vakavat ihmisoikeusloukkaukset. Turvapaikkaa hakeneelle henkilölle järjestetään tilapäinen majoitus vastaanottokeskuksessa turvapaikkahakemuksen käsittelyn ajaksi. Turvapaikkahakemukset käsitellään saapumisjärjestyksessä. Erityisasemassa ovat kuitenkin yksin maahan tulleiden lasten sekä lapsiperheiden hakemukset, jotka pyritään käsittelemään muita nopeammin. (Tietoa turvapaikanhakijalle 2012: 1–3.) Täsmällistä arviota hakemusten keskimääräisestä ajasta on vaikea antaa, sillä käsittelyajat voivat vaihdella yksittäistapauksissa suurestikin ja myös lisäselvitysten tarve vaikuttaa käsittelyaikaan. Vuonna 2010 normaalin turvapaikkahakemuksen käsittelyaika laskettiin olevan keskimäärin 343 vuorokautta eli noin 11 kuukautta. Tämä ei kuitenkaan kerro koko totuutta. Päätöksen odotusaika kokonaisuudessaan on pidempi, johon sisältyy hakemuksen käsittelyaika myös muissa viranomaisissa, jotka ottavat hakemuksia vastaan kuten Suomen edustustossa tai poliisissa. (Hakemusten keskimääräiset käsittelyajat Maahanmuuttovirastossa n.d.)

Muutto vaatii lapselta aina sopeutumista uusiin olosuhteisiin sekä luopumista jostain entisestä. Turvapaikanhakijaperheissä muuton taustalta löytyy jokin pakottava syy, jonka vuoksi koti ja kotimaa joudutaan jättämään. Useissa tutkimuksissa vanhempien

läsnäolo on todettu lapsia suojelevaksi tekijäksi. Vanhempien läsnäolon on todettu lisäävän lasten turvallisuuden tunnetta. Myös kokemusten vaihto omalla äidinkielellä läheisen henkilön kanssa on tällöin mahdollista. Se, kuinka vanhemmat suhtautuvat uuteen ympäristöön heijastuu myös lapseen. Esimerkiksi kiinnostus uutta yhteiskuntaan kohtaan heijastuu lapseen myönteisellä tavalla. Myös vanhempien tunteet tarttuvat ja heijastuvat lapseen. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä suurempaan vanhempien tunteet vaikuttavat lapseen joko hyvinvointina tai pahoinvointina. (Moilanen 2010: 85–87.)

Vastaanottokeskuksessa asuva turvapaikanhakijaperhe elää odottamisen tilassa. Tulevaisuuden epävarmuus on jatkuvasti läsnä ja voi heijastua perheen arkeen monella tavalla. Suomalaisessa tutkimuksessa (Sourander 2003) on tutkittu vastaanottokeskuksessa asuvien turvapaikanhakijaperheiden elämää. Tutkimuksen mukaan vastaanottokeskuksessa eläminen oli erityisen haastavaa perheen aikuisille, jolloin depressiooireet, hermostuneisuus, mielialan muutokset ja toivottomuuden tunteet olivat läsnä arjessa. Nämä haasteet vaikuttivat myös perheen välisiin suhteisiin. Vanhemmuuden roolin säilyttäminen aiheutti haasteita pienten lasten vanhemmille, varsinkin yksinhuoltajaäidit ja perheet, joissa oli vakavia ristiriitoja tai kiduttamisen kokemuksia kokivat tämän asian ongelmallisena. Kaikesta tästä huolimatta perheet pystyivät selviytymään arjesta ihmeen hyvin. (Sourander 2007: 482–483.)

Norjassa on tehty tutkimuksia turvapaikanhakijalapsista vastaanottokeskuksissa. Vuonna 2009 *Childhood*-lehdessä julkaistussa artikkelissa kuvattiin vuonna 2006 tehtyä tutkimusta, jossa oli verrattu turvapaikanhakijalasten ja norjalaislasten oloja. Aineisto kerättiin kahdesta vastaanottokeskuksesta Norjassa, seuraamalla viisivuotiaiden lasten jokapäiväisiä tavallisia kokemuksia vastaanottokeskuksessa. Tulokset puhuivat samaa kieltä jo aiemmin tehtyjen tutkimusten kanssa, vaikka niitä ei artikkelin mukaan voidaakaan yleistää. Tutkimuksessa selvisi, että lasten on ponnisteltava päästäkseen paikkoihin, joissa he voivat leikkiä. Vastaanottokeskusympäristöt olivat pääasiassa suunniteltu aikuisille. Keskuksissa oli varattu oma tila lapsille, mutta niissä oli mahdollista olla vain rajoitetun ajan. Muihin yhteisiin tiloihin lapsilla ei useinkaan ollut lupaa mennä, ainkaan ilman vanhempia. Lasten arki noudatteli vanhempien arkea. Lapsille järjestettiin harvoin toimintaa ja vanhemmat leikkivät lasten kanssa hyvin vähän. Keskuksen käyttävät houkuttelivat lapsia juoksemaan ja huutamaan, joka ei ollut sallittua. Usein lapset

viettivätkin aikaa käytävillä toivoen kohtaavansa muita lapsia tai aikuisia, joilla saattaisi olla heille aikaa. (Seeberg – Bagge – Enger 2009: 395–405.)

Punavuoren toimipiste on osa Helsingin vastaanottokeskusta. Vastaanottokeskus toimii Transit-vastaanottokeskuksena (Vastaanottokeskuksen henkilökunnan jäsenen haastattelu 2011). Transit-vastaanottokeskuksiin sijoitetaan henkilöt, jotka hakevat turvapaikkaa Suomesta. Turvapaikanhakijat ovat Transit-vastaanottokeskuksessa siihen saakka, että poliisi ja Ulkomaalaisvirasto pitävät turvapaikkapuhuttelun turvapaikkahakemuksen tutkimusta varten. (Transit-asiakkaan yleisinfo vastaanottokeskuksessa 2007: 2.) Vastaanottokeskuksen tehtävänä on järjestää kyseiseksi ajaksi turvapaikanhakijoille tarvittavat peruspalvelut kuten majoittuminen, toimeentulon varmistaminen sekä välttämättömät sosiaali- ja terveystalvet (Helsingin vastaanottokeskus 2010). Tämän jälkeen turvapaikanhakijat siirtyvät ns. odotusajan vastaanottokeskukseen odottamaan päätöstä (Vastaanottokeskuksen henkilökunnan jäsenen haastattelu 2011).

Punavuoren toimipisteeseen saapuvat lapset ovat kotoisin eri maista, edustaen eri kulttuureja. Lapset ovat eri-ikäisiä (pienistä vauvoista teini-ikäisiin) ja heidän määränsä vaihtelee keskuksessa eri aikoina. Myös asumisaika keskuksessa vaihtelee. Osa perheistä on saattanut asua vastaanottokeskuksessa vuoden, kun taas toiset ovat saaneet siirron nopeasti eteenpäin. Helsingin vastaanottokeskuksessa noudatetaan suositusta, jonka mukaan lapsille tulee järjestää koulupaikka, kun he ovat olleet palveluiden piirissä kolme kuukautta. Kouluikäisten lasten perheet pyritään siirtämään mahdollisimman pian eteenpäin, jotta lapset voivat aloittaa koulun ns. odotusajan vastaanottokeskuksen ympäristössä. Punavuoren toimipisteessä asuvien lasten koulukäynti siis vaihtelee. Alle kouluikäiset lapset eivät käy päiväkodissa. (Vastaanottokeskuksen henkilökunnan jäsenen haastattelu 2011.)

Järjestettynä toimintana lapsille on tarjolla ostopalveluna toteutuva kerho sekä Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisten ohjaama lastenryhmä. Ostopalveluna toteutuvassa kerhossa opetellaan suomenkieltä sekä tehdään erilaisia pöytätasen tehtäviä. Kerhossa lapset on jaoteltu ryhmiin iän mukaan, ryhmät toteutuvat eri päivinä. Kerho kestää puolitoista tuntia. SPR:n vapaaehtoisten ohjaama lastenryhmä toteutuu kerran viikossa, sunnuntaisin. Lastenryhmässä askarrellaan ja leikitään puolentoista tunnin ajan. (Vastaanottokeskuksen henkilökunnan jäsenen haastattelu 2011.)

Lapset odottavat kerho-päiviä innolla. Muuta ohjattu toimintaa keskuksessa ei lapsille ole järjestetty. Joskus keskuksen ohjaajat ovat keksineet pientä puuhaa lapsille, kuten leipomista tai järjestäneet yhteisiä juhlia. Päävastuu lapsista on kuitenkin vanhemmilla. Lasten arki noudatteleekin hyvin pitkälti vanhempien arkea. Näin ollen osa lapsista saattaa viettää kaiken aikansa vastaanottokeskusympäristössä, kun taas toiset lapset liikkuvat aktiivisesti perheidensä kanssa esimerkiksi puistoissa ja kaupungilla. Tämä riippuu suuresti vanhempien jaksamisesta. Vanhempien olotila vaikuttaa lapseen, ja näkyy muun muassa lasten olemuksessa, eleissä ja käyttäytymisessä. Lapset saattavat käyttäytyä esimerkiksi aikuismaisesti, olla surullisia, turhautuneita tai kiukkuisia. (Vastaanottokeskuksen henkilökunnan jäsenen haastattelu 2011.)

Perheet asuvat keskuksessa pienissä, viiden hengen huoneissa. Päiväaikaan lapsia näkyy keskuksen käytävillä vähemmän. Iltaisin lapset oleilevat vanhempien kanssa yhteisissä tiloissa. Ruokailu on kolme kertaa päivässä, jolloin perheet kokoontuvat yhdessä ruokalaan. Leikkimahdollisuuksia vastaanottokeskuksessa on vähän. Pihalla olevassa toisessa rakennuksessa on yksi pieni leikkihuone jonne henkilökunta päästää. Leikkihuoneessa on lahjoituksena saatuja leluja. Lapset leikkivät kuitenkin enimmäkseen keskuksen portaikossa ja rappukäytävässä sekä hisseillä. Lasten äänet saattavat välillä häiritä muita asukkaita. Yleisesti tunnelma vastaanottokeskuksessa on hyvä. Joskus keskuksessa asuvat nuoret miehet innostuvat leikittämään lapsia. Lapset pitävät siitä, että keskuksen aikuiset huomioivat heitä. Välillä lapset ovat taiteilleet huoneiden seinille sekä taulut ja muut koristeet käytävillä ovat vaihtaneet paikkaansa. Pääasiassa lapset ovat kuitenkin hyvin kilttejä ja sopeutuvaisia. Lasten on huomattu leikkivän keskuksessa harvoin yhdessä. Joskus samasta kulttuurista olevat lapset ovat muodostaneet ryhmiä ja leikkineet yhdessä. Myös samanikäisten lasten vanhemmat ovat ystävystyneet lasten kautta. (Vastaanottokeskuksen henkilökunnan jäsenen haastattelu 2011.)

3.3 Leikki lasten toiminnallisena oikeutena

Monet tutkijat ja klinikot ovat kirjoittaneet leikistä ja väittäneet tunnistavansa leikin sen nähdessään. Yleisesti hyväksyttävää leikin määritelmää on ollut kuitenkin vaikea kuvata. Siitä huolimatta leikistä on tunnistettu luonteenomaisia piirteitä ja erotettu se näin muista toiminnoista kuten työstä tai itsestä huolehtimisesta. Näinä piirteinä pidetään leikkijän luontaista motivaatiota ja halua leikkiin. Piirteitä ovat myös leikin kuvit-

teellisuus ja mahdollisuus irtaantua ulkoisesti määräytyistä säännöistä, huomion kiinnittäminen toiminnassa enemmän prosessiin kuin lopputulokseen sekä lelujen ja muiden esineiden käyttö. Leikki edellyttää myös leikkijän aktiivisen osallistumisen. (Rigby – Rodger 2006: 178; Mulligan 2003: 97–98.)

Leikki on se, mitä lapset valitsevat toiminnakseen ja mitä heidän myös odotetaan tekevän (Rigby – Huggins 2003: 155 – 156). Lapset ovat motivoituneita leikkimään ja kulluttavatkin siihen suurimman osan ajastaan (Mulligan 2003: 96). Leikki on siis pienten lasten pääasiallinen toiminta (Skard – Bundy 2008: 71).

Kehittämistoimintamme lähtökohtana oli lasten oikeus leikkiä, sillä leikki on yksi lapsuuden keskeisimmistä ja tärkeimmistä toiminnoista. Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden viitekehyksen pohjalta käsitämme, että leikki on toiminta, jossa lasten toiminnalliset oikeudet toteutuvat.

Leikkiessään lapsi hioo huomaamattaan taitojaan ja leikin arvo lapsen kehityksen kannalta onkin huomioitu viime vuosina laajasti. Leikkikokemusten nähdään edistävän lapsen sosiaalisten-, tunne-, kognitiivisten- sekä motoristen taitojen kehitystä. Lisäksi se edistää ongelmanratkaisua, luovuutta, joustavuutta, toteutusta, perustelua, moraalia ja sosiaalisia asenteita sekä ystävyysuhteita. (Rigby – Huggins 2003: 156–157; Mulligan 2003: 96.) Leikki tarjoaakin oivan näyttämön harjoittaa omia sisäisiä taitoja että sosiaalisia taitoja. Leikkiä voidaan pitää myös harjoittavana suhtautumisena ympäröivään maailmaan. (Dunderfelt 2011: 79.) Parhaimmillaan lapsen sitoutuminen leikkiin, hänelle merkityksellisessä ympäristössä perheen tai yhteisön kanssa, tarjoaa lapselle vahvan tunteen yhteenkuuluvuudesta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus vaihteleviin leikkimateriaaleihin ja tilaisuuksia leikkiä muiden lasten sekä aikuisten kanssa. (Mulligan 2003: 103–106.)

Oikeus leikkiin sisältyy myös YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989. Suomessa sopimus tuli voimaan 1991. Lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin ratifioitu YK:n ihmisoikeussopimus ja se velvoittaa valtioita tiedottamaan lasten oikeuksista sekä määrittelee erityisjärjestöille, UNICEFille, ja muille YK:n elimille oikeuden ja velvollisuuden arvioida

ja edistää sopimuksen täytäntöönpanoa (Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? n.d.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen § 31 määrittelee oikeuden leikkiin näin:

Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin. Sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin
(YK:n Yleissopimus LAPSEN OIKEUKSISTA n.d.).

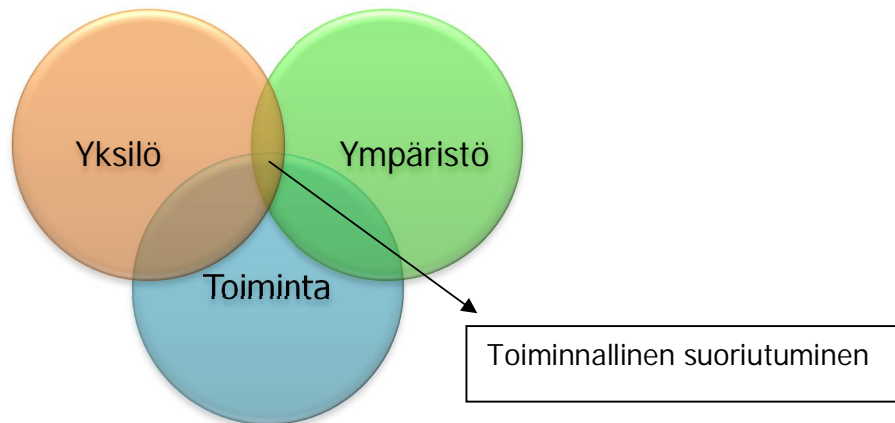
3.4 Person – Environment – Occupation (PEO) Malli

Toimintaterapia-alan teoreettisen mallin valinnassa vertailimme eri malleja ja mietimme, mikä niistä toimisi kehittämistoiminnassa parhaiten. Päädyimme valitsemaan toimintaterapia-alan teoreettiseksi malliksi Person-Environment-Occupation (PEO) Mallin, koska se sisältää kaikki kehittämistoimintaan vaikuttavat osatekijät: yksilön eli lastenryhmään osallistuvat lapset, ympäristön jossa lastenryhmä toteutuu sekä lastenryhmän toiminnan. PEO-mallin vahvuuksina näimme myös sen visuaalisuuden ja yksinkertaisuuden, jonka avulla meidän oli helpompi käydä keskustelua vapaaehtoisten kanssa, joille toimintaterapia-ala ja teoria voivat olla vieraita. PEO-malli ohjasi kehittämistoiminnassamme aineistokeruuta, analysointia sekä toimi jäsentelyä implementoinnissa.

PEO-malli on toimintaterapian teoreettinen malli, joka kehitettiin tarkastelemaan yksilöympäristö prosessia sekä arviointivälineeksi toimintaterapian konteksteihin (Strong ym. 1999: 123). Sen kautta haluttiin tarjota selkeä ja laaja malli ympäristön hyödyntämiseen toimintaterapian käytännöissä. Mallin keskeinen tavoite oli mahdollistaa optimaalista suoriutumista hyödyntämällä ympäristön mahdollisuuksia ja voimavaroja sekä poistamalla ympäristön muodostamia esteitä. Mallin kehittäjät kokivat tärkeäksi, että mallia voi ymmärtää toimintaterapian ammattilaisten lisäksi myös muiden alojen edustajat. (Rigby – Letts 2003: 20–25.)

PEO-malli kuvaa yksilön (person), ympäristön (environment) ja toiminnan (occupation) välistä dynaamista vuorovaikutusta. Malli kuvataan kolmena toisiinsa liittyneinä ympyröinä, joiden keskelle muodostuu päällekkäinen alue eli toiminnallinen suoriutuminen (Kuvio 3). Tätä aluetta kutsutaan mallissa PEO-fit nimellä. Tässä työssä käytämme tästä päällekkäisestä alueesta nimeä PEO-sopivuus. Mitä suurempi osatekijöiden vuorovaikutuksen muodostama yhteinen alue on, sitä harmonisemmin niiden katsotaan vaikut-

tavan toisiinsa. Näin ollen optimaalisen toiminnallisen suoriutumisen mahdollisuus on suurempi. (Law ym.1996: 9–17.) Mallin ideana on eri osatekijöitä analysoimalla ja niihin vaikuttamalla suurentaa osatekijöiden päällekkäistä aluetta ja mahdollistaa optimaalinen toiminnallinen suoriutuminen (Strong ym. 1999: 124; Rigby – Letts 2003: 27).

Kuvio 3. Person – Environment – Occupation Malli (mukaillen Law ym. 1996: 18)

Yksilö nähdään mallissa ainutlaatuisena mielen, kehon ja henkisyyskokonaisuutena. Yksilö nähdään dynaamisena, motivoituneena ja kehittyvänä olentona jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. (Law ym. 1996: 15–17.) Yksilö tuo tapahtumiin mukanaan eri ominaisuuksia sekä elämäkokemuksia, jotka kaikki vaikuttavat toiminnalliseen suoriutumiseen. Näitä ovat muun muassa minäkuva, kulttuuri ja kokemus omasta pätevyydestä. Jokainen yksilö omaa erilaisia taitoja, jotka vaikuttavat osallistumiseen ja toiminnalliseen suoriutumiseen. (Law ym. 1996: 15–17.) Yksilö omaksuu erilaisia rooleja samanaikaisesti koko elämänkaaren ajan. Roolien merkitys vaihtelee yksilön kehityksellisen tason, ympäristön ja ajankohdan mukaisesti. (Law ym. 1996: 15–17; Rigby – Letts 2003: 27.) Mallissa yksilönä voi toimia asiakas, ryhmä tai organisaatio (Strong ym. 1999: 124).

Ympäristö määritellään PEO-mallissa laajasti. Määrittelyssä ympäristö jaetaan kulttuuriseen, taloudelliseen, institutionaaliseen, fyysiseen sekä sosiaaliseen ympäristöön. Määrittelyssä kaikki ympäristön osat nähdään yhtä keskeisinä. Ympäristö nähdään kontekstina, jossa yksilön toiminta tapahtuu. Se vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen ja yksilön toiminta puolestaan vaikuttaa ympäristöön. Eri ympäristön osia tarkastellaankin

yksilön kautta ja jokainen niistä vaikuttaa eri tavalla eri yksilöihin. Muutokset ympäristössä vaikuttavat yksilön suoriutumiseen mahdollistaen tai estäen sen. Ympäristö nähdään mallissa muutoksia vastaanottavaisempana kuin yksilö. (Law ym. 1996: 16–17.)

Toiminta nähdään PEO-mallissa koostuvaan erilaisista toiminnoista (Activity), tehtävistä (Task) sekä toiminnasta (Occupation). Nämä kolme käsitettä ovat tiukasti sidoksissa toisiinsa. Toiminto nähdään yksittäisenä osana tehtävää, esimerkiksi kirjoittaminen. Tehtävä puolestaan sisältää joukon tarkoituksenmukaisia toimintoja, joihin yksilö sitoutuu. Esimerkkinä tehtävästä toimii raportin kirjoittaminen. Toiminta puolestaan nähdään ryhmänä tehtäviä ja toimintoja, joihin yksilö sitoutuu ylläpitääkseen ja toteuttaakseen itseänsä elämänkaaren ajan. Toiminta on moniarvoista ja monimutkaista sekä välttämätöntä päivittäisessä elämässä. Yksilö toteuttaa toimintaa eri rooleissa sekä vaihtuvissa ympäristöissä. (Law ym. 1996: 16 – 17.)

Toiminnallinen suoriutuminen on yksilön, ympäristön ja toiminnan vuorovaikutuksen tulosta. Toiminnallinen suoriutuminen määritellään dynaamisena kokemuksena, kun yksilö sitoutuu merkitykselliseen toimintaan ympäristössä. Toiminnallisessa suoriutumisessa ovat läsnä sekä tilalliset että ajalliset näkökohdat, jotka vaikuttavat kolmen edellä mainitun osatekijän vuorovaikutukseen ja niiden muodostamaan yhteensopivuuteen. Toiminnallinen suoriutuminen vaatii yksilöltä kykyä tasapainoilla toiminnan, itsensä ja ympäristön välillä. Elämänkaaren aikana yksilöt arvioivat yhä uudelleen käsitystä itsestään ja rooleistaan miettiessään toiminnan merkitystä eri ympäristöissä. (Law ym. 1996: 16–17; Rigby – Letts 2003: 26.)

PEO-mallin kehittämissä on käytetty useita ympäristön ja käyttäytymisen teorioiden käsitteitä (Strong ym. 1999: 123). Mallin taustalla vaikuttavat varsinkin Lawtonin (1986) Ecological Model of Aging ja Csikszentmihalyin (1990) Model of Flow. Lawtonin mallin tarkastelu yksilön ja ympäristön suhteesta sekä Csikszentmihalyin mallin ideat yksilön taitojen ja toiminnan haasteiden kohtaamisesta ovat auttaneet kirkastamaan PEO-mallin eri osatekijöiden vuorovaikutuksen muodostaman PEO-sopivuuden eli toiminnallisen suoriutumisen hahmottamista. Lawtonin mallissa hyvän vuorovaikutuksen tuloksena syntyy adaptiivinen käyttäytyminen sekä positiivinen vaikutus. Csikszentmihalyin mallissa positiivinen Flow-ilmiö syntyy, kun toiminta tarjoaa yksilölle sopivassa määrässä haasteita taitoihin suhteutettuna. PEO-mallissa vuorovaikutuksen tuloksena

syntyä toiminnallinen suoriutuminen. Mitä paremmin ympäristö, yksilö ja toiminta kohtaavat toisensa, sitä parempi toiminnallinen suoriutuminen on mahdollista. (Rigby – Letts 2003: 25–26.) Mallin taustalla vaikuttaa myös Kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli. Mallin asiakaskeskeinen lähestymistapa sekä ympäristön keskeinen merkitys interventioissa on toiminut PEO-mallin kehittelyn vaikuttajana. (Law ym. 1996: 14.)

3.5 Tutkimuksellinen perehtyminen Punavuoren lastenryhmään

Kehittämistoimintamme tehtäväksi muodostui lasten merkityksellisen leikin mahdollistaminen lastenryhmässä. Voidaksemme mahdollistaa merkityksellistä leikkiä tuli meidän selvittää tämän hetkinen tilanne ryhmässä. Tutkimuksellista aineistonkeruutamme ohjasivat seuraavat kysymykset:

- mitä asioita liittyy yksilöön (lastenryhmän lapset)?
- mitä asioita liittyy ympäristöön?
- mitä asioita liittyy toimintaan?

Lähdimme etsimään vastauksia näihin asioihin saadaksemme käsityksen siitä, kuinka eri osatekijät vaikuttavat lastenryhmän leikin toteutumiseen.

3.5.1 Lähestymistapa

Kehittämistoimintamme toteutuksessa on vahvoja toimintatutkimuksen piirteitä. Toimintatutkimukselle on tyypillistä spiraalimainen eteneminen, jossa jokainen sykli sisältää suunnittelun, toiminnan, havainnoinnin ja reflektoinnin vaiheet. Läpikäyty sykli synnyttää useimmiten uuden kehittämiskohteen ja kehittäminen jatkuu seuraavassa syklissä. (Heikkinen – Rovio – Syrjälä 2008: 78–81.) Meidän kohdallamme aikataulut muodostivat kehittämistoiminnallemme selkeät raamit, joten tässä suhteessa on parempi kuvata lähestymistapaamme vahvoja toimintatutkimuksen piirteitä omaavaksi kuin toimintatutkimukseksi, sillä syklien määrä kehittämistoiminnassamme jäi pieneksi.

Keskeistä toimintatutkimuksessa on suunnitella ja kokeilla uusia toimintatapoja (Heikkinen – Rovio – Syrjälä 2008: 17). Toimintatutkimus on osallistavaa tutkimusta, jonka avulla pyritään yhteistyössä ratkaisemaan käytännön ongelmia, edistämään muutoksia

sekä samalla luodaan uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Toimintatutkimus on aina voimakkaasti liitoksissa käytäntöön. Toimintatutkimukselle ominaisia piirteitä ovat ongelma-keskeisyys, tutkijan ja tutkittavien aktiivinen osallistuminen toimijoina muutoksessa sekä tutkijan ja tutkittavien välinen tiivis yhteistyö. (Ojasalo ym. 2009: 58–59.) Osallistuminen kehitettävään toimintaan vaatii tutkijalta osallistujien työn seuranta ja havaitun reflektointia yhdessä heidän kanssaan. Tutkijan tulee kannustaa ja ohjata muutokseen, mutta olla myös yhdessä kokijan ja eläjän roolissa. Toimintatutkimus onkin sekä tietoista että jatkuvaa tasapainottelua osallistumisen ja vetäytymisen välillä. (Heikkinen – Rovio – Syrjälä 2008: 101–105.) Toimintatutkimuksen luonteeseen kuuluu arvaamattomuus eikä tutkija voi valmistautua kaikkiin tutkimusprosessissa nouseviin kysymyksiin. Tutkimusongelmat muuttuvat ja tarkentuvat prosessin edetessä. (Heikkinen – Rovio – Syrjälä 2008: 96–97.)

Valitsimme lähestymistavaksi toimintatutkimuksen monestakin syystä. Toimintatutkimuksen tavoin tämän kehittämistoiminnan tavoitteena oli saada aikaan muutosta lastenryhmän käytännössä. Ajatuksenamme oli olla mukana lastenryhmän toiminnassa tasa-arvoisina vapaaehtoisina kannustaen muita vapaaehtoisia osallistumaan aktiivisesti kehittämistoimintaan. Ajatuksena oli reflektoida kokemuksia ja havainnointeja yhdessä vapaaehtoisten kanssa kehittämistoiminnan edetessä. Koimme jo suunnitteluvaiheessa, että vahva dialogisuus ja reflektointi ovat kehittämistoimintamme peruspilareita, joiden avulla meillä olisi mahdollisuus saada yhteistyössä oikeasti pysyviä muutoksia aikaan. Toimintatutkimuksen tavoin, myös meidän kehittämistoimintamme tehtävä tarkentui perehtyessämme käytäntöön.

3.5.2 Kehittämismenetelmät ja aineistonkeruu

Kehittämistoiminnassa voidaan käyttää hyväksi monenlaisia menetelmiä aineistonkeruun vaiheessa (Ojasalo ym. 2009: 40). Toimintatutkimuksessa tärkeitä menetelmiä ovat osallistuva havainnointi, sen pohjalta kirjoitetut tutkimuspäiväkirjat sekä haastattelu. Aineistoja voivat olla myös muut tutkimuksen aikana tuotetut dokumentit kuten raportit, muistiot ja sähköpostiviestit. Toimintatutkimuksessa voidaan hyödyntää myös kysely-lomakkeella kerättyä aineistoa. (Heikkinen – Rovio – Syrjälä 2008: 104.) Meillä oli aineistonkeruuseen lähdettäessä selkeästi selvillä, millaista tietoa tulemme tarvitsemaan. Näin ollen menetelmien valinta oli suhteellisen yksinkertaista. Menetelmiksi va-

litsimme osallistuvan havainnoinnin, teemahaastattelun ja avoimen haastattelun sekä dokumenttien tarkastelun.

Havainnoinnin avulla tutkittavasta ilmiöstä saadaan kuva luonnollisessa ympäristössä. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu tutkittavan kohteen toimintaan jossain roolissa, esimerkiksi ryhmän ohjaajan roolissa. (Ojasalo ym. 2009: 103–105.) Tai toimii muuten aktiivisesti tutkimuksensa tiedonantajan kanssa. Vuorovaikutustilanteet muodostuvat tärkeäksi osaksi tiedonhankintaa. Mitä enemmän tutkimuksessa on toiminta-tutkimuksen piirteitä, sen perustellumpaa on tutkijan aktiivinen vaikuttaminen. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkijan rooli voi kuitenkin vaihdella täydellisestä osallistumisesta osallistumattomuuteen. (Tuomi – Sarajarvi 2009: 82.)

Havainnoinnin tulee olla aina järjestelmällistä. Apuna voidaan käyttää esimerkiksi havainnointilomaketta tai videointia. Kohteesta riippuen voidaan havainnoida myös eleitä ja ilmeitä sekä käyttää kaikkia aisteja apuna. Havainnoinnissa tulosten kirjaaminen tai niiden rekisteröiminen tulisi tapahtua välittömästi. (Ojasalo ym. 2009: 104–105.)

Saatuamme tutkimusluvan Helsingin kaupungin sosiaalivirastosta, pääsimme aloittamaan aineistonkeruun. Havainnoimme lastenryhmää kahtena kertana syksyn 2011 aikana. Havainnointia varten rakensimme PEO-mallin pohjalta havainnointivälineen, PEO-lakanan, joka ohjasi meitä havainnointitilanteessa. Lisäsimme PEO-lakanaan myös Leikkimielisyyden mallin (A Model of Playfulness) elementeistä niitä ominaisuuksia, joista olimme kiinnostuneita havainnoidessamme leikkitoimintaa. Näitä olivat esimerkiksi lasten sitoutuminen toimintaan ja sen intensiteetti, leikin kesto, vihjeiden antaminen ja lukeminen, välineiden epätavanomainen käyttö, hauskuuttelu jne. (Cordier – Bundy 2009: 47). Päädyimme ottamaan leikkimielisyyden mallin elementit mukaan havainnointiimme, koska emme halunneet lähestyä leikkiä taitotasolta vaan halusimme tarkastella leikkiä enemmän ilmiönä. Koimme myös, että meillä olisi leikkimielisyyden kautta lasten kanssa ”yhteinen kieli”. Eri kulttuureissa toimintatavat ja kehonkielen käyttö voivat kuitenkin olla erilaisia länsimaiseen kulttuuriin verrattuna (Alitolppa-Niitamo 1993: 144–145). Otimme huomioon tämän seikan havainnoiteja tehdessämme.

Valitsimme osallistuvan havainnoinnin, koska tarkoituksenamme oli kehittää lastenryhmän toimintaa yhdessä vapaaehtoisten kanssa. Näin ollen osallistuva havainnointi tuki hyvin eri osapuolten dialogisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Olimme suunnitelleet alkuvaiheen havainnoinnissa roolimme siten, että tarkkailemme ryhmän toimintaa pääasiassa seuraajan roolissa, kuitenkin ryhmän jäsenenä. Pyrimme itse vaikuttamaan lastenryhmän toimintaan mahdollisimman vähän. Tilanne ryhmässä oli kuitenkin ajoittain niin intensiivinen ja mukaansa tempaava, että toimintaan uppoutui lähes huomaamattaan. Tällaisissa tilanteissa toinen havainnoitsijoista oli kuitenkin taka-alalla tarkkailemassa. Ryhmän aikana käytiin myös keskustelua vapaaehtoisten kanssa lapsiin, ympäristöön ja toimintaan liittyen.

Suoritimme havainnoinnin ilman videokameraa. Tähän ratkaisuun päädyimme useasta syystä. Yhtenä perusteluna oli se, että tarkoituksena ei ollut havainnoida niinkään yksittäisiä tarkkoja asioita kuten lasten taitoja. Meidän ei tarvinnut palata samaan tilanteeseen tarkistamaan havainnoitejamme. Myös toiminnan luonne ja eettisyys vaikuttivat suuresti päätökseemme olla käyttämättä videokameraa. Olisi ollut vaikeaa hankkia jokaiselta perheeltä lupa kuvaamiseen, varsinkin kun lastenryhmän osallistujat eivät olleet etukäteen tiedossa. Näin ollen varmistimme, että lupa-asioiden vuoksi kenenkään lapsen ei tarvinnut jäädä lastenryhmän toiminnan ulkopuolelle.

Havainnoinnilla keräsimme tietoa lastenryhmän käytännöstä: miten ryhmä toteutui, toistuivatko tietyt asiat ryhmäkerroilla, millaista toimintaa ja leikkitoimintaa ryhmässä järjestettiin jne. Havainnoinnin avulla keräsimme tietoa myös ympäristöstä: millaiset fyysiset puitteet olivat, millaisia mahdollisuuksia ja esteitä ne asettivat lastenryhmän toiminnalle sekä millaisia välineitä lastenryhmällä oli käytettävissä ja kuinka niitä käytettiin. Ympäristön havainnoinnissa otimme huomioon myös sosiaalisen ympäristön, johon kuuluivat vapaaehtoiset sekä ryhmään osallistuvat lasten vanhemmat. Olimme kiinnostuneita siitä, miten vapaaehtoiset toimivat ryhmässä ja minkälainen vaikutus sillä oli lapsiin. Lapsia havainnoidessa olimme kiinnostuneita lasten reaktioista, leikki-mielisyyden ilmenemisestä sekä lasten kiinnostuksen kohteista.

Havainnointi-tilanteen jälkeen kokosimme molempien tekemät havainnot lastenryhmästä yhteen ja keskustelimme niistä yhdessä. Näin saimme muodostettua tilanteesta kokonaiskuvan. Kirjasimme myös nämä havainnot yhteen. Kävimme ensimmäisen ha-

vainnointikerran jälkeen läpi myös havainnointivälineen eli PEO-lakanan toimivuutta ja mietimme kuinka voisimme tarkentaa havainnointiamme seuraavalla kerralla.

Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi myös teemahaastattelun sekä avoimen haastattelun. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa edetään valittujen keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemahaastattelussa pyritään löytämään vastauksia tutkimukselle asetettuihin kysymyksiin ja tarkoitukseen. Teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 75.) Toinen valitsemamme haastattelun muoto oli avoin haastattelu. Avoimessa haastattelussa haastattelija ja haastateltava keskustelevat yleisesti aiheesta molempien osapuolten osallistuessa keskusteluun aktiivisesti (Ojasalo ym.: 2009: 97).

Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun, koska sen avulla meillä oli mahdollisuus saada tarvittava informaatiota vuorovaikutteisessa tilanteessa. Haastattelussa meillä oli myös mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä asiasta reaaliajassa sekä varmistaa, että ymmärsimme asian oikein. Haastattelu valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi myös kehittämistoimintamme luonteen vuoksi. Halusimme suorittaa kehittämistoiminnan dialogissa vapaaehtoisten kanssa, joten esimerkiksi kysely ei olisi edesauttanut tätä yhteistyötä. Halusimme saada kontaktin vastaanottokeskuksen henkilökuntaan muutenkin kuin papereiden ja sähköpostin välityksellä.

Vastaanottokeskuksen henkilökunnan jäsenen haastattelu toteutui teemahaastatteluna. Muodostimme haastattelulle rungon PEO-mallin jäsentelyn mukaisesti. Mallin eri osien kautta nostimme esiin asiat, joista olimme kiinnostuneita. Lähetimme haastatteluun osallistuvalla henkilöllä haastattelurungon etukäteen tutustuttavaksi. Teimme itsellemme haastattelurungon tarkemmilla kysymyksillä tukemaan haastattelutilannetta. Haastattelun teemana olivat lasten arki vastaanottokeskuksessa, vastaanottokeskusympäristö lasten näkökulmasta, leikki lasten arjessa sekä lastenryhmän tarpeellisuus lapsille. Haastattelu nauhoitettiin ja litteroitiin, josta oli sovittu etukäteen.

Vapaaehtoisten haastattelu toteutui avoimena haastatteluna eri tilanteissa. Aineistonkeruun alkuvaiheessa haastattelimme lastenryhmän vastuuhjaajia sekä muita vapaaehtoisia heidän syyskauden käynnistys-tapaamisessaan. Tämän lisäksi vapaaehtoisia ja vastuuhjaajia haastateltiin havainnointikertojen yhteydessä. Haastattelimme vastuuh-

ohjaajia/vapaaehtoisia yhtäaikaaisesti useasta syystä. Saimme näin kattavamman kuvan vapaaehtoisten kokemuksista liittyen lastenryhmään. Yhden vapaaehtoisen kokemus saattaa herättää oivalluksia myös muissa vapaaehtoisessa ja näin ollen oli mahdollista päästä pintaa syvemmälle. Avoimessa haastattelussa myös me osallistuimme keskusteluun aktiivisesti ja pystyimme tarkentamaan kehittämistoiminnan lähtökohtia vapaaehtoisille. Saadut tiedot kirjattiin muistiin ja koottiin yhteen haastattelutilanteiden jälkeen.

Kolmantena menetelmänä käytimme dokumenttien tarkastelua. Aineistona meillä oli vapaaehtoisten ylläpitämän suljetun keskustelufoorumin sisältö. Keräsimme keskustelufoorumista aineistoa syksyn 2011 lastenryhmän toiminnasta analysointia varten.

3.5.3 Aineiston analyysi

Toteutimme sisällönanalyysin teoriaohjautuvasti, koska PEO-malli oli keskeisessä asemassa sisällönanalyysissä. Tuomen ja Sarajärven (2009: 97) mukaan teoriaohjautuvassa analyysissä päättely etenee abduktiivisesti. Abduktiivinen päättely on päättelyprosessi, jossa vaihtelevat aineistolähtöisyys sekä valmiit mallit. Päättelyssä pyritään yhdistämään nämä kaksi asiaa. Teorian vaikutus analyysin tunnistetaan, mutta toisin kuin teorialähtöisessä analyysissä, teoriaohjautuvassa analyysissä ei testata aikaisempaa tietoa vaan pikemminkin luodaan uutta tietoa.

Lähtökohdiltaan teoriaohjautuva sisällönanalyysi etenee aineiston ehdoilla (Tuomi – Sarajärvi 2009:117). Teoria otetaan kuitenkin jossain vaiheessa ohjaamaan päättelyä. On tutkijan itsensä päätettävissä, milloin tämä tapahtuu. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 100.)

Tämän lisäksi käytimme aineistonanalyysissä sisällön erittelyä. Sisällön erittelyllä tarkoitetaan aineiston kvantifiointia eli sen kuvaamista määrällisesti (Tuomi – Sarajärvi 2009: 106; Vilkkä 2009: 139). Aineistosta lasketaan, montako kertaa sama asia siinä esiintyy, ja tulos esitetään numeerisessa muodossa (Tuomi – Sarajärvi 2009: 120).

Aineistomme koostui lastenryhmän aikana tapahtuneesta havainnoinnista, vastaanottokeskuksen henkilökunnan jäsenen sekä vapaaehtoisten haastatteluista ja vapaaehtoisten ylläpitämän foorumin materiaalista. Sisällönanalyysia varten litteroimme vastaanot-

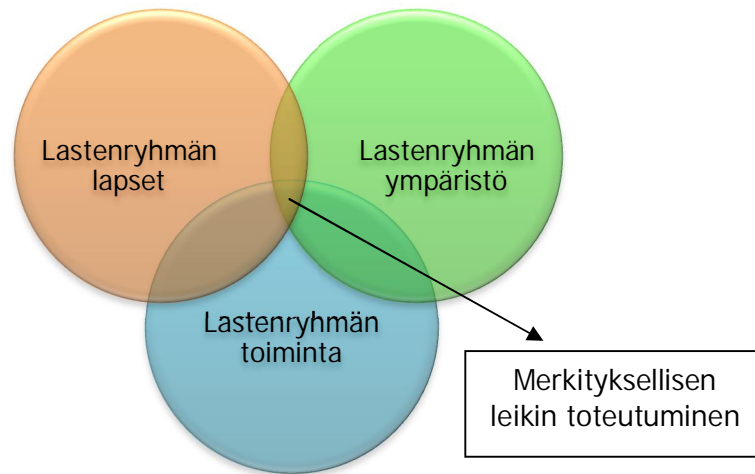
tokeskuksen henkilökunnan haastattelun, kirjasimme ylös vapaaehtoisten kanssa käydyt keskustelut sekä kirjasimme raportin muotoon molempien tekemät havainnointit lastenryhmän kerroilta, pitäen kuitenkin nämä havainnointikerrat erillään. Kokosimme myös vapaaehtoisten ylläpitämästä foorumista syksyn aikana olleiden lastenryhmäkertojen toiminnan sisällön yhteen, analysointia varten.

Aloitimme sisällönanalyysin käymällä läpi aineistoa aineistolähtöisesti ja etsimään niitä asioita, joista olimme kiinnostuneita. Nämä olivat ympäristön vaikutus lasten leikkiin, vapaaehtoisten haasteet lastenryhmän leikkitoiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä lastenryhmän toiminnan sisältö, erityisesti leikkitoiminta. Merkitsimme nämä asiat esiin värikoodein ja siirsimme ne sen jälkeen erilleen muusta aineistosta. Toteutimme tämän vaiheen molemmat erikseen, varmistaaksemme, että kaikki oleellinen on löydetty aineistosta. Tämän jälkeen teemoitimme eli pilkoimme ja ryhmittelimme koodattua aineistoa. Tämän toteutimme etsimällä aineistosta saman aihepiirin ilmauksia. Näin ollen aineistosta alkoi muodostua aihepiirejä, jotka nimesimme kokonaisuuden sisältöä kuvaavalla käsitteellä.

Yksinkertaista sisällön erittelyä käytimme laskiessamme vapaaehtoisten foorumista syksyn lastenryhmäkertojen sisällön. Suoritimme sisällön erittelyä nähdäksemme millaista leikkitoimintaa lastenryhmäkerrat ovat sisältäneet.

Tämän jälkeen otimme PEO-mallin ohjaamaan aineiston jäsentelyä (Kuvio 4). Mallissa yksilönä toimivat lastenryhmän lapset, ympäristönä lastenryhmän ympäristö ja toimintana lastenryhmän toiminta. Pääallekkäiselle PEO-sopivuus alueelle muodostui merkityksellisen leikin toteutuminen. Tällä tavoin saimme vastaukset myös aineistonkeruuta ohjanneisiin kysymyksiin eli siihen, kuinka yksilö, ympäristö ja toiminta vaikuttavat merkityksellisen leikin toteutumiseen.

Kuvio 4. PEO-mallin mukainen tulosten jäsentely.

3.5.4 Tulokset

Esittelemme tulokset PEO-mallin mukaisesti jäsennehtynä.

Lastenryhmän lapset

Kuvio 5. Lastenryhmän lapset-osatekijän vaikutus merkityksellisen leikin toteutumiseen.

Lastenryhmä on toinen lapsille viikoittain järjestettävistä toiminnoista. Vastaanottokeskuksen työntekijän haastattelussa tuli esiin, että lapset odottavat kerhopäiviä. Lapset kyselevät asiasta ohjaajilta ja ovat toisinaan jo käytävällä vapaaehtoisia vastassa. Lapset osallistuvat järjestettyyn toimintaan innokkaasti ja toiminnan lopettaminen onkin joskus vaikeaa. Havainnointikerroilla oli huomattavissa lasten into osallistua lastenryhmään. Osa tuli jo valmiiksi hypellen tilaan. Vapaaehtoiset kertoivat saavansa toiminnasta parhaan palautteen juuri lapsilta sekä myös vastaanottokeskuksen henkilökunnalta ja tapaamiltaan lasten vanhemmilta.

Lapset toimivat molemmilla havainnointikerroilla pääasiassa itsekseen tai aikuisen ohjauksella. Lasten välistä vuorovaikutusta ja leikkimielisyyttä oli nähtävissä eniten yhteisessä aloituksessa. Lapset olivat iloisia sekä innokkaita ja motivoituneita osallistumaan yhteistoimintaan, vaikka eivät kaikkia yhteisleikkien sääntöjä ymmärtäneet. Lapset hauskuuttelivat, hyppelivät, antoivat toisilleen ja vapaaehtoisille vinkkejä leikin ohessa sekä käyttivät paljon elekieltä. Osa lapsista riehaantui yhteisleikeissä ja jo valmiiksi tilaan tullessa ollut vauhti kiihtyi entisestään. Lasten käyttäytymistä havainnoidessa oli kuitenkin otettava huomioon, että lapset ovat erilaisia ja myös eri kulttuureissa on erilaiset tavat käyttää kehonkieltä ja olla vuorovaikutuksessa.

Joukossa oli myös lapsia, jotka osallistuivat lastenryhmän toimintaan aikuismaisemmalta tavalla ja heiltä puuttui lapsenomaisen leikkimielisyys. Keskuksen työntekijän haastattelussa tuli esiin, että vanhempien olotila vaikuttavaa suuresti lapsiin. Tämä voi näkyä lapsissa muun muassa juuri aikuismaisena käyttäytymisenä. Lasten arki noudattelee hyvin pitkälle vanhempien arkea, jolloin vanhempien jaksamisella on siihen suuri merkitys.

Pääasiallinen toiminta lastenryhmässä on ollut erilaiset kädentaidolliset tehtävät, joihin lapset ovat pääasiassa keskittyneet hyvin. Lapset ovat olleet motivoituneita askartelijoita ja piirtäjiä. Havainnointikerroilla siirryttäessä piirtämään/askartelemaan, leikkimielisyys väheni lasten toiminnassa verrattuna alun yhteisleikkeihin. Osa motivoitui askartelusta ja keskittyi piirtämiseen pitkäksi aikaa, kun taas toiset kaipasivat muunlaista toimintaa etsien haasteita ja virikkeitä ympäristöstä. Myös vastaanottokeskuksen henkilökunnan jäsenen haastattelussa tuli esiin, että lapset osallistuvat kädentaidollisiin tehtäviin mielellään. Vapaaehtoiset ovat kokeneet, että

juuri askartelun ja piirtämisen kautta lastenryhmän ohjaaminen ja tilanteen hallinnassa pito on ollut helppoa lasten pysyessä pöydän äärellä. He kaipaisivat kuitenkin vinkkejä, kuinka toteuttaa muunlaista toimintaa ryhmässä. Vastaanottokeskuksen puolelta on huomattu lasten leikkivän harvoin yhdessä, myös vapaaehtoiset ovat huomanneet saman. Samasta kulttuurista olevat lapset ovat joskus muodostaneet ryhmiä ja leikkineet yhdessä.

Molemmilla havainnointikerroilla oli huomattavissa, että lapset kaipasivat paljon aikuisen huomiota ja huomatuksi tulemista. Tämä näkyi esimerkiksi omien tuotoksien esittelyllä useammassa vaiheessa. Myös haastattelussa lasten huomioiduksi tulemisen tarve nousi esiin. Haastateltava työntekijä kertoi lasten ilostuvan kovasti aina aikuisten tervehtiessä heitä käytävillä ja keskusteltaessa. Myös vapaaehtoiset toivat tämän asian esille. Lastenryhmässä tämä huomionhaku kohdistui useimmiten juuri aikuisiin, ei niinkään muihin lapsiin. Leikit eivät myöskään edenneet ilman aikuisen läsnäoloa.

Lastenryhmään osallistuneet lapset ovat kotoisin eri maista, edustaen eri kulttuureja. Havainnointikerroille osallistuneet lapset olivat pääasiassa Afrikasta, Lähi-idästä ja Venäjältä. Näin ollen kaikille yhteistä kieltä lasten ja vapaaehtoisten välillä ei ollut. Molemmilla havainnointikerroilla ryhmässä kuuluikin puhuttavan monia eri kieliä, myös englantia. Osa lapsista tapaili myös suomenkielisiä sanoja. Vapaaehtoiset kertoivat yhteisen kielen puuttumisen olevan yksi suurimmista haasteista toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Ilman yhteistä kieltä toiminnan sääntöjen ja idean kertominen on haastavaa.

Lastenryhmään osallistuvien lasten määrä on vaihdellut suuresti eri kokoontumiskerroilla jo aiemmin sekä nyt syksyn 2011 aikana. Myös ryhmään osallistuvien lasten ikäjakauma on ollut vaihteleva. Syksyn 2011 ryhmäkerroille osallistui noin kuudesta viiteentoista lasta. Nuorimmat lapset ovat olleet taaperoikäisiä (noin yksi-vuotiaita) osallistuen ryhmään vanhempien tuella ja vanhimmat lapset kouluikäisiä. Ensimmäisellä havainnointikerralla lastenryhmään osallistui viisitoista ja toisella kerralla kymmenen lasta. Lasten iät vaihtelivat kahden ja kahdeksan vuoden välillä. Pienimmät lapset olivat taaperoikäisiä ja vanhimmat kouluikäisiä. Lastenryhmään on osallistunut aiemmin myös teini-ikäisiä. Suurin osa lastenryhmän toimintaan osallistuneista lapsista on ollut 3-6 vuotiaita. Se, että lastenryhmän vapaaehtoiset eivät ole etukäteen tietoisia lasten mää-

rästä, aiheuttaa heidän toiminnan suunnittelulle ja toteutukselle haasteita. Myös lasten eri-ikäisyys tuo mukanaan omat haasteensa.

Havainnointikerroilla oli havaittavissa, että lapset hakivat aikuisiin kontaktia leikkivälineiden avulla. Lapset olisivat kuitenkin kaivanneet aikuisen vastakaikua viestintäryityksilleen. Välillä he onnistuivatkin asiassa ja leikin ideaan tarttuminen vei leikkiä eteenpäin ja lasten tyytyväisyys oli havaittavissa.

Lastenryhmän ympäristö

Kuvio 6. Lastenryhmä ympäristö-osatekijän vaikutus merkityksellisen leikin toteutumiseen.

Vapaaehtoisilla on käytössään kolme eri tilaa, jotka vaikuttavat lastenryhmän toiminnan sujuvuuteen. Nämä tilat ovat oleskeluhuone, leikkihuone ja luokkahuone.

Oleskeluhuone on kooltaan suhteellisen pieni, sisältäen ison pöydän sekä lattiatilan. Leikkihuone on pieni, sisältäen paljon leluja. Luokkatila on tilana isoin, jossa on paljon pöytiä. Tilana se vaatii etukäteen järjestelyä. Myös vastaanottokeskuksen piha on käytettävissä. Se on kuitenkin pieni ja asfaltoitu ja johtaa suoraan kadulle. Syksyn 2011 aikana lastenryhmä kokoontui viisi kertaa oleskeluhuoneessa (mukaan lukien havainnointi-kerrat) sekä kerran ryhmä suuntasi puistoon. Oleskeluhuone lastenryhmän tilana on suhteellisen pieni, varsinkin jos osallistujia on paljon. Havainnointikerroilla oleskeluhuone oli sotkuinen, ilma huono ja kuuma sekä lattiatila likainen ja liukas. Tunnelmaa ja lämpöä tilaan toivat kuitenkin värikkäät leikkimieliset seinät ja tyynyt. Havainnointikerroilla tilaa ei muokattu tai järjestelty ennen ryhmien alkua. Vapaaehtoiset kokevät, että tilat asettavat toiminnalle suuren haasteen ja rajaavat esimerkiksi vauhdikkaammat leikit toiminnan ulkopuolelle.

Välineiden käyttö vaihteli syksyn 2011 ryhmäkertojen toimintojen mukaan. Piirustus- ja askarteluvälineitä käytettiin ylivoimaisesti eniten. Muina välineinä käytettiin erilaisia palapelejä, muistipeliä, pingispalloja, isompaa palloa, keiloja, hyppynarua sekä sulkapallo-peliä ja jalkapalloja (puistossa). Ensimmäisellä havainnointikerralla vastuuohjaaja keräsi toimistosta erilaisia välineitä, jotka vietiin mukana tilaan (mm. kaksi askartelulaatikkoa, nuppipalapelit, colorama-peli, yksi isompi pallo, puupalikoita, pehmokeilat). Välineet olivat vapaasti lasten käytössä. Toisella kerralla välineet otettiin toimistossa säilytettävistä laatikoista erilleen ja tilaan tuotiin vain ne välineet, joita ryhmäkerralla tarvittiin. Välineet eivät olleet ryhmän aikana lasten vapaassa käytössä. Välineinä olivat enimmäkseen askarteluvälineitä. Askarteluvälineiden lisäksi mukana oli kolme pingispalloa (puhalluspeliin) sekä neljä hernepussia ja ämpäri. Välineistä tussit ja värikynät olivat vapaassa käytössä, muut välineet sai pyydetessä tai kun vapaaehtoinen tarjosi niitä lapselle.

Lastenryhmään osallistuvat vapaaehtoiset voivat olla eri aloilta ja kulttuurista sekä heillä on eri kiinnostuksen kohteet ja vahvuudet. Vapaaehtoisten määrä ja kokoonpano vaihtelevat ryhmäkerroilla. Mukana saattaa olla sekä uusia vapaaehtoisia että vanhoja konkareita. Syksyn 2011 aikana ryhmässä on ollut mukana kahdesta viiteen vapaaehtoista. Ensimmäisellä havainnointikerralla lastenryhmään osallistui viisi vapaaehtoista, joista yksi oli ensikertalainen. Toisella havainnointikerralla ryhmään osallistui viisi vapaaehtoista, joista yksi oli ensikertalainen ja yksi toista ker-

taa. Mukana oli myös yhden vapaaehtoisen lapsi. Vapaaehtoiset kokevat toimintaan orientoitumisen vaikeaksi, jos edellisestä kerrasta on kulunut pitkä aika. He toivat myös esiin, että vapaaehtoisten määrän vaihtelu vaikuttaa suunnitteluun ja toteutukseen. Mikäli vapaaehtoisia on riittävästi suhteutettuna lasten määrään, on heidän mahdollista lähteä esimerkiksi puistoon. Pienempi määrä vapaaehtoisia vaikuttaa luonnollisesti toteutukseen. Joskus koko aika on mennyt turvallisuuden takaamisen varmistamiseen. Myös uusien vapaaehtoisten perehdyttäminen toimintaan on vaikeaa, koska lastenryhmässä on niin monta liikkuvaa ja vaihtuvaa tekijää.

Vapaaehtoisten heittäytyminen ja tilanteisiin puuttuminen vaihteli havainnointikerroilla. Vapaaehtoiset tarttuivat lasten esille tuomiin vinkkeihin vaihtelevasti. Oli selvästi havaittavissa, että vapaaehtoisten aktiivinen osallistuminen tuki lasten osallistumista ja toimintaan sitoutumista. Kommunikointi vapaaehtoisten ja lasten välillä tapahtui toiminnan sekä eleiden ja ilmeiden avulla. Osa vapaaehtoisista puhui lapsille myös suomen kieltä samalla kun mallitti toimintaa. Vapaaehtoiset heittäytyivät toimintaan pääsääntöisesti mukavasti. Vapaaehtoiset auttoivat lapsia enimmäkseen askartelussa. Askartelupöydän ulkopuolella tämä oli vähäistä. Vapaaehtoiset kertoivat myös kokevansa ”yli menneen tilanteen” pysäyttämisen haasteeksi. Puuttuminen näihin tilanteeseen vaihtelee vapaaehtoisten välillä, joka oli havaittavissa myös havainnointikerroilla. Vapaaehtoiset kertoivat, että joskus yksi lapsi vaatii yhden vapaaehtoisen koko ryhmäkerran ajaksi. Tämä on vaikuttanut myös lastenryhmän toimintaan ja toteutukseen.

Työnjaossa oli molemmilla kerroilla epäselvyyttä. Varsinkin toisella kerralla päävastuu ohjaamisesta jäi vastuuhjaajalle. Työnjaon ollessa ryhmässä hieman epäselvää, hakeutui moni mielellään askartelupöydän ääreen ja lasten muualla antamat leikkivinkit jäivät vapaaehtoisilta huomaamatta.

Yleisesti oli havaittavissa, että lastenryhmän aikana tilassa oli mukava ja rento tunnelma ja vapaaehtoisten ja lasten välillä vallitsi lämmin ilmapiiri. Myös havainnointikerroille osallistuvat vanhemmat näyttivät viihtyvän lastenryhmässä. Vanhempien osallistuminen lastenryhmään vaihtelee lastenryhmäkerroilla. Välillä paikalla on useita vanhempia ja toisinaan ei yhtään. Vanhemmat seuraavat lastenryhmän toimintaa tai avustavat lapsiaan toiminnassa.

Institutionaalisen ympäristön vaikutus näkyi lastenryhmän toiminnassa epäselvyytenä esimerkiksi tilan valintaan liittyvissä asioissa. Molemmilla havainnointikerroilla tila selvisi vapaaehtoisille juuri ennen ryhmäkerran alkua. Vastaanottokeskuksen henkilökunnalla on käsitys, että vapaaehtoiset pitävät eniten oleskeluhuoneesta ja mahdollisesti he ovat keskuksessa keksineet ohjata lapset sinne tai joskus muihin tiloihin. Isompi luokkahuone on kuitenkin joka sunnuntai käytettävissä kuten leikkihuonekin. Epäselvyyttä ilmeni myös lasten ryhmään tulossa. Vapaaehtoiset kertoivat, että toisinaan he käyvät etsimässä lapsia lastenryhmään ja toisinaan lapset odottavat jo vastaanottokeskuksen henkilökunnan valitsemassa tilassa. Välillä vapaaehtoisilla on myös käytettävissä lista lapsien etunimistä, jotka ovat vastaanottokeskuksessa. Näin oli myös toisella havainnointikerralla, jolloin lasten nimien kerääminen eteni sujuvammin. Havainnointikerroilla oli myös havaittavissa epäselvyyttä siinä, kuka hakee lapset pois lastenryhmäkerralta vai voiko lapset päästää lähtemään itsenäisesti. Epäselvyydet vaikuttivat molemmilla havainnointikerroilla lastenryhmän toimintaan. Pääasiassa yhteistyö on kuitenkin sujuvaa ja lastenryhmää pidetään vastaanottokeskuksen puolelta tärkeänä asiana lasten arjessa.

Lastenryhmän toiminta

Kuvio 7. Lastenryhmän toiminnan vaikutus merkityksellisen leikin toteutumiseen.

Syksyn 2011 aikana ryhmä kokoontui yhteensä kuusi kertaa (sisältäen kaksi havainnointikertaa). Ryhmä kokoontui säännöllisesti myös havainnointikertojen jälkeen. Toi-

minta lastenryhmässä vaihteli eri kerroilla. Yksi lastenryhmäkerroista toteutui puistossa, jossa toimintana oli vapaata juoksentelua ja ulkoilua. Muilla viidellä kerralla suurin osa toiminta-ajasta oli askartelua/piirtämistä/värittämistä. Tämän lisäksi kerroilla oli myös jokin lyhyt yhteisleikki kuten tervapata, tuolileikki tai puhalluspeli.

Toiminnan valintaan vaikuttivat ryhmän vastuuhjaajat sekä muut vapaaehtoiset. Toisinaan toiminta oli suunniteltu ja valmisteltu etukäteen, kun taas toisinaan toiminnalle oli sovittu ainoastaan jonkinlaiset raamit ennen ryhmäkerran alkua. Toiminnan voi sanoa olevan osittain suunniteltua. Haastavaksi vapaaehtoiset ovat kokeneet juuri toiminnan ideoimisen lastenryhmäkerroille, varsinkin yhteisen kielen puuttumisen vuoksi. Vapaaehtoiset toivat havainnointikertojen aikana esiin sen, että varsinkin pitkän lastenryhmästä poissaolon jälkeen toiminnan suunnittelu on haasteellista. Havainnointikerroilla toiminnan suunnittelun haaste oli myös havaittavissa. Ensimmäisen havainnointikerran alkukokoontumisessa lastenryhmän vastuuhjaaja mietti muiden vapaaehtoisten kanssa ryhmäkerralle toimintaa. Ehdotuksia ei ollut tullut etukäteen. Yhdellä vapaaehtoisella oli ehdotuksia alkuleikeiksi, joita päätettiin kokeilla. Toisella havainnointikerralla vastuuhjaaja oli suunnitellut ryhmän toimintaa etukäteen, joista kertoi muille vapaaehtoisille pyytäen heiltä myös ideoita ja ajatuksia valituista toiminnoista.

Lastenryhmän kulkua on strukturoitu sen verran, että ennen varsinaista toiminnan aloittamista leikitään lyhyt yhteisleikki. Tarkemman struktuurin rakentamisessa vapaaehtoiset ovat kokeneet haasteeksi lasten eriaikaisen saapumisen lastenryhmään. Molemmilla havainnointikerroilla olikin heti alkuun huomattavissa lastenryhmän toimintakulttuuri. Tilaan tultiin tipotellen ja välillä osa lapsista lähti pois. Lastenryhmä aloitetaan kuitenkin aina lasten nimeämisellä. Nimeäminen tapahtuu lasten saapuessa ryhmätilaan kirjoittamalla heidän nimensä teippiin, joka liimataan lapsen rintaan. Tämän jälkeen on siirrytty yhteiseen aloitusleikkiin. Yhteinen leikki on ollut vauhdikkaampaa ja sen tarkoituksena on ollut purkaa ylimääräistä energiaa. Ensimmäisellä havainnointikerralla leikittiin hyppynaruleikkiä. Lapset osallistuivat siihen innoissaan, vaikka moni ei leikin ideaa ymmärtänyt. Toisena leikkinä oli tervapata, joka oli lapsille vieras leikki. Leikissä oli säännöt, jotka opetettiin toiminnankielen ja mallintamisen avulla. Vaikka lapset eivät sääntöjä täysin ymmärtäneet, oli leikki innostavaa ja toiminnassa näkyi leikkimielisyyttä. Toisella havainnointikerralla toiminta alkoi pingispallon puhalluspelillä,

samaan aikaan kun osa lapsista vielä saapui tilaan. Peli kokosi lapset hienosti yhteen pöydän ympärille ja leikkimielisyyttä oli havaittavissa runsaasti. Toimintaa oli kuitenkin jonkin verran mallinnettava, jotta lapset pysyivät leikin ideassa mukana. Mallintaminen näyttikin toimivan hyvin leikkien tutuksi tekemisessä.

Leikki ja toiminta lastenryhmässä ovat pääasiassa aikuisjohtoista. Aikuiset valitsevat aloitukseen sopivan yhteisleikin, jonka jälkeen useimmiten on jatkettu askartelulla vapaaehtoisten tilaan tuomilla välineillä.

Lapsilla oli mahdollisuuksia vapaaseen ja yhteiseen leikkiin vähänlaisesti. Vapaan leikin ja yhteisleikin mahdollisuus vaihtelevat tilan ja leikkivälineiden mukaan. Ensimmäisellä havainnointikerralla alkuleikkien jälkeen lapset hajaantuivat eri leikkeihin. Lapsilla oli mahdollisuus piirtämisen ohessa leikkiä vapaata leikkiä puupalikoilla ja pallolla, pelata keilapeliä ja Colorama-peliä sekä tehdä nuppipalapelejä. Välineet olivat lasten vapaassa käytössä ja ryhmän edetessä osa vapaaehtoisista laittoi välineitä esille tilan eri osiin. Toisella kerralla vapaan leikin välineinä olivat hernepusseja ja sanko. Molemmilla havainnointikerroilla oli myös huomattavissa, että lapset olisivat tarvinneet aikuisten tukea pitkäkestoisen leikin ylläpitämiseen. Esimerkiksi palapelien teko yhdessä vapaaehtoisen kanssa oli osasta lapsista innostavaa, mutta yksinleikkinä se ei kestänyt kovin pitkään. Leikissä tavaroiden käyttö oli tavanomaista eikä mielikuvitusleikkiä esiintynyt. Leikki oli enimmäkseen rinnakkaisleikkiä. Ainoa tilanne, missä yhteisleikkiä ilmeni havainnointikerroilla, oli molempien kertojen aloituksen yhteisleikki sekä toisen kerran lopussa toistetut aloitusleikit.

Yhteisleikkien osuus lastenryhmän kokonaisuudesta on siis vähäinen. Havainnointikerroilla osa lapsista keskittyi pöytätyöskentelyyn pitkäksi aikaa, osa jopa koko ryhmän ajaksi. Kaikkia lapsia askartelu tai piirtely ei kuitenkaan motivoinut ja osa lapsista lähtikin hakemaan muunlaista toimintaa ja haasteita muualta tilasta. Leikki muuttui usein riehakkaaksi ja olisi vaatinut siinä vaiheessa vapaaehtoisten apua leikin räämittämiseen. Myös pelien ja leikkien käyttö lastenryhmän toiminnassa oli vähäistä. Tämä oli nähtävissä havainnointikerroilla, samoin kuin syksyn 2011 lastenryhmäkertojen sisältöön tutustuttaessa. Vapaaehtoiset kertoivat pelien ja leikkien toteuttamisen olevan heille haastavaa monestakin syystä mm. sääntöjen selkiyttäminen ilman yhteistä kieltä on vaikeaa. Myös toiminnan suunnittelu etukäteen on haastavaa,

koska heillä ei ole tietoa lasten osallistujamäärästä, lasten ikäjakaumasta eikä tietoa tilasta, jossa ryhmä toteutetaan.

3.5.5 Tulosten yhteenveto ja merkityksellisen leikin määrittely

Vanhempien olotila ja elämäntilanne vaikuttavat lapseen, johon lapsi saattaa reagoida omalla käytöksellään. Perheiden huoneet vastaanottokeskuksessa ovat pieniä ja yhteisiä tiloja on vähän. Vastaanottokeskusympäristö tarjoaa lapsille vähän leikkimahdollisuuksia. Lapset leikkivät rappukäytävällä ja hisseillä, jotka eivät ole turvallisia leikki- paikkoja. Myöskään piha- alue ei ole turvallinen ilman valvontaa. Lapset leikkivät keskenään hyvin vähän, niin keskuksessa kuin lastenryhmässäkin. Yleisesti vastaanotto- keskuksessa vallitsee hyvä ilmapiiri.

Lapsille on järjestetty vastaanottokeskuksessa ostopalveluna kerhotoimintaa sekä SPR:n vapaaehtoisten järjestämä lastenryhmä. Muuta järjestettyä toimintaa ei ole. Vapaaehtoisten järjestämä lastenryhmä onkin lapsille tärkeä sosiaalinen tapahtuma, jota he odottavat innolla ja saapuvat sinne motivoituneina. Ryhmässä lapsilla on mahdollisuus toteuttaa itseään ja lapset saavat olla lapsia. Lapset haluavat tulla huomioiduiksi ja lastenryhmässä heillä on siihen mahdollisuus, saaden huomiota vapaaehtoisilta. Lapset tarvitsevat aikuisen läsnäoloa ja tukea leikkiin osallistumiseen sekä leikin ylläpitämiseen. Lapset hakevat kontaktia aikuisiin ja toisiin lapsiin pääasiassa leikkivälineiden kautta.

Vapaaehtoisten järjestämän lastenryhmän toiminta on enimmäkseen aikuisjohtoista, osittain suunniteltua ja strukturoitua. Pääpaino toiminnassa on ollut kädentaidoissa erilaisten askartelu-, väritys- ja piirustustehtävien muodossa. Lapset ovat kiinnostuneita ja motivoituneita piirtelystä ja askartelusta, mutta toimivat niissä kuitenkin pääasiassa yksin tai vapaaehtoisen kanssa. Leikin ja erityisesti vapaan leikin osuus lastenryhmän toiminnassa on ollut vähäistä. Jokaiselle ryhmäkerralle on pyritty järjestämään jokin yhteinen alkuleikki ennen siirtymistä kädentaidon tehtäviin. Juuri näissä yhteisissä alku- leikeissä oli nähtävissä lapsissa eniten leikkimielisyyttä ja leikin iloa. Tämä näkyi kehon- kielessä esimerkiksi hyppelynä sekä ilmeissä hymyilynä ja nauruna. Yhteisleikeissä lap- set myös ottivat toisiinsa kontaktia. Haasteena lastenryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa on ollut yhteisen kielen puuttuminen ja lasten eri-ikäisyys. Vapaaeh-

toiset ovat kokeneet erityisesti pelien ja leikkien ohjaamisen haasteellisiksi yhteisen kielen puuttumisen vuoksi.

Vapaaehtoisten kokoonpano ja määrä vaihtelevat ryhmäkerroilla, joka on myös tuonut haasteuta toiminnan suunnitteluun. Taustoiltaan he voivat olla eri kulttuureista (pääasiassa suomalaisia) sekä aloilta. Vapaaehtoisten heittäytyminen toimintaan vaihtelee. Tunnelma lasten ja vapaaehtoisten välillä on rento, lämmin ja välittävä.

Lastenryhmä on toteutunut syksyn 2011 aikana useimmiten oleskeluhuoneessa, joka ei ole vastannut ryhmän tarpeisiin. Välineitä on vapaaehtoisten mielestä riittävästi. Perusleikkivälineitä on kuitenkin vähän.

Ennakko-olettamuksemme ennen aineistonkeruuta ja analysointia oli, että havaitsisimme lastenryhmästä puuttuvan jonkin tietyn leikin, esimerkiksi motorisen leikin ja lähitisimme kehittämistoiminnassa vaikuttamaan siihen. Yllätyimme siitä, että ryhmässä lapset leikkivät hyvin vähän, eivätkä lapset juurikaan leikkineet yhdessä. Myös leikkimahdollisuuksien pieni määrä (sisältäen yhteisleikin ja vapaan leikin) suhteutettuna lastenryhmäkerran keston oli meille yllätys. Ennakko-olettamuksista huolimatta tarkentunut kehittämistehtävämme ei kohdistunut tietyn leikin muodon mahdollistamiseen, vaan se kohdistui lasten merkityksellisen leikin mahdollistamiseen sekä leikin osuuden lisäämiseen lastenryhmässä.

Tulosten perusteella määrittelimme merkityksellisen leikin. Merkityksellinen leikki tuottaa lapselle iloa ja lapsi sitoutuu siihen omasta tahdostaan. Merkityksellisessä leikissä lapsi toteuttaa itseään kehitykselle ja kasvulleen merkityksellisellä tavalla. Leikkimielisyys on vahvasti läsnä merkityksellisessä leikissä. Käsitämme, että yhteisleikit ja yhdessä leikkiminen on merkityksellistä leikkiä, koska ne tuovat iloa lapsille ja ovat myös lasten kehityksen ja kasvun kannalta keskeisiä.

Analysoituamme aineiston ja määriteltyämme merkityksellisen leikin, sovimme lastenryhmän vastuuohjaajien kanssa ideointitapaamisen, joka toteutui 8.11.2011. Tapaamisessa kävimme aluksi läpi kehittämistoimintamme tarkoitusta sekä tavoitteita. Esitteimme vastuuohjaajille kehittämistoiminnassa käyttämäämme PEO-mallia jakamalla ohjaajille PEO-mallin visuaalisen kuvion. Malli oli vastuuohjaajille vieras, mutta vaikutti

heidän mielestään mielenkiintoiselta. Esittelimme pääpiirteittäin myös Leikkimielisyyden mallin elementtejä, joita käytimme apuna havainnoinnissa (A Model of Playfulness). Malli kiinnosti ohjaajia ja se herätti keskustelua sekä kysymyksiä muun muassa tekemistämme havainnoinneista.

Tämän jälkeen siirryimme käsittelemään aineistonkeruusta saatuja tuloksia, jotka olimme koonneet visuaalisesti PEO-mallin jäsentelyn mukaisesti. Jokainen osatekijä oli kuvattu omalle paperilleen. Kävimme tulokset läpi osatekijä kerrallaan. Kerroimme, että keskeisin löydös analyysissamme oli yleisesti leikin, mutta erityisesti yhteisen leikin joko puuttuminen tai vähäinen käyttö ryhmässä. Perustelimme vastuuhjaajille leikin tärkeyttä perustuen aineistonanalyysistä esiin nousseisiin asioihin, lasten kehitykselliseen ikään ja leikkitaitojen kehitykseen liittyen.

Vastuuhjaajat kokivat, että tulokset vastasivat myös heidän kokemuksiaan ja käsityksiään. Keskusteluun nousi lasten huomatuksi tulemisen tarve sekä lasten keskinäisen leikin vähyys ryhmässä ja sen ulkopuolella. Vastuuhjaajat kokivat, että lasten on vaikea olla yhdessä vaikka asuvatkin kaikki samassa rakennuksessa. Yhteisen kielen puuttuminen puolestaan on vaikeuttanut lastenryhmässä yhteisleikkien ja pelien käyttöä. Askartelu ja piirtely on koettu helpoksi toteuttaa ja ne ovat toimintana motivoineet lapsia. Keskustelimme myös ryhmäkerroilta puuttuvasta selkeästä struktuurista. Vastuuhjaajat kertoivat struktuurin ylläpitämisen olevan vaikeaa, koska ryhmään tullaan ja sieltä lähdetään eri aikoina. Struktuurina on ollut lähinnä vain alussa toteutunut liikunnallinen yhteisleikki, jolla on purettu ylimääräistä energiaa.

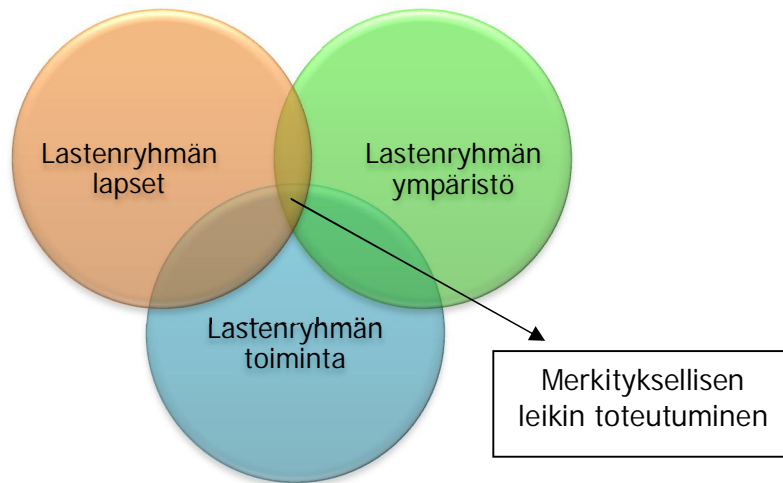
Keskusteluissa selvisi myös, että he käyttäisivät tilana mieluusti isompaa luokkahuonetta. Tilavalinnoissa epäselvyyttä on välillä aiheuttanut myös tiedotus heidän ja vastaanottokeskuksen välillä. Sosiaalisesta ympäristöstä keskusteltaessa vastuuhjaajat kertoivat saaneensa tälle kaudelle mukavasti uusia vapaaehtoisia mukaan, joka havaintomme tukien näkyi myös heidän mielestään ryhmäkerroilla. Epäselvyys työnjaossa, vaihtelevuus toimintaan osallistumisessa ja tilanteisiin puuttumisessa on saattanut joutua siitä, että vapaaehtoiset eivät vielä tiedä omaa paikkaansa eivätkä ole vielä rohkaistuneet riittävästi. Uudet vapaaehtoiset eivät ole myöskään käyneet koulutuksia, joita on aiemmin järjestetty vapaaehtoisille. Vastuuhjaajat toivoivatkin, että tapaamisella käydyistä aiheista olisi hyvä järjestää koulutus kaikille vapaaehtoisille.

Tuloksista keskustelun jälkeen jaoimme PEO-mallin kuvion, johon olimme koonneet ehdotelmia, joilla voisimme lähteä mahdollistamaan merkityksellistä leikkiä lastenryhmässä, ottamalla huomioon sekä vaikuttamalla mallin eri osatekijöihin. Ideoimme yhdessä ryhmään mahdollisia uusia toimintamalleja ja toimintoja. Vastuuohjaajat toivoivat ryhmässä käytettävän enemmän musiikkia ja liikuntaleikkejä sekä saavansa ideoita toiminnan muokkaamiseen. He kertoivat myös kohtaamiensa ongelmatilanteita, joka auttoi meidän suunnitteluamme. Sovimme osallistuvamme jokaisen vastuuohjaajan ryhmäkerralle, toteuttaen ryhmäkerran. Tarkoituksena näillä kerroilla oli tuoda esiin ideoita ja toimintamalleja, jotka mahdollistavat lasten osallistumista merkitykselliseen leikkiin. Ryhmäkerroiksi sovimme lastenryhmäkerrat 20.11, 27.11 ja 11.12. Mahdollinen koulutus/ loppukeskustelu suunniteltiin toteutuvaksi tammikuun alussa.

Saimme tapaamisesta paljon arvokasta tietoa molemmin puolin. Meille selkeni, että tarvitsemme PEO-mallin lisäksi lisää tarkentavaa tietoa tukemaan meitä lastenryhmäkertojen suunnittelussa ja toteutuksessa sekä tueksi vapaaehtoisille. Tarvittavaksi lisäteoriaksi valitsimme lasten leikkitaitojen kehityksen sekä Leikkimielisyyden Mallin (A Model of Playfulness), joka oli apuna jo havainnoinnissa. Teorioita/malleja pohtiesamme meitä ohjasi tieto lastenryhmän haasteellisuudesta, vapaaehtoistoiminnan tuntemus sekä tietämys lastenryhmää ohjaavien vapaaehtoisten vaihtuvuudesta. Huomioimme, että teemme kehittämistoimintaa yhdessä vapaaehtoisten kanssa, joilla kaikilla on hyvin erilainen koulutus sekä kokemus lasten kanssa toimimisesta.

4 Merkityksellisen leikin mahdollistaminen Punavuoren lastenryhmässä

Kehittämistoimintamme tehtäväksi muodostui merkityksellisen leikin mahdollistaminen lastenryhmässä, jonka sijoitimme PEO-mallin keskiöön muodostuvaan alueeseen. Tulosten perusteella meille oli selvää, että lähestymme merkityksellisen leikin mahdollistamista PEO-mallin kaikkien osatekijöiden kautta eli vaikuttaen lastenryhmän lapsiin, ympäristöön sekä toimintaan (Kuvio 8). Näin ollen PEO-malli toimi meillä myös ryhmäkertojen suunnittelun apuna.

Kuvio 8. PEO-mallin mukaiset merkitykselliseen leikkiin vaikuttavat osatekijät.

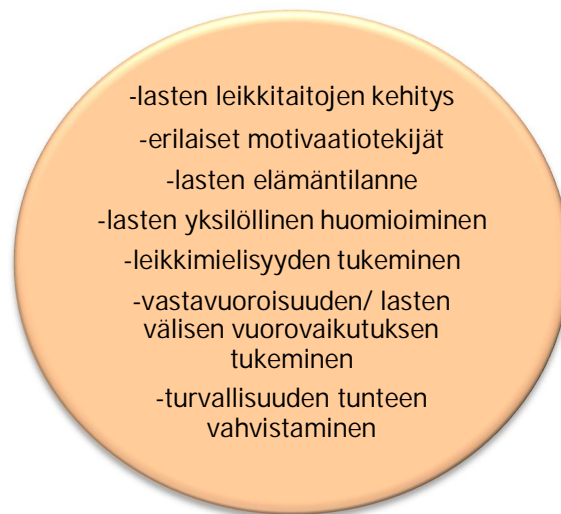
Ryhmäkertojen suunnittelua oli ohjaamassa aineistosta saadut tulokset. Tämän lisäksi otimme suunnittelussa huomioon valitsemamme teorit/mallit. Tieto lasten leikkitaitojen normaalista kehityksestä oli suunnittelun kannalta tärkeää, koska lastenryhmään osallistuu eri-ikäisiä lapsia. Leikkimielisyyden mallin valitsimme taustalle, koska leikkimielisyyttä tukemalla ja lisäämällä eri PEO-osatekijöissä pystyimme mahdollistamaan merkityksellistä leikkiä lastenryhmässä. Molemmat teorit löytyvät avattuina vapaaehtoisille valmistamassamme Leikkivinkit-materiaalissa (Liite 4).

4.1 Ryhmäkertojen suunnittelu

PEO-mallin keskiössä näemme merkityksellisen leikin toteutumisen, joka on vuorovaikutuksellinen suhde yksilön, ympäristön ja toiminnan välillä. Ryhmäkertoja suunnitelllessamme halusimme muodostaa osatekijöiden välille hyvän sopivuuden.

Lastenryhmän lapset

Lastenryhmäkertaa suunnitellessa oli huomioitava monia asioita liittyen lastenryhmän lapset-osatekijään (Kuvio 9).

Kuvio 9. Suunnittelussa huomioitavat lastenryhmän lapset-osatekijään liittyvät asiat.

Lastenryhmään osallistuvat lapset voivat olla hyvin eri tasolla kasvussaan ja kehityksessään. Ikäjakauma ryhmässä vaihtelee kolmesta vuodesta kouluikään asti. Joskus ryhmään voi osallistua myös pienempiä lapsia vanhempiensa tuella. Myös lasten yksilöllisessä kehityksessä voi olla vaihtelua. Lähdimme suunnittelemaan toimintaa ryhmäkerroille valitsemalla toiminnat niin, että ne soveltuivat eri-ikäisille ryhmään osallistujille perustuen leikkitaitojen kehityksen tuntemiseen.

Leikin onnistumisen kannalta on tärkeää, että lapsi on itse motivoitunut leikkitoimintaan. Lapsen tulisi osoittaa mielenkiintoa ja halua leikkiä kohtaan. Leikkitoiminnan ja leikkiympäristön monet puolet voivat motivoida ja edistää lapsen innokkuutta sitoutua leikkiin. Motivaatio voi nousta lapsen uteliaisuudesta tai halusta tutkia ympäristöä ja sen tarjoamia leikkimahdollisuuksia. Se voi myös perustua leikkikavereiden ja leikkitoimintojen tuttuuteen. Bundyn mielestä juuri motivaatio on leikkimielisyyden yksi tärkeimmistä elementeistä. Motivaatio ja vapaus valita itse, esimerkiksi leikkivälineet joilla leikkiä, vaikuttavat leikin onnistumiseen ja myös edistävät leikkiä. (Skard – Bundy 2008: 79–80.) Lasten leikkiä seuraamalla voidaan havaita lasten hakevan leikkissään erilaisia haasteita. Näitä huomioita kannattaa käyttää hyödyksi, esimerkiksi tarjoamalla lapselle uusia leikkivälineitä tai soveltamalla leikkiä. Haasteita tarjoava ja motivoiva leikki kehittää lasten taitoja. (Rigby – Huggins 2003: 164–165.)

Toimintaa suunnitellessa otimme huomioon, että tarjoamalla erilaisia vaihtoehtoja lapsille, voidaan heidän tarpeensa huomioida paremmin ja siten heillä on mahdollisuus toteuttaa itseään haluamallaan tavalla. Leikkimielisyyden elementtien avulla voimme tarkastella lapsen motivaatiota ja halua leikkiin. Esimerkiksi seuraamalla sitoutuuko ja heittäytyykö lapsi toimintaan, näkykö leikissä hassuttelua ja iloa sekä miten lapsi vie leikkiä eteenpäin ja kontrolloi sitä.

Lapset leikkivät vastaanottokeskuksessa ja lastenryhmässä yhdessä hyvin vähän. Tämän otimme huomioon suunnittelemalla kerroille yhteisleikkejä sekä järjestämällä ”tilanteita”, joissa yhteinen leikki voisi toteutua. Tällä halusimme tukea lasten välistä leikkiä ja vuorovaikutusta sekä jaetun ilon ja leikkimielisyyden toteutumista. Tuloksista kävi selkeästi esille lasten tarve yksilölliselle huomioimiselle. Päätimme kehittää kerroille leikin, jossa myös tämä toteutuisi.

Pyrimme ottamaan suunnittelussa huomioon myös lasten erilaiset taustat sekä kulttuurit, jotka varmasti vaikuttavat lasten osallistumiseen. Emme voineet kuitenkaan perehtyä näihin kunnolla, koska meillä ei ollut heistä juurikaan informaatiota. Eikä se ollut kehittämistoiminnan tarkoituksen kannalta oleellista. Erityisen tärkeää näiden lasten kohdalla oli myös muistaa lasten tämänhetkinen elämäntilanne, joka näkyy esimerkiksi lasten käyttäytymisessä. Tämän vuoksi halusimme vahvistaa lasten turvallisuudentunnetta ryhmätilanteessa, esimerkiksi struktuurin avulla.

Lastenryhmän ympäristö

Ympäristöllä on oma rooli leikin mahdollistajana ja estäjänä. Leikkiä tukeva ja virikkeellinen ympäristö voi mahdollistaa lapselle onnistumisen kokemuksia sekä kasvattaa lapsen pätevyyden tunnetta. Ympäristö tarjoaa monia resursseja, joita voidaan käyttää leikin edistämiseen ja tukemiseen. Muokkaamalla näitä resursseja voidaan useasti edistää lapsen leikkiä paremmin kuin edistämällä suoraan lapsen toiminnan osaitaitoja. Mahdollisuuksia ja resursseja tarjoava ympäristö tukee myös lapsen leikkimielisyyttä sekä antaa lapselle mahdollisuuden haastaa itseään ja kehittää taitojaan. Itsetunnon vahvistuessa lapsi uskaltaa kokeilla leikeissään haastavampia asioita, joka taas kehittää lapsen taitoja eteenpäin. (Rigby – Huggins 2003: 156–159.)

Suunnitellessamme ryhmäkertoja otimme huomioon monia ympäristöön liittyviä tekijöitä, joihin vaikuttamalla merkityksellistä leikkiä voitaisiin mahdollistaa (Kuvio 10).

Kuvio 10. Suunnittelussa huomioitavat lastenryhmä ympäristö-osatekijään liittyvät asiat.

Fyysisen ympäristön, jossa leikki toteutuu, tulee olla turvallinen. Aina ei kuitenkaan ole mahdollista siirtää kaikkia vaarallisia esineitä pois. Tällöin tulee kiinnittää huomiota erityisesti sääntöihin ja valvontaan. Lapsille tulee myös kertoa tilan muodostamat rajat leikille, esimerkiksi onko leikkitilana yksi huone vai koko rakennus. Joidenkin lasten kohdalla pieni tila saattaa edistää leikkiä, sillä se rajaa leikkitilaa ja samalla vähentää liikkuvuuden vaatimuksia. Leikkijöiden on myös helpompaa lukea ja antaa vihjeitä lähekkäin ollessaan. (Rigby – Huggins 2003: 166–167.)

Erialaisten leikkimahdollisuuksien sekä sovellettavien leikkivälineiden tarjoaminen on tärkeää. On myös tärkeää antaa lasten itse valita välineet, joilla leikkiä sekä vapaus käyttää niitä haluamallaan tavalla. Tämän vuoksi leikkivälineiden on hyvä olla lasten

ulottuvissa. Leikkivälineet, jotka vaativat tarkkaa valvontaa, tulee kuitenkin aina olla aikuisen hallinnassa. (Rigby – Huggins 2003: 166–167.) Lelut ja leikkimateriaalit, jotka ovat moni- tarkoituksellisia (voidaan käyttää eri tavoin) ja epämuodollisia (esimerkiksi palikat, muovailuvaha, paperi ja vahavärit, hahmot) rohkaisevat leikkiin, jota lapsi voi itse kontrolloida ja muokata. Niillä lapsi voi myös ilmaista luovuuttaan ja ongelmanratkaisutaitojaan. (Rigby – Rodger 2006: 195.)

Lastenryhmän käytettävissä olevien tilojen analysoinnin perusteella suunnittelimme vievämmä ryhmän isompaan luokkatilaan, koska tilan jakaminen ja toimintojen sijoittaminen eri puolille huonetta on siellä parhaiten mahdollista. Suunnittelimme, että huonekaluja siirtämällä saamme tilaa alku- ja loppupiirille, jolloin vapaalle leikille ja muille toiminnolle jää vielä riittävästi tilaa. Toimintojen jakamisella tilan eri osiin voidaan myös rauhoittaa ryhmää vapaamman toiminnan aikana. Isompi tila mahdollistaa vauhdikkaampien leikkien toteutumisen. Suunnittelimme leikkimielisyyden lisäämistä fyysiseen tilaan tuomalla tilaan värikkäät pefletit istumapaikoiksi piirien ajaksi, käyttämällä värikästä kangasta ja värikkäitä elementtejä leikissä sekä tuomalla tilaan yksinkertaisesti enemmän leluja ja leikkimahdollisuuksia, jotta lapsilla olisi varaa valita mieleisiään, innostavia välineitä. Suunnittelimme valitsevamme leikkivälineiksi sellaisia, joita voidaan käyttää eri tavoin sekä ikätasoisesti (palikat, muovailuvaha). Sijoitamme leikkivälineet lasten saataville alkupiirin päättymisen jälkeen.

Leikissä sosiaalinen ympäristö sisältää leikkikaverit, lapset sekä aikuiset. Myös lasten huoltajat ja muut paikalla olevat henkilöt kuuluvat leikin sosiaaliseen ympäristöön. (Rigby – Huggins 2003: 166.) Lapset järjestävät toisilleen mahdollisuuden vuorovaikutukselliseen ja sosiaaliseen leikkiin, joka on kehityksellisesti tärkeää (Rigby – Rodger 2006: 194). Leikin kautta ja leikkikaverien kanssa leikkiessään lapset nimittäin oppivat jakamista ja vuorottelua sekä yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. Leikkikaverien tuttuus tukee leikkimielisyyttä, sillä tuttujen leikkikaverien kanssa leikkiä on nopeampi kehittää ja sitoutuminen leikkiin saattaa olla helpompaa. (Rigby – Huggins 2003: 166.)

Myös aikuisella on leikissä tärkeä rooli. Aikuinen voi tarjota leikkimahdollisuuksia strukturoimalla aikaa ja paikkaa sekä tarjoamalla leikkiresursseja. (Rigby – Rodger 2006: 194). Leikkikaverina toimiessaan aikuinen voi edistää lasten leikkiin osallistumista, tuen saamista sekä vahvistaa lapsen arvostuksen tunnetta. Aikuinen voi myös tukea lapsen

ongelmanratkaisukykyä sekä mallintaa leikissä, kuinka ympäristön tarjoamia resursseja voi hyödyntää. Lasten leikkiä voidaan tukea esimerkiksi seuraamalla kehittyvää leikki-teemaa ja tarjota lapsille lisämateriaalia leikin teeman ylläpitämiseen. Leikkiä voidaan tukea myös antamalla lapselle esimerkiksi erilaisia vihjeitä tai luvan käyttää muita tilassa olevia tavaroita epätavanomaisesti. (Rigby – Huggins 2003: 162–163.)

Aikuisella on tärkeä rooli myös lasten keskinäisen vuorovaikutuksen ja yhteisleikin tukemisessa. Esimerkiksi mallintamalla aikuinen voi näyttää, kuinka toista lasta voi lähestyä ja kuinka liittyä mukaan leikkiin. Aikuinen voi mallintaa lapsille myös yhteisleikkiä ja väistyä leikistä, kun häntä ei enää tarvita leikin ylläpitämiseen. Onkin keskeistä havaita lasten vihjeistä ja leikin etenemisestä, milloin omaa aktiivista panosta leikkikaverina ei enää tarvita. Aikuisen osallistuminen leikkiin tukee myös aikuisen ja lapsen välistä yhteistyötä. (Rigby – Huggins 2003: 171–172.) Ympäristön, joka vastaa lapsen vihjeisiin, on avoin ja herkkä lapsen kiinnostuksen kohteiden huomioimisessa, on todettu edistävän leikkimielisyyttä ja kehitystä (Rigby – Huggins 2003: 163–164).

Halusimme tukea lasten keskinäistä vuorovaikutusta yhteisleikkejä lisäämällä sekä tuomalla lastenryhmään leikkejä, joissa mahdollistuu toisen huomioiminen. Suunnitellamme ryhmäkerroilla halusimme lähteä myös viestittämään vapaaehtoisille aikuisen tärkeästä roolista lastenryhmässä. Tavoitteena oli kannustaa vapaaehtoisia osallistumaan aktiivisesti toimintaan, tukemalla lasten leikkiä sekä tukemalla lapsia leikkimään myös yhdessä. Ryhmäkerroilla suunnittelimme kannustavamme ja rohkaisevamme sekä toimivamme itse mallina vapaaehtoisille mallintamalla toimintoja lapsille (esimerkiksi yhteisleikin ja pelin säännöt) sekä heittäytymällä tilanteisiin ja olemalla itse leikkimielisiä. Suunnittelimme käyttävämme erilaisia strategioita muun muassa leikillistä kommunikaatiota. Leikillisessä kommunikoinnissa voidaan esimerkiksi käyttää liioiteltuja ja positiivisia ilmeitä ja ilmaisuja, matkia lapsen ilmaisuja, hidastaa kehon liikkeitä, käyttää leikillistä äänensävyä ja rytmiä (Miller Kuhaneck – Spitzer – Miller 2010: 68). Eleillä ja ilmeillä voidaan siis korostaa kommunikaatiota. Lastenryhmässä on kuitenkin huomioitava, että lapset ovat eri kulttuureista, jolloin eleet ja ilmeet voivat saada eri merkityksiä. Halusimme tuoda myös työnjaon vapaaehtoisten kesken ryhmäkertojen alkuun.

Kulttuurinen ympäristö on myös tärkeä huomioida. Leikkiympäristön ilmapiirin tulee olla turvallinen, hyväksyvä, arvostava ja rohkaiseva (Rigby – Rodger 2006: 192). Ensimmäisen tärkeää onkin lasten mahdollisuus kokea olonsa turvalliseksi. Turvallisuuden tunne ja varmuus tukevat lapsen halua tutkia ympäristöä sekä sitoutua leikkiin. Sosio-kulttuurinen ilmapiiri (esimerkiksi hyväksytyt normit, odotukset ja säännöt) taas vaikuttaa yksilön vapauteen ja varmuuteen olla vuorovaikutuksessa ympäristön eri tekijöiden kanssa. Ympäristön asettamat odotukset sekä tarkkaan harkitut säännöt tukevat leikkiä, kun taas liian tiukat tai epäjohdonmukaiset säännöt vähentävät sitä. (Skard – Bundy 2008: 79–80.) Lapsen onkin hyvä tietää, mitä hänen odotetaan leikkivän. Odotetaanko häneltä tilanteessa hiljaista leikkiä vai onko juoksua sisältävä vauhdikkaampi leikki sallittua. Useimmiten lapset tekevät ympäristöstä saamistaan vihjeistä yleistyksiä siitä, mikä on tilanteessa sallittua. Esimerkiksi kiipeilytelineet tai liukumäki antavat lapsille vihjeen aktiivisesti motorisesta leikistä, kun taas palikat ja pikkueläimet viestittävät lapsille rauhallisemmasta lattiataason rakentelu – ja mielikuvitusleikistä. Lasten kehittyvä kyky lukea ympäristön vihjeitä mahdollistaa mukautumisen myös yhteiskunnan sääntöihin ja odotuksiin. (Rigby – Huggins 2003: 162–163.)

Aineiston perusteella lastenryhmässä vallitsee lämmin ilmapiiri, joka on hyväksyvä ja lapsille turvallinen. Tämä tuleekin ehdottomasti säilyttää ryhmässä. Ryhmässä on ollut tapana, että lapset tulevat ryhmään ja lähtevät ryhmästä omine aikoineen, jonka vapaaehtoiset ovat kokeneet haasteena. Suunnittelimme vaikuttavamme lastenryhmäkerroilla asiaan tuomalla ryhmään selkeän struktuurin (alkupiiri, toiminnan vaihe, loppupiiri). Struktuuri luo samalla turvaa lapsille. Turvallisuuden tunne taas tukee lasten leikki-mielisyyttä, sillä tällöin he tietävät mitä heiltä tilanteessa odotetaan. Halusimme myös tuoda ryhmäkerroille kuvakommunikaation osaksi lastenryhmän toimintaa lapsille puhutun suomenkielen lisäksi. Kuvakommunikaatiota olemme avanneet tarkemmin Leikki-vinkit-materiaalissa (Liite 4).

Lastenryhmän institutionaalisen ympäristön kanssa tehtävää yhteistyötä halusimme tukea viestittämällä vastaanottokeskukseen mentäessä valitsemamme tilan henkilökunnan jäsenille. Uutta lastenryhmää perustettaessa ja jo toimivaa kehittäessä, on keskeistä sopia vastaanottokeskuksen henkilökunnan kanssa selkeät säännöt yhteistyöstä. Nämä säännöt on hyvä tiedottaa sekä vapaaehtoisille kuin myös henkilökunnan jäsenille. Selkeä yhteistyö mahdollistaa suunnitelmallisemman ja leikkiä mahdollista-

vamman lastenryhmän suunnittelun ja toteuttamisen ja helpottaisi vapaaehtoisten toimintaa.

Lastenryhmän toiminta

Lastenryhmän toiminnan suunnittelua toteutimme huomioimalla eri tekijöitä, joihin vaikuttamalla voisimme mahdollistaa merkityksellisen leikin toteutumista lastenryhmässä (Kuvio 11.)

Kuvio 11. Suunnittelussa huomioitavat lastenryhmän toiminta-osatekijään liittyvät asiat.

Leikit, jotka eivät ole tiukasti rajattuja vaan avoimia soveltamiselle, tukevat lasten leikkiin osallistumista. Tällaisia leikkejä ovat esimerkiksi hiekkaleikit, rakenteluleikit ja rooli-vaateleikit. Nämä leikit mahdollistavat myös eri-ikäisten lasten yhteisen leikin, sillä niihin voi osallistua hyvin erilaisilla taidoilla. (Rigby – Huggins 2003: 167.) On kuitenkin tärkeää valita myös sellaisia leikkitoimintoja, jotka vastaavat mahdollisimman hyvin lasten ikää ja kehityksellistä tasoa. Leikki on luovaa, kun se nousee lasten arjesta ja heijastuu heidän kokemuksistaan (esimerkiksi kotileikki, tv-hahmon matkiminen). (Rigby – Rodger 2006: 195.)

Strukturi luo rutiineja. Rutiinit vahvistavat lasten riippumattomuuden ja kontrollin tunnetta, auttaen lapsia ymmärtämään mitä heiltä odotetaan. Rutiinit myös auttavat lapsia ennakoimaan tulevia tapahtumia. Leikin kannalta on tärkeää kuitenkin säilyttää rutiineissa joustavuus ja antaa mahdollisuus spontaaniuteen. Rutiinit, säännöt ja aikatau-

lut, jotka tukevat leikkimielisyyttä vastaavat myös lasten intresseihin. (Rigby – Huggins 2003: 166.)

Lähdimme suunnittelemaan lastenryhmäkerroille erilaisia toiminta-vaihtoehtoja, jotta jokaisen leikkijän olisi mahdollista löytää oman mielenkiintonsa mukainen toiminta ja osallistua siihen. Aineistosta saatujen tulosten perusteella eniten leikkimielisyyttä näkyi yhteisleikeissä, joten suunnittelimme lisäävämme kerroille yhteisleikkejä. Yhteisleikeissä lapsilla on mahdollisuus tutustua toisiinsa turvallisessa ympäristössä ja "tottua" toisiinsa. Lasten tutustuessa voi leikki heidän välillään lisääntyä. Lastenryhmään osallistuvat lapset ovat pääasiassa juuri sen ikäisiä, jolloin näiden taitojen opettelu on tärkeää. Vapaan leikin mahdollisuuksia lähdimme lisäämään tuomalla tilaan erilaisia leikkivälineitä ja leikkimahdollisuuksia. Isompien lasten varalle suunnittelimme ottavamme mukaan erilaisia pelejä.

Aineistosta saatujen tulosten perusteella lastenryhmän toiminnassa ei ole ollut selkeää rakennetta eli struktuuria. Näin ollen ryhmäkerroilta on puuttunut myös rutiinit. Halusimme lähteä luomaan ryhmäkerralle selkeää struktuuria, jossa otetaan huomioon ryhmässä jo toimivat tavat (lasten nimeäminen, yhteinen alku) ja joka olisi mahdollista säilyttää ryhmässä myös tulevaisuudessa. Selkeällä struktuurilla on merkitystä niin lastenryhmään osallistuville lapsille kuin vapaaehtoisillekin, sillä se tukee molempien osallistumista ryhmän toimintaan. Lapsille se luo myös turvaa. Struktuurin tullessa tutuksi, pystyvät lapset olemaan aktiivisemmin osallisena lastenryhmän toiminnassa ja voivat näin keskittyä leikkimiseen. Vapaaehtoisilla selkeä strukturi helpottaa ryhmän toiminnan ohjaamista sekä toimintaan osallistumista, vaikka edellisestä osallistumiskerrasta olisi jo aikaa. Tutut toiminnat mahdollistavat myös oman leikkimielisyyden hyödyntämisen ohjaamistilanteissa.

Suunnittelimme ryhmäkertojen koostuvan kolmesta vaiheesta. Nämä vaiheet ovat yhteinen aloitus, jota kutsumme alkupiiriksi, varsinaisen toiminnan vaihe sekä yhteinen lopetus, jota kutsumme loppupiiriksi. Alkupiirissä lapset ja vapaaehtoiset kootaan yhteen leikkimään yhteisleikkejä. Varsinaisen toiminnan vaiheessa pyrimme lisäämään leikkimielisyyttä ja leikkimahdollisuuksia, tuomalla ryhmään erilaisia toimintavaihtoehtoja, jolloin lapsilla on mahdollisuus valita heitä kiinnostavia ja motivoivia toimintoja. Loppupiirin tarkoituksena on koota ryhmäkerta yhteen ja lopettaa ryhmä rauhallisesti.

Se myös viestittää ryhmäkerran päättymisestä. Piirissä voidaan leikkiä alkupiiristä tuttua leikkiä ja lapsille annetaan mahdollisuus esitellä omia taideteoksiaan. Lopuksi on tärkeää kiittää kaikkia osallistumisesta. Yhteisellä alulla ja lopulla tavoitteena on myös luoda ryhmään yhteisöllisyyden tuntua.

4.2 Ryhmäkertojen toteuttaminen

Esittelemme tässä luvussa ryhmäkertojen toteutumisen Punavuoren lastenryhmässä PEO-mallin mukaan jäseneltynä. Toteutimme tulosten perusteella suunnittelemamme lastenryhmäkerrat 20.11, 27.11 ja 11.12.2011. Kävimme ryhmäkertojen suunnitelmat läpi yhdessä vapaaehtoisten kanssa ennen ryhmäkerran alkua. Perustelimme valintamme avaamalla leikit ja toiminnot kevyellä toiminnan analyysillä, jolloin myös vapaaehtoiset saivat käsityksen siitä, mitä toiminnoilla oli mahdollista edistää. Jokaisen ryhmäkerran aikana havainnoimme lapsia, ympäristöä sekä toimintaa. Lastenryhmien jälkeen keräsimme vapaaehtoisilta palautteen välittömän keskustelun sekä sähköpostin välityksellä. Ryhmäkertojen jälkeen teimme kevyen analyysin havainnoinneista ja saamistamme palautteista. Nämä vaikuttivat seuraavan ryhmäkerran toiminnan suunnitteluun. Kirjasimme jokaisen toteutuneen lastenryhmäkerran ja sen sujumisen vapaaehtoisten ylläpitämään suljettuun foorumiin kaikkien vapaaehtoisten nähtäväksi ja kommentoitavaksi.

Lastenryhmän lapset

Implementointivaiheessa lastenryhmäkertojen osallistujamäärä vaihteli, joka on lastenryhmälle luonteenomaista. Ensimmäiseen ryhmäkertaan osallistui viisi lasta. Toiselle kerralle osallistui yhteensä yhdeksän lasta, joista kaksi oli taaperoikäistä ja kaksi vapaaehtoisten mukana tullutta lasta. Kolmannelle ryhmäkerralle osallistui kaksi vapaaehtoisten lasta sekä kolme vastaanottokeskuksen lasta. Osa lapsista osallistui jokaiseen kolmesta lastenryhmäkerrasta ja jokaisella kerralla oli myös aina joku uusi osallistuja.

Ensimmäisellä ja toisella kerralla oli jo heti alussa huomattavissa lasten olevan innokkaan vauhdikkaalla tuulella. Uusi struktuuri ja peflettirinki ihmetytti lapsia ensimmäisellä kerralla. Pian lapset tottuivat muutoksiin ja seurasivat vapaaehtoisten esimerkkiä. Jo seuraavalla kerralla pefletit antoivat lapsille vinkin siitä, mitä olemme tekemässä. Osa

lapsista osasi jo mallintaa uusille lapsille, miten peflettirinki toimii. Varsinkin isommat lapset ohjasivat pienempiä. Näin isommat lapset pääsivät mukaan osaksi "vastuullista" toimintaa, joka mahdollisesti vahvisti heidän pätevyys-tunnettaan. Toisella ryhmäkerralla ohjasimme yhden isommista lapsista levittämään pefletit loppupiiriä varten, sillä siinä vaiheessa tilanne oli levoton. Hän otti tehtävän vastaan innostuneesti ja ohjasi omatoimisesti pienemmät lapset istumaan paikoilleen. Tämänkaltainen rooli auttajana ja opastajana näytti olevan lapselle tärkeä. Oli myös nähtävissä, että vastuun antaminen tällaisessa tilanteessa toimi hyvin ja myös rauhoitti tilannetta.

Alku- ja loppupiirin yhteisleikkeihin lapset sitoutuivat ryhmäkerroilla pääasiassa erittäin hienosti. Näissä leikeissä heidät huomioitiin yksilöinä ja lapset ottivat kontaktia myös toisiinsa. Yksilöllinen huomioiminen näytti olevan lapsille tärkeää. Struktuurin ja yhteisleikkien tullessa lapsille tutuksi, alkoi heissä näkyä enemmän myös leikkimielisyyttä. Lapset esimerkiksi antoivat vinkkejä, hassuttelivat ja kontrolloivat leikkiään, esimerkiksi muokkaamalla leikkiä haluamallaan tavalla. Lapset antoivat myös vapaaehtoisille vinkkejä (esimerkiksi toistelemalla leikkiin kuuluvia sanoja ja tekemällä kädenliikkeitä) siitä, mitä leikkiä he haluaisivat seuraavaksi leikkiä. Lapset oppivat nopeasti loruttelemaan eri leikkeihin kuuluvia loruja. Leikkimielisyyden ilmeneminen lapsissa vaihteli lasten kesken riippuen muun muassa heidän iästä, luonteesta, kielitaidosta, kulttuurista sekä turvallisuuden tunteesta. Toistojen avulla leikit ja toiminnot tulivat lapsille tutuiksi, joka toi lapsille rohkeutta ja turvallisuutta osallistua niihin seuraavallakin kerralla. Turvallisuudentunne taas lisäsi leikkimielisyyttä.

Varsinaisen toiminnan aikana lapset hyödynsivät mahdollisuuden valita heitä itseään motivoivan toiminnan. Tämä asetti ja asettaa vapaaehtoisille käytännön haasteen liikua lasten mukana toiminnasta toiseen. Toisella kerralla tuimme tätä valintaa ottamalla mukaan kuvia leikeistä havainnollistamaan eri vaihtoehtoja. Lasten siirtyminen toiminnasta toiseen oli osittain luontevaa ja joskus taas vaati vapaaehtoisen ohjausta ja leikkien "myymistä". Pienet lapset vaihtoivat toimintoja useasti ja siten välillä onnistuivat sotkemaan muidenkin leikkejä. Valinnan mahdollisuuksista huolimatta lapset kuitenkin leikkivät varsinaisen toiminnan vaiheessa pääasiassa yksinään tai vapaaehtoisten ja meidän ohjaamina pienissä ryhmissä. Tällöinkin leikki oli enimmäkseen rinnakkaisleikkiä. Sosiaalista vuorovaikutusta lasten välillä oli nähtävissä edelleen vähän. Vapaaehtoiset kuitenkin kokivat, että ryhmäkerroilla lapset tuntuivat ottavan kontaktia toisiinsa enemmän kuin aiemmilla kerroilla.

Lapset muokkasivat leikkejään itse, tehden niistä hauskempia tai haastavampia. Esimerkiksi domino-pelin paloista tehtiin pelaamisen sijaan pitkä jono, rakennettiin rakennelmia tai yhdistettiin palikkarakenteluun. Lapset myös muun muassa hyödynsivät ympäristön antamia vinkkejä yhteisleikissä. Leikissä, jossa piti arvata peiton alla olevan lapsen nimi, lapset keksivät hienosti hyödyntää narulla roikkuvia ilmapalloja apunaan nimeä miettiessään. Myös yhden lapsen heittäytyminen omaan palikkarakenteluleikkiinsä sanoja toistaen ja laulellen herätti ihastusta vapaaehtoisten keskuudessa.

Ryhmäkerroilla haastetta toivat lasten väliset kinastelut ja haastava käyttäytyminen. Pientä kinaa ja muutama rajumpikin yhteenotto tuli tilanteissa, joissa palikat kävivät vähiin, toisen lapsen rikkoessa toisen rakennelman sekä lasten kiusoitellessa toisia. Näissä tilanteissa aikuista tarvittiin selvittämään riitaa sekä fyysisesti estämään, etteivät lapset vahingoita toisiaan. Riitojen sopiminen ryhmässä on vaikeaa, koska yhteinen kieli puuttuu. Turvallisuudentunteen ylläpitämisen kannalta tämä on kuitenkin keskeistä. Yhteiseen keskusteluun nousi useasti yhteiset pelisäännöt tällaisissa tilanteissa.

Lastenryhmän ympäristö

Olimme suunnitelleet toteuttavamme lastenryhmäkerrat luokahuoneessa. Ensimmäisellä kerralla yllätyimme, että luokkatilaa käytettiin myös ruokailutilana. Tilan valmisteluun ennen lasten saapumista ei ollut mahdollisuutta, sillä ruokailu oli juuri päättynyt ja tilaa siivottiin. Alku- ja loppupiirille tehtiin kuitenkin tilaa järjestämällä luokkatilan pöytiä sivuun. Askartelupöytä varustettiin luokahuoneen toiselle pitkälle reunalle. Toimme tilaan myös värikkäät pefletit, jotka toimivat hyvin lapsille vinkin antajina tulevasta toiminnasta. Myös muita värikkäitä materiaaleja valmistamalla saimme tehtyä tilasta ryhmäkertojen ajaksi leikkimielisemmän ja leikkiin kutsuvamman. Näitä valmistamiamme materiaaleja olivat esimerkiksi lorutteluleikin pensselit, ilmapalloleikin ilmapallot ja muovailun viidakkoalusta. Tilaan tuodut lelut ja pelit annettiin vielä alkupiirin aikana olla laatikoissa ja kasseissa, etteivät ne houkutelleet lapsia liiaksi.

Toisella kerralla meidät ohjattiin vastaanottokeskuksen toimesta pienempään oleskeluhuoneeseen, joka asetti meille haasteita. Tilaa oli liian vähän suunnitelluille leikeille eikä tilaa voinut muokata. Meidän oli siis lähdettävä muokkaamaan suunniteltuja toimintoja. Tilan sopimattomuus lastenryhmän pitämiseen näin suurella osallistujamääräl-

lä nousi ryhmäkerran jälkeen keskusteluihin. Ilma oli tilassa erittäin huono ja lämpötila nousi turhan kuumaksi, jotka väsyttivät myös lapsia. Vapaaehtoisilla tällainen yllätyksellinen tilanne on usein, sillä heidät ohjataan vasta ryhmän alkaessa tilaan, jossa ryhmä toteutuu.

Kolmannella kerralla lastenryhmä pidettiin suunnitelmienne mukaan isommassa luokahuoneessa, joka olikin aiempaa kodikkaampi uusien verhojen ja mattojen ansiosta. Tällä kerralla odotellessamme lapsia, meillä oli aikaa muokata tilaa toimivaksi. Järjestimme tilan keskelle ison pöydän muovailua varten, jolloin molemmille puolille huonetta jäi tilaa muille toiminnoille. Toiselle puolelle järjestyi leikkitilaa palikoiden kanssa leikkimiseen ja toiselle puolelle pelipöytiä.

Toimme jokaiselle lastenryhmäkerralle erilaisia välineitä, joista lapset saivat valita heitä motivoivan toiminnan varsinaisen toiminnan vaiheeseen. Leikkivälineistä valitsimme sellaisia joita voi käyttää soveltaen esimerkiksi palikat ja pikkueläimet. Laitoimme nämä välineet esille heti alkupiirin päätyttyä. Toisella lastenryhmäkerralla otimme mukaan myös valmistamamme kuvat. Valitsimme yksinkertaiset ja selkeät kuvat Papunetin sivuilta (Kuvapankki 2011). Rakensimme kuvista alkupiiriin apuvälineen, jossa ryhmäkerran struktuuri esitellään lapsille kuvien avulla. Esimerkiksi alkupiirille ja loppupiirille oli varattu omat kuvansa. Tarkoitus oli, että kyseessä olevan toiminnan päättyessä kuva käännetään väärin päin ja katsotaan mikä/mitkä toiminnat ovat seuraavaksi vuorossa. Tavoitteenamme oli, että kuvien avulla lapset huomioivat eri vaihtoehdot, joita ryhmäkerta tarjoaa. Näin lapsilla oli mahdollisuus valita heitä itseään motivoiva toiminta, jolloin päästiin myös lähemmäksi merkityksellisen leikin toteutumista. Osa lapsista valitsi haluamansa toiminnan kuvien avulla varsinaisen toiminnan vaiheessa. Sekä me, että vapaaehtoiset, koimme kuvista olevan hyötyä. Päätimme yhteistyössä jatkaa niiden käyttöä lastenryhmässä.

Päätimme valmistaa toiselle kerralle mukaan myös WC- ja STOP-kuvat, jotka voisivat helpottaa kommunikointia tietyissä tilanteissa. STOP- kuvaa käytimme, kun halusimme kertoa milloin lapsen tulee rauhoittua. Mietimme myös liikennevalojen käyttöä rauhoittumista vaativissa tilanteissa. Emme kuitenkaan lähteneet rakentamaan kyseistä välinettä, mutta kerroimme tästä vapaaehtoisille, jotka voivat halutessaan ottaa sen käyt-

töön. Keskeistä on kuitenkin, että näiden välineiden käytöstä on yhteisymmärrys ja niitä käytetään johdonmukaisesti.

Jokaisella ryhmäkerralla lastenryhmään osallistui useita vapaaehtoisia. Kolmannella kerralla mukana oli myös kolme vapaaehtoista, joiden suunnitelmana oli perustaa Metsälän vastaanottokeskukseen lastenryhmä. Toisella kerralla tilassa oli myös taaperoikäisiä lapsia sekä lasten vanhempia.

Kerroimme jokaisen ryhmäkerran alussa vapaaehtoisille työnjaon merkityksestä sekä teimme työnjaon tulevalle kerralle. Otimme itse jokaisella kerralla vastuun alkupiiristä ja loppupiiristä, koska olimme suunnitelleet niihin leikit/toiminnat. Ryhmien alussa yksi vapaaehtoisista otti vastuun lasten nimien kirjoittamisesta. Ensimmäisellä ja toisella kerralla pari vapaaehtoista vastasi askartelusta. Muiden kanssa sovittiin, että he osallistuvat aktiivisesti toimintaan ja ovat lasten kanssa heidän tarpeidensa mukaisesti. Keskustelimme joka kerta ennen ryhmän alkua aikuisen mallintamisen ja toimintaan osallistumisen merkityksestä, sekä myös toimintaan heittäytymisen ja leikkimielisen kehonielen käytön tärkeydestä lasten toimintaan sitoutumisessa. Me olimme mallina vapaaehtoisille. Lastenryhmäkertojen edetessä vapaaehtoisten osallistuminen lasten leikin tukemiseen kasvoi. Vapaaehtoiset osallistuivat hienosti toimintaan ja kantoivat näin lasten leikkiä eteenpäin, tukivat lasten vuorovaikutusta sekä pitivät yllä leikkimielisyyden toteutumista. Kolmannella kerralla vapaaehtoiset itse nostivat tämän asian keskusteluun. Esimerkiksi aikuisen vierelläolon nähtiin rauhoittavan lapsia.

Kolmannella kerralla ilmoittamaamme tilaan ei ilmestynyt aluksi yhtään lasta. Yksi vapaaehtoisista lähti tiedustelemaan lasten perään. Mahdollisesti oli tapahtunut niin, ettei vanhempia oltu informoitu riittävästi alkavasta lastenryhmästä tai siihen oli jokin muu syy. Jäimme miettimään tätä epäselvyyttä sekä myös vapaaehtoisten ja vastaanottokeskuksen yhteistyön tärkeyttä.

Lastenryhmän toiminta

Toimme suunnittelemamme struktuurin heti ensimmäiselle ryhmäkerralle (alkupiiri- varsinaisen toiminnan vaihe- loppupiiri). Ryhmäkerran struktuurin vapaaehtoiset kokivat hyvänä sekä heidän että lasten kannalta. Ensimmäisellä kerralla osa vapaaehtois-

ta koki alkupiirin liian pitkäksi, mutta seuraavilla kerroilla tämä ei enää noussut esiin. Jo toisella ryhmäkerralla vapaaehtoiset kokivat, että struktuuri tuki lasten osallistumista ja suhteellisen vauhdikas tilanne ryhmäkerran alussa saatiin juuri struktuurin avulla hyvin haltuun. Kolmannella kerralla esiin nousi kokemus struktuurin tuomasta turvallisuudesta lapsille ja sen koettiin jäsentävän ryhmäkertaa hienosti.

Alkupiirissä toteutimme erilaisia yhteisleikkejä. Jokaisella kerralla olimme varanneet useita eri leikkejä, vaikka kaikkia leikkejä emme kuitenkaan voineet ryhmätilanteissa toteuttaa erilaisista syistä johtuen. Esimerkiksi osa leikeistä synnytti lapsissa niin paljon vauhtia, että lastenryhmän fyysinen ympäristö ei yksinkertaisesti antanut siihen mahdollisuutta turvallisuuden takaamisen näkökulmasta. Toiminnan edetessä muokkasimme leikkejä useasti, joko sääntöjen epäselvyyden, turvallisuuden takaamisen tai tilan asettamien rajoitusten mukaisesti. Piirien yhteisleikit olivat yleisesti lapsista vetovoimaisia ja innostavia. Niiden aikana oli nähtävissä leikkimielisyyttä sekä yhteisöllisyyttä. Yhteisleikit tukivat sosiaalista vuorovaikutusta lasten kesken ja niiden kautta opeteltiin myös erilaisia ryhmässä toimimisen sääntöjä. Vapaaehtoisten mielestä hyvää oli myös se, että mukana oli leikki, jossa jokainen lapsi tuli erikseen huomioiduksi. Tämä leikki lisäsi myös yhteisöllisyyttä ryhmässä lapsien toimiessa yhteistyössä. Juuri tällaisten tilanteiden rakentaminen lastenryhmässä on ollut vapaaehtoisten mukaan haastavaa. Piirien yhteisleikkien kautta merkityksellisen leikin toteutuminen mahdollistui.

Varsinaisen toiminnan vaiheeseen toimme erilaisia leikkimahdollisuuksia askartelun vaihtoehdoksi. Valitsimme sovellettavia välineitä, jotka mahdollistivat eri-ikäisten lasten osallistumisen. Näitä olivat puupalikat, pikkueläimet ja -hahmot sekä erilaiset pelit. Erityisen motivoivaksi ja vetovoimaiseksi kahdella ensimmäisellä ryhmäkerralla osoitautui palikoilla ja pikkueläimillä - ja hahmoilla leikkiminen. Tämä havainto herätti paljon ihailua ja ihmetystä vapaaehtoisten keskuudessa. Osa lapsista sitoutui leikkiin intensiivisesti ollen kuin omassa maailmassaan ja kontrolloiden täysin omaa leikkiään. Lapset halusivat myös näyttää aikuiselle useasti miten rakennelma eteni. Lapset muokkasivat omaa leikkiään ja käyttivät välineitä haluamallaan tavalla. Kolmannella kerralla vetovoimaisena toimintana toimi muovailu ja muut tuomamme vaihtoehdot jäivät kaikkien lasten osalta sivuun. Kaikilla ryhmäkerroilla mahdollisuus askarteluun säilytettiin. Askartelu motivoikin osaa lapsista kuten aikaisemmin. Askartelussa tarvittiin aikuisen apua ja läsnäoloa sekä toiminnan muokkausta lapsen taitoja ja mielenkiintoa vastaavaksi.

Pelejä (Colorama, Bingo, Domino) pelattiin lasten taitojen mukaan ja pelin sääntöjä muokattiin myös lasten vinkkien perusteella. Osa lapsista, varsinkin isommat, innostuivat pelien pelaamisesta. Pelejä pelatessa tuli esiin leikkimielisyyttä kujeilun ja hauskuuttelun merkeissä. Myös pienemmät lapset kiinnostuivat peleistä jonkin verran ja pelejä oli muokattava heidän taidoilleen sopivaksi. Pelit vaativat aikuisen aktiivista ja osallistuvaa läsnäoloa, joka lisäsi lapsen sitoutumista leikkiin. Peliin pyrittiin saamaan mukaan myös useampi kuin yksi lapsi, jotta lasten välinen vuorovaikutus olisi lisääntynyt ja mahdollistanut myös vuorottelun harjoittelun.

Ryhmäkerroilla tuli selkeästi esiin, että lapset tarvitsivat kaikessa toiminnassa aikuisen läsnäoloa, joka olikin pitkäkestoisen leikin ja toiminnan edellytys. Ryhmäkerroilla tämä mahdollistui, koska vapaaehtoisia oli useita. Vapaassa leikissä varsinaisen toiminnan vaiheessa oli huomattavissa, ettei oma-aloitteista yhteisleikkiä syntynyt. Leikki oli pääasiassa rinnakkaisleikkiä eli lapset leikkivät samojen välineiden kanssa vieretysten omia leikkejään. Viimeisellä ryhmäkerralla lasten välillä oli jo havaittavissa enemmän kontaktinottoa toisiinsa sekä yhteistyötä muovailun ääressä.

Loppupiirissä leikimme samoja leikkejä kuin alkupiirissä. Loppupiirin valitsimme kuitenkin vain pari leikkiä pitäen sen keston huomattavasti lyhyempänä kuin alkupiirin. Lapsia kiitettiin henkilökohtaisesti osallistumisesta lastenryhmään. Lastenryhmä loppui rauhallisesti loppupiirillä ja se myös toimi lapsille vinkkinä ryhmäkerran päättymisestä.

Lastenryhmiin valitut leikit on avattu Leikkivinkit-materiaalissa (Liite 4).

5 Työvälineitä vapaaehtoisille

Kehittämistoiminnan ryhmäkertojen jälkeen järjestimme tapaamisen Helsingin ja Uudenmaan piirin edustajien kanssa tiistaina 13.12.2011. Tapaamisessa toimme esille kehittämistoiminnan toteutusta ja tuloksia. Helsingin ja Uudenmaan piirin edustaja kertoi saaneensa paljon positiivista palautetta vapaaehtoisilta kehittämistoiminnastamme ja hän oli erittäin tyytyväinen sen selkeään etenemiseen. Toimme itse esille sen, että avainasemassa tässä kehittämistoiminnassa oli yhteistyö vapaaehtoisten kanssa. Se, että olimme mukana toiminnassa vapaaehtoisina ja siirsimme kehitettävät asiat suo-

raan käytäntöön, oli mielestämme merkittävää onnistumisen kannalta. Myös kunnollinen perehtyminen lastenryhmän toimintaan oli keskeisessä roolissa. Lastenryhmän toiminnan kokonaisuutta on vaikea ymmärtää, ellei osallistu sen käytännön toteutukseen.

Kehittämistoimintamme ryhmäkertojen aikana saimme myös tiedon sisäasiainministeriön lakkauttavan neljä vastaanottokeskusta Suomessa, sisältäen Punavuoren toimipisteen. Lakkauttamisten taustalla kerrottiin olevan turvapaikanhakijoiden määrän laskun. Helsingin Sanomista luimme Helsingin kaupungin edustajien neuvottelevan heille yllätyksenä tulleesta asiasta valtion edustajien kanssa, tavoitteena vaihtaa lakkautettava toimipiste toiseen. (Salmela – Tikkanen 2011.) Tämä tieto vaikutti suuresti myös meidän kehittämistoiminnan lopputuotoksen suunnitteluun ja keskustelimme siitä tapaamisessa Helsingin ja Uudenmaan piirin edustajien kanssa. Näimme keskeiseksi epävarmassa tilanteessa tuottaa kehittämistoiminnasta sellaista materiaalia, joka olisi kaikkien vastaanottokeskuksissa toimivien lastenryhmien vapaaehtoisten käytettävissä. Helsingin ja Uudenmaan piirin edustaja esitti toiveen, että rakentaisimme niin sanotun Huoneentaulun niistä asioista, jotka tällaista ryhmäkertaa suunnitellessa on hyvä ottaa huomioon. Huoneentaulu voisi toimia vapaaehtoisten työvälineenä lastenryhmää suunnitellessa. Myös meidän mielestämme tämä palvelisi vapaaehtoisia, helpottaen sekä suunnitelman tekoa että sen pohjalta tehtävää työnjakoa ja toteutusta.

5.1 Huoneentaulu

Rakensimme Huoneentaulun PEO-mallin pohjalta kolmen osatekijän kautta. Huoneentaulu on liitetty osaksi Leikkivinkit-materiaalia (Liite 4). Huoneentaulun sisälle on tiivistetty ryhmäkertojen suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidut asiat sekä Huoneentaulussa on vinkkejä siitä, kuinka ympäristöön ja toimintaan vaikuttamalla voidaan mahdollistaa merkityksellistä leikkiä sekä kuinka lastenryhmän lapset tulisi huomioida tässä asiassa. Huoneentaulu sisältää myös kehittämistoimintamme selkeimmän lopputuotoksen eli lastenryhmän struktuurin, joka mahdollistaa lasten merkityksellisen leikin toteutumisen.

5.2 Koulutus

Kehittämistoiminnan lopputuotoksena järjestettiin koulutus 26.1.2012 17.30 – 19.30. Koulutukseen osallistui 14 vapaaehtoista eri lastenryhmistä sekä Helsingin ja Uudenmaan piirin edustaja. Esittelimme kehittämistoimintaa ja toimintaterapia-alan teoreettisen mallin eli PEO-mallin sekä kerroimme lyhyesti leikkimielisyyden mallista ja leikkitaitojen kehityksestä PowerPoint-esityksellä. Koulutuksessa tavoitteena oli tuoda vapaaehtoisille lisää tietoa leikistä ja sen merkityksestä, jotta sen käyttöä lastenryhmässä toteutettaisiin ja myös arvostettaisiin enemmän. Tavoitteena oli myös, että vapaaehtoiset saisivat koulutuksesta ideoita ja välineitä lastenryhmän toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Pääpaino esityksessämme oli tuloksissa ja ennen kaikkea niissä asioissa, joihin vaikuttamalla lasten merkityksellisen leikin toteutumista voidaan tukea ja mahdollistaa. Julkistimme samalla rakentamamme Huoneentaulun.

Kävimme koulutuksessa läpi asioita, joita kokeilimme Punavuoren lastenryhmässä ja sitä kuinka ne onnistuivat. Pyrimme konkretisoimaan kertomaamme antaen esimerkkejä erilaisista tilanteista. Kerroimme sekä onnistuneita että epäonnistuneita kokeiluja painottaen, että vaikka kokeilu ei tällä kertaa toiminut, voi se jossakin toisessa tilanteessa toimia hyvin. Halusimme tuoda koulutukseen mukaan myös toiminnallisen elementin, joka oli sovelletussa muodossa Punavuoren lastenryhmään viemämme tutustumisleikki (ilmapalloseikkä). Esityksen loppuun kokosimme myös sellaisia asioita, joita lastenryhmän toiminnassa kannattaisi ottaa huomioon sekä listan leikkivälineistä, jotka olisivat hyvin sovellettavissa eri-ikäisten leikkijöiden käyttöön. Teimme myös pienen listan peleistä, joiden säännöt olisi helppo opettaa mallintamalla ja jotka luultavasti motivoisivat useamman ikäisiä lapsia.

5.3 Leikkivinkit-materiaali

Koulutuksen jälkeen keskityimme opinnäytetyöraportin kirjoittamiseen. HavaitSIMME, että meillä on opinnäytetyön sisällä paljon sellaista tietoa, jotka voisimme siirtää erilliseksi materiaaliksi. Nämä asiat olivat esillä myös vapaaehtoisille järjestämässämme koulutuksessa. Nimesimme tuottamamme materiaalin Leikkivinkit-materiaaliksi (Liite 4). Sisällytimme materiaalin myös Huoneentaulun. Leikkivinkit-materiaalin valmistukseen vaikutti suuresti koulutuksessa vapaaehtoisilta saamamme palaute, jossa he toi-

voivat ideapankkia, joka tukisi heidän ryhmäkertojen suunnitteluaan. Leikkivinkit-materiaali voisikin toimia hyvin vapaaehtoisten työvälineenä lastenryhmissä. Materiaalista voisi hyötyä myös muut Suomen Punaisen Ristin REDDIE Kids – kerhoja ohjaavat vapaaehtoiset. Olemmekin sopineet Helsingin ja Uudenmaan piirin edustajan kanssa, että kehittämistoiminnasta syntyvää materiaalia voidaan hyödyntää jatkossa kerhojen ohjaajien koulutuksessa sekä työvälineenä. Materiaalista olisi varmasti hyötyä myös muille vapaaehtoistoimintana lastenryhmiä ohjaaville.

6 Lopputulosten ja kehittämisprosessin arviointi

Koulutuksen yhteydessä kävimme läpi palautekeskustelun kehittämistoiminnasta. Ja oimme vapaaehtoisille myös valmistamamme palautelomakkeen täytettäväksi. Tässä vaiheessa Leikkivinkit-materiaalia ei ollut vielä suunnitteilla. Palautelomakkeessa kysyimme kokivatko vapaaehtoiset saaneensa koulutuksesta apua tai ideoita lastenryhmän suunnitteluun ja toteutukseen, mikä koulutuksessa oli mielenkiintoisinta ja mistä he olisivat halunneet kuulla lisää tai mihin he toivoivat jatkokehittämistä. Lisäsimme palautelomakkeeseen myös kohdan Punavuoren vapaaehtoisille, jossa kysyimme ovatko he havainneet kehittämistoiminnalla olleen vaikutusta Punavuoren lastenryhmän toimintaan. Palautekeskustelussa toinen meistä kirjasi ylös suullisena saamamme palautteen, jonka täydensimme yhdessä koulutuksen jälkeen. Tämän jälkeen kävimme palautteet läpi asettamiemme kysymysten kautta teemoittaen vastaukset. Täydensimme tätä tietoa yhteisessä palautekeskustelussa käsitellyillä asioilla. Helsingin ja Uudenmaan piirin edustaja antoi meille palautetta koko kehittämistoiminnan ajan sekä hän täytti erillisen yhteistyökumppanille tarkoitetun palautelomakkeen kehittämistoiminnasta (Liite 3).

6.1 Kehittämistoiminnan tulosten arviointi

Kehittämistoimintamme tehtävänä oli lasten merkityksellisen leikin mahdollistaminen vapaaehtoisten järjestämässä lastenryhmässä. Tavoitteena oli kehittää vapaaehtoisten ylläpitämän lastenryhmän toimintaa ja ympäristöä yhteistyössä vapaaehtoisten kanssa ja tukea vapaaehtoisia lastenryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tavoitteet olivat selkeät jättäen kuitenkin tilaa perehtyä tarkasti lastenryhmän kehittämis-

tarpeeseen. Kehittämistoiminnan tehtävä toteutui mielestämme hyvin. Yhteenvetona ryhmäkerroista voidaan sanoa, että PEO-mallin osatekijät siirtyivät selvästi päällekkäin, mahdollistaen merkityksellisen leikin toteutumisen. Leikin määrä lisääntyi Punavuoren lastenryhmässä vaikka varsinaisen toiminnan vaiheessa se oli edelleen suurimmaksi osaksi rinnakkaisleikkiä. Saimme rakennettua lastenryhmään struktuurin, jonka rakenne mahdollisti erilaisia leikkejä. Tämä rakenne tuki vapaaehtoisten ja lasten osallistumista toimintaan. Tuotimme myös materiaalia, joka tukee vapaaehtoisia toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Leikkivinkit-materiaali on myös hyödynnettävissä muissa lapsille suunnatuissa ryhmissä. Punavuoren vapaaehtoisilta saimme koulutuksessa viestiä siitä, että leikkitoiminta ryhmässä on ehdottomasti mennyt eteenpäin. Tämä on ollut havaittavissa myös vapaaehtoisten ylläpitämässä foorumissa, jossa implementoinnin jälkeisten ryhmäkertojen kuvauksissa on ollut nähtävissä toiminnan monipuolistuminen ja leikkien mahdollistuminen.

Myös toiminnan suunnittelu helpottui struktuurin myötä. Saimme kuulla koulutustilaisuudessa, että tarkoituksena ja toiveena olisi, että kyseinen struktuuri otettaisiin käyttöön jokaisessa vastaanottokeskuksessa toimivassa lastenryhmässä. Implementoinnin päättymisen jälkeen olemme iloksemme lukeneet myös Punavuoren vapaaehtoisten suljetusta foorumista struktuurin siirtyneen osaksi lastenryhmäkertojen rutiineja. Myös työnjako on tullut kuvauksista esiin, joka on ollut mieluisaa luettavaa.

Struktuurin ja suunnitelmallisuuden merkitys nousi esiin myös koulutuksesta saamastamme palautteesta. Koulutuksen tarjoamista ideoista ja välineistä kysyttäessä vapaaehtoiset nostivat palautteessa esille saaneensa hyvän vinkin lastenryhmän rakentamiseen. Alkupiiri ja loppupiiri koettiin hyväksi struktuuriksi lastenryhmän toiminnalle ja erityisesti tukemaan myös lastenryhmän suunnittelua. Ylipäätänsä suunnittelun ja työnjaon merkitys avautui useammalle läsnäolijalle. Huoneentaulun katsottiin olevan hyvä työväline tähän tarkoitukseen. Loppukeskustelussa pohdimme myös sitä, kuinka paljon vapaaehtoisilta voidaan odottaa suunnittelua ja kuinka se saataisiin toimivaksi vapaaehtoisryhmän keskuudessa. Korostimme tässä vaiheessa sitä, että oikeanlaisten välineiden valinta tukee lasten leikkiä. Kaiken ohjelman ei siis tarvitse olla suunniteltua. Lapset voivat itse valita eri vaihtoehdoista mielenkiintoisen toiminnan varsinaisen toiminnan vaiheeseen. Toki ryhmäkerroilla meidän osallistumisen kautta läsnä oli aina kaksi vapaaehtoista enemmän kuin yleensä. Meitä onkin mietityttänyt, onko monipuoli-

sen toiminnan tarjoaminen mahdollista pienellä vapaaehtois määrällä, sillä lapset tarvitsevat tukea pitkäkestoisen leikin ylläpitämiseen.

Muuten koulutuksen tarjoamista ideoista ja välineistä kysyttäessä oli palautteista havaittavissa vapaaehtoisten erilaiset taustat ja kokemukset. Osa koki alun tutustumisleikin hyväksi välineeksi oman ryhmän toimintaan, osa puolestaan koki saaneensa paljon vinkkejä ympäristön muokkaamiseen tai oivaltaneensa sen, miten ympäristö antaa lapsille vihjeitä toiminnasta. Palautekeskustelussa nousi esille, että pitäisi entistä enemmän keskittyä siihen mitä mahdollisuuksia tila antaa ja kuinka pienillä asioilla sitä voidaan muokata leikkiin kutsuvammaksi. Myös joustavuus ja toiminnan soveltaminen koettiin hyväksi välineeksi sekä uskallus kokeilla uusia asioita. Kuvakommunikaation esille tuominen koettiin myös hyväksi, kuten myös muut viestittämismahdollisuudet. Käytännön esimerkki, jossa siirtymätilanteessa villiintyvä lapsi ohjattiin vastuutehtävän pariin, koettiin myös varteen otettavaksi vinkiksi.

Ajatuksena oli, että kehittämistoiminnan tuloksena vapaaehtoisten tietoisuus leikistä ja sen merkityksestä lisääntyy. Koulutuksesta saamastamme palautteesta ilmeni, että leikin avaaminen ja käsitteleminen oli monen mielestä mielenkiintoisinta koulutuksessa. Tämä nousi esiin sekä kirjallisessa palautteessa, että yhteisessä palautekeskustelussa. Koulutuksen oli tehnyt mielenkiintoiseksi juuri teorian ja käytännön yhdistäminen. Vapaaehtoiset kokivat, että käytäntö ja teoria tukivat toisiaan ja muodostivat toimivan kokonaisuuden. He kokivat saaneensa paljon uutta tietoa. Esiin nousi myös näkemys siitä, että teoria luultavasti avautuu vielä enemmän, kun käytännön kokemus karttuu. Myös leikin merkitys oli avautunut useammalle osallistujalle. Kysyttäessä koulutuksen mielenkiintoisinta antia, mielenkiintoiseksi koettiin myös se, kuinka tiloja voidaan muokata leikkiä tukeviksi, kuinka eri haasteisiin voidaan vastata ja se, kuinka tarkasti keräämämme havainnot kohtasivat myös oman lastenryhmän toiminnan.

Kysyessämme mistä vapaaehtoiset olisivat halunneet kuulla lisää tai mihin he toivoivat jatkokehittämistä, nousi selkeästi esiin toive saada lisää käytännön leikkivinkkejä. Tässä oli mielestämme havaittavissa ero Punavuoren lastenryhmän vapaaehtoisten ja muiden lastenryhmien vapaaehtoisten välillä. Muiden lastenryhmien vapaaehtoiset esittivät toiveen ideapankista, josta he voisivat valita sopivia leikkejä lastenryhmän toimintaan. Tästä asiasta keskustelimme myös yhteisessä palautekeskustelussa. Kerroimme, että

leikit joita kokeilimme Punavuoren lastenryhmässä, ovat tarkemmin löydettävissä opinnäytetyöstämme, jotka olemme nyt siirtäneet Leikkivinkit-materiaaliin (Liite 4). Osa vapaaehtoisista olisi myös toivonut, että olisimme kertoneet enemmän esimerkiksi kuvakommunikaatiosta tai siitä kuinka kohdata haastava lapsi.

Kaiken kaikkiaan yhteisessä palautekeskustelussa oltiin tyytyväisiä koulutukseen ja kehittämistoiminnan tuotoksiin, koska ne vastasivat suoraan lastenryhmien haasteisiin. Vapaaehtoiset kokivat, että he saivat kehittämistoiminnasta paljon. Erityisen tärkeänä pidettiin sitä, että perehdyimme Punavuoren lastenryhmän toimintaan, jolloin kehittämisideamme ovat oikeasti käyttökelpoisia. Vapaaehtoiset kokivat, että heidän saamansa koulutukset ovat olleet pääasiassa hyviä, mutta vastaanottokeskuksessa toimivan lastenryhmän monien haasteiden takia ne ovat olleet vaikeasti sinne siirrettävissä.

6.2 Kehittämisprosessin arviointi

Kehittämistoimintamme prosessi eteni tekemämme suunnitelman mukaisesti. Aikatauluihin tuli pieniä muutoksia, mutta pysyimme aikataulussa monen liikkuvan osan yhdistämisestä huolimatta. Kovin paljon tiukemmassa aikataulussa emme olisi voineet kehittämis-toimintaamme suorittaa, sillä eri vaiheet toteutuksessa vaativat paljon perehtymistä kirjallisuuteen, suunnitelmien tekoa sekä toteutuneiden asioiden ylöskirjoittamista ja analysointia. Valitsimme toimivat aineistonkeruumenetelmät ja saimme aineistonkeruun jälkeen selkeän käsityksen siitä, millaista leikkitoiminta lastenryhmässä on ja millaista kehittämistä se kaipaa. Vapaaehtoisten haastatteluun syyskauden käynnistystilaisuudessa olisimme voineet valmistautua paremmin, mutta osallistuimme tilaisuuden päivän varoitusajalla.

Prosessi kokonaisuudessaan oli työläs suorittaa kahdestaan. Aihe ja vapaaehtoisena olo olivat kuitenkin niin vetovoimaisia, että ne veivät mukanaan eikä suuri työmäärä tuntunut liian kuormittavalta. Työnjako kahden henkilön välillä oli suhteellisen helppo suorittaa sekä toteuttaa käytännössä. Onnistuimme erityisen hyvin toimintaterapian teoreettisen viitekehyksen valinnassa. Kehittämistoiminnan edetessä huomasimme käytännössä kuinka hyvin PEO-malli sopi juuri tähän kehittämistoimintaan. Myös lähestymistavan valinta osui kohdalleen. Toimintatutkimukselle luonteenomainen eteneminen kehittämistoiminnassa on sopinut hyvin tähän työhön. Välillä se on toki aiheuttanut meille

paineita. Toisinaan olisi ollut mielekästä tehdä valinta lopullisesta lopputuotoksesta aikaisemmin ja suunnitella toimintaa sen mukaisesti. Lopputuotokset ovat kuitenkin syntyneet puhtaasti kehittämistoiminnan tuloksena. Työn kantava voima on ollut meidän ja vapaaehtoisten yhteistyö. Ilman tätä dialogisuutta emme olisi päässeet niin sille lastenryhmän toimintaan ja kehittämistoiminta olisi jäänyt pinnalliseksi.

Kehittämistoiminnan tekoa jälkepäin arvioitaessa olisi ollut hyvä pitää koulutus ennen ryhmäkertojen toteuttamista. Tässä vaiheessa analyysin tulokset olisi voitu jakaa kaikkien vapaaehtoisten kanssa, jolloin vapaaehtoiset olisivat saaneet paremman käsityksen ryhmäkertojen sisällöstä. Näin useampi vapaaehtoinen olisi mahdollisesti sitoutunut kehittämiseen. Kun kyseessä on vapaaehtoistoiminta, on sitoutumien näin suureen kehittämiseen vaihdellut luonnollisesti vapaaehtoisten keskuudessa. Toki koulutuksen aikaistamisessa olisi pudonnut pois monia kokemuksia, jotka syntyivät vasta ryhmäkerroilla.

Suunnittelemissamme ryhmäkertoja jälkepäin miettiessä olemme huomanneet, että myös me lomaannuimme ajoittain lastenryhmän haastavuuden edessä. Meidän olisi pitänyt vielä rohkeammin kokeilla erilaisia leikkejä ja soveltaa niitä tarpeen mukaan ja toimia esimerkkinä vapaaehtoisille.

Jos kehittämistoimintaa olisi ollut tekemässä useampi opiskelija, olisimme voineet osallistua molempien Helsingin vastaanottokeskuksen toimipisteiden (Kyläsaari, Punavuori) lastenryhmän toimintaan, jolloin kehittämistoiminnan hyöty olisi ollut tasapuolisemmin jaettavissa kaikkien vapaaehtoisten kanssa. Kahdestaan kehittämistoimintaa tehdessä tämä ei ollut mitenkään mahdollista.

6.3 Jatkoehdotukset

Nostimme jo koulutuksen palautekeskustelussa esiin mahdollisuuden jatkokehittämiseen toimintaterapeuttipiskelijöiden kanssa. Mielestämme olisi hyvä, jos jokaisessa lastenryhmässä olisi mahdollisuus toteuttaa yhteistyötä toimintaterapeuttipiskelijöiden kanssa lastenryhmän omassa ympäristössä. Näin jokaiseen ryhmään saataisiin mallintamisen avulla kokemusta toiminnan soveltamisesta ja ympäristön muokkaamisesta. Tätä havaintoa tuki ero Punavuoren ja muiden lastenryhmien vapaaehtoisten kehittä-

mistoiminnasta saatujen kokemusten välillä. Tämä vaatii kuitenkin toimintaterapeutiopiskelijoilta perehtymistä lastenryhmän toimintaan, sillä se eroaa niin monella tavalla tavallisesta lastenryhmästä. Ilman kunnollista perehtymistä lastenryhmän toimintaan sitä on hyvin haastavaa kehittää.

Lastenryhmän toiminnan kannalta koemme, että vapaaehtoiset hyötyisivät myös koulutuksesta, kuinka kohdata haastavasti käyttäytyvä lapsi. Tämä nousi esiin myös vapaaehtoisten toiveena useassa vaiheessa kehittämistoimintaa. Olisi myös tärkeää kehittää lastenryhmän toimintaa niin, että siellä olisi säännöt, jotka olisivat kaikkien vapaaehtoisten tiedossa. Lastenryhmäkerroilla oli useita tilanteita, joissa selkeät säännöt ja toimintatavat olisivat tukeneet vapaaehtoisten toiminnan ohjaamista ja sen avulla myös lastenryhmään osallistuvat lapset olisivat voineet kokea olonsa turvallisemmaksi.

Prosessin edetessä mietimme useampaan kertaan lopputuotoksena perehdytyskansion valmistamista. Punavuoren lastenryhmän epävarman tilanteen vuoksi sen valmistaminen ei ollut järkevää. Mainitsimme asiasta koulutuksessa. Jokaisella lastenryhmällä olisi hyvä olla olemassa perehdytyskansio, johon sääntöjen ja toimintatavan lisäksi voisi koota erilaisia leikkejä ja niiden kokeilujen kuvauksia. Uudet vapaaehtoiset voisivat sitä kautta perehtyä toimintaan ja se voisi toimia myös suunnittelun ja toteutuksen tukena. Myös meidän valmistamamme Leikkivinkit- materiaali olisi hyvä olla perehdytyskansion osana.

7 Pohdinta

Lähdimme etsimään kehittämistoiminnallemme yhteistyökumppania ja kohderyhmää toimintaterapialle vieraammalta toiminta-alueelta, pyrkien lisäämään tulevan ammatimme ja sen ydinosaamisen tunnettavuutta. Mielenkiintomme kohdistui monikulttuuriseen toimintaan ja lasten toiminnallisten oikeuksien edistämiseen. Oma vahva mielenkiinto aiheetta kohtaan mahdollistikin pitkäjänteisen ja tuloksellisen toteuttamisen. Koemme, että kehittämistoiminnalla olimme mahdollistamassa lasten toiminnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumista.

Valitsemamme aihe on ajankohtainen tämän päivän Suomessa. Kansainvälistyminen ja monikulttuurisuus ovat tätä päivää ja herättävät monenlaisia mielipiteitä. Viime vuosina olemmekin saaneet lukea ja kuunnella monenlaisia kannanottoja asiaan liittyen, sekä puolesta että vastaan. Myös vapaaehtoisuus on Suomessa ajankohtainen teema ja vapaaehtoistoiminnan rooli on kasvanut hyvinvointiyhteiskunnassamme. Kehittämistoiminnan aikana saimme kokeilla vapaaehtoisina toimimista ja pääsimme kokemaan sen palkitsevuuden sekä haastavuuden. Saimme huomata, kuinka merkittävä rooli vapaaehtoisilla oli vastaanottokeskuksessa asuvien lasten arjessa. Samaan aikaan ajatuksissamme pyöri kysymys siitä, kuinka paljon vapaaehtoisilta voidaan odottaa panostusta vapaaehtoistoiminnassa ja kuinka sitä voidaan tukea. Suomen Punainen Risti suurena vapaaehtoisjärjestönä järjestää vapaaehtoisilleen koulutusta toiminnan alkaessa sekä sen edetessä tarpeiden mukaan. Vapaaehtoisilla on käytettävissään myös järjestön palkatut yhteistyöhenkilöt. Asiaa pohtiessa ja kehittämistoiminnan kokemusten kautta esiin nousikin ajatus toimintaterapian konsultoivasta roolista vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä ja ylläpitämisessä. Näemme, että toimintaterapia antaisi hienot edellytykset tukea ja kehittää vapaaehtoistoimintaa käytännön tasolla.

Kehittämistoimintamme kautta pääsimme käytännössä ja teoriassa tutustumaan myös turvapaikanhakijoiden ja varsinkin perheiden kanssa turvapaikkaa hakevien lasten arkeen. Meidän eteemme avautui aivan uudenlainen maailma, jossa toiminnallisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen on todellinen haaste. Kehittämistoiminnan aikana huomasimme, että toimintaterapian näkökulma myös vastaanottokeskuksissa olisi tarpeellinen. Vastaanottokeskuksissa asuvien turvapaikanhakijoiden arki on pääasiassa odottamista, jossa toimeentulo on suuri rooli. Juuri toiminnan kautta olisi mahdollista edistää turvapaikanhakijoiden hyvinvointia ja terveyttä, jotka ovat useasti koetuksella siinä elämäntilanteessa. Myös lasten toiminnallisten oikeuksien mahdollistaminen yhteistyössä muiden ammattilaisten kanssa voisi kuulua toimintaterapeutin työhön vastaanottokeskuksessa. Näin voitaisiin edistää lasten hyvinvointia ja vastata heidän kasvun ja kehityksen tarpeisiin. Keskustelimme tästä aiheesta myös Helsingin ja Uudenmaan piirin edustajan kanssa. Kehittämistoiminnan kautta hänelle oli avautunut toimintaterapian tuomat mahdollisuudet sekä hyöty vastaanottokeskusympäristössä. Tätä havainnointia tuki myös työn viimeistelyvaiheessa löytämämme Pro gradu-tutkielma: Perhe vastaanottokeskuksessa- arjen ajalliset, tilalliset ja modaaliset rajat. (Salo 2012).

Tämä herättääkin ajatuksen toimintaterapeuttiopiskelijoiden ja vastaanottokeskusten yhteistyöstä.

Koimme kehittämistoiminnan rajaamisen ajoittain haastavaksi, sillä toimintaterapian näkökulmasta meillä olisi ollut myös muita mahdollisuuksia edistää lasten oikeutta leikkiin. Yhteistyössä vapaaehtoisten kanssa onnistuimme kuitenkin rakentamaan toimivan pohjan, jonka avulla oli mahdollista lisätä lasten merkityksellistä leikkiä lastenryhmässä sekä mahdollistaa myös jatkokehittämisen tulevaisuudessa.

Kehittämistoiminnan toteuttaminen oli mielenkiintoinen, palkitseva ja opettavainen prosessi. Projektiosaamisemme on kehittämistoiminnan kautta kehittynyt ja olemme saaneet valmiuksia lähteä työskentelemään projektien parissa. Tämä onkin tärkeää, sillä tällä hetkellä työelämässä projektiosaaminen on keskeisessä roolissa. Kehittämistoiminnan aikana myös toimintaterapeuttinen ote on vahvistunut, kuten myös oma kasvu toimintaterapian ammattilaiseksi. Toivomme, että lastenryhmän vapaaehtoisten ja toimintaterapeuttiopiskelijoiden yhteistyö jatkuu kehittämistoimintamme päättymisenkin jälkeen mahdollistaen edelleen lasten merkityksellisen leikin sekä toiminnallisten oikeuksien toteutumisen.

Lähteet

Alitolppa-Niitamo, Anne 1993: Kun kulttuurit kohtaavat. Matkaopas maahanmuuttajan kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.

Cordier, Reinie – Bundy, Anita 2009: Children and Playfulness. In Faist Stagnitti, Karen – Cooper, Rodney (eds.): Play as Therapy. Assessment and Therapeutic Interventions. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers. 45 – 58.

Dunderfelt, Tony 2011: Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Hakemusten keskimääräiset käsittelyajat Maahanmuuttovirastossa n.d. Maahanmuuttovirasto. Verkkodokumentti.

<<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=2580>> Luettu 4.2.2012.

Heikkinen, Hannu L.T. - Rovio, Esa - Syrjälä, Leena (toim.) 2008: Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Hansaprint Direct Oy.

Helsingin ja uudenmaan piiri 2009. Suomen Punainen Risti. Verkkodokumentti.

<http://www.redcross.fi/aktiivit/piirit/sivut/helsinki-uusimaa/hup/fi_FI/hup/>. Luettu 22.12.2011.

Helsingin vastaanottokeskus 2010. Sosiaalivirasto, Helsingin kaupunki. Verkkodokumentti.

<http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/maahanmuuttajien_palvelut/vastaanottokeskukset/helsingin_vastaanottokeskus> Luettu 11.1.2012.

Kankaansivu, Kirsi 2007: Punainen Risti. Taskutieto. Kuopio: Oy UNIpress Ab.

Koppanen, Hilikka (toim.) 2010: Monenlaiset toimijat. Vihkonen vapaaehtoiselle monikulttuuriseen toimintaan. Esite. Helsinki: Suomen Punainen Risti.

Kronenberg, Frank – Pollard, Nick – Sakellariou, Dikaios (eds.) 2011: Occupational Therapies Without Borders: Volume 2. Towards an Ecology of Occupation – Based Practices. Edinburgh: ELSEVIER.

Kuvapankki 2011. Papunet-verkkopalveluyksikkö,

Kehitysvammaliitto. Verkkodokumentti. Päivitetty 23.11.2011.

<<http://papunet.net/tietoa/materiaalit/kuvapankki.html>> Luettu 24.11.2011.

Law, Mary - Cooper, Barbara - Stewart, Debra - Strong, Susan - Rigby, Patricia - Letts, Lori 1996: The Person – Environment – Occupation Model: A transactive approach to occupational performance. Canadian Journal of Occupational Therapy 63 (1). 9 – 23.

Letts, Lori – Rigby, Patty – Stewart, Debra (eds.) 2003: Using Environments to Enable Occupational Performance. Thorofare: SLACK Incorporated.

Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? n.d. Unicef. Verkkodokumentti. Päivitetty 4.11.2011. <<http://www.unicef.fi/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus>> Luettu 22.12.2011.

Miller Kuhaneck, Heather – Spitzer, Susan.L – Miller, Elisa 2010: Activity Analysis, Creativity, and Playfulness in Pediatric Occupational Therapy. Making Play Just Right. Sudbury: Jones and Bartlett Publishers.

Moilanen, Irma 2010: Muuttoliike ja pakolaisuus. Teoksessa Moilanen, Irma – Räsänen, Eila – Tamminen, Tuula – Almqvist, Fredrik – Piha, Jorma – Kumpulainen, Kirsti (toim.): Lasten- ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 85 – 90.

Monikulttuurinen toiminta Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla n.d. Punainen Risti. Verkkodokumentti. Päivitetty 24.3.2011.

<http://www.redcross.fi/aktiivit/piirit/sivut/helsinki-uusimaa/monikulttuurinen_toiminta/fi_FI/1202285019314/>. Luettu 22.12.2011.

Mulligan, Shelley 2003: Occupational Therapy Evaluation for Children. A pocket guide. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

Ojasalo, Katri – Moilanen, Teemu – Ritalahti, Jarmo 2009: Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro Oy.

Pakolais- ja monikulttuurisuustoiminnan yleisesite 2006. Punainen Risti. Verkkodokumentti. <http://www.redcross.fi/aktiivit/monikulttuurinen_toiminta/aineistoja/fi_FI/yleisesite/>. Luettu 22.12.2011.

Parham, L. Diane – Fazio, Linda S. (eds.) 2008: Play in Occupational Therapy for Children. St. Louis: MOSBY ELSEVIER.

Rigby, Patty – Huggins, Lorrie 2003: Enabling Young Children to Play by Creating Supportive Play Environments. In Faist Letts, Lori – Rigby, Patty – Stewart, Debra (eds.): Using Environments to Enable Occupational Performance. Thorofare: SLACK Incorporated. 155 – 176.

Rigby, Patty – Letts, Lori 2003: Environment and Occupational Performance: Theoretical Considerations. In Faist Letts, Lori – Rigby, Patty – Stewart, Debra (eds.): Using Environments to Enable Occupational Performance. Thorofare: SLACK Incorporated. 17 – 32.

Rigby, Patty – Rodger, Sylvia 2006: Developing as a Player. In Faist Rodger, Sylvia – Ziviani, Jenny (eds.): Occupational Therapy with Children: Understanding Children's Occupations and Enabling Participation. Oxford: Blackwell Publishing. 177 – 199.

Rodger, Sylvia – Ziviani, Jenny 2006: Occupational Therapy with Children: Understanding Children`s Occupations and Enabling Participation. Oxford: Blackwell Publishing.

Salmela, Marja – Tikkanen, Johanna 2011: Punavuoren lakkautus tyrmistyttää. Helsingin Sanomat 25.11. A 13.

Salo, Jaana 2012: Perhe vastaanottokeskuksessa – arjen ajalliset, tilalliset ja modaaliset rajat. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto. Kulttuuri- ja yhteiskuntatieteiden yksikkö. Sosiaalityö. Verkkodokumentti. <<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu05632.pdf>> Luettu 21.3.2012.

Seeberg, Marie Louise – Bagge, Cecilie – Enger, Truls Andrè 2009: No Place: Small Children in Norwegian asylum- seeker reception centres. *Childhood* 16 (3). 394 – 411.

Skard, Geva – Bundy, Anita C. 2008: Test of Playfulness. In Faist Parham, L. Diane – Fazio, Linda S. (eds.): *Play in Occupational Therapy for Children*. St. Louis: MOSBY ELSEVIER. 71 – 93.

Sourander, Andre 2003: Refugee families during asylum seeking. *Nordic Journal of Psychiatry* 57 (3). 203 – 207.

Sourander, Andre 2007: Turvapaikkaa hakevien pakolaislasten ja – nuorten mielenterveys. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 123 (4). 479 – 485.

Stagnitti, Karen – Cooper, Rodney (eds.) 2009: *Play as Therapy. Assessment and Therapeutic Interventions*. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers.

Strong, Susan - Rigby, Patty - Stewart, Debra - Law, Mary - Letts, Lori - Cooper, Barbara 1999: Application of the Person – Environment –Occupation Model: A practical tool. *Canadian Journal of Occupational Therapy* 66 (3). 122 – 133.

Suomen Punainen Risti n.d. Punainen Risti. Verkkodokumentti. <http://www.redcross.fi/punainenristi/suomenpunainenristi/fi_FI/>. Luettu 22.12.2011.

Tietoa turvapaikanhakijalle 2012. Maahanmuuttovirasto. Verkkodokumentti. <<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2754,2770,2772> > Luettu 4.2.2012.

Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet 2011. Suomen toimintaterapeuttiliitto ry. Verkkodokumentti. <<http://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/images/stories/ammattieettisetohjeet2011.pdf>> Luettu 18.1.2012.

Townsend, Elizabeth – Wilcock Ann A. 2004: Occupational justice and client-centered practice: A dialogue in progress. *Canadian Journal of Occupational Therapy* 71 (2). 75 – 87.

Transit-asiakkaan info. Becoming More Visible-projekti 2007. Verkkodokumentti. <http://www.ktolhanke.net/bmvmaterials/index/files/File/pdf/transit_info.pdf> Luettu 22.12.2011.

Tule mukaan tekemään monikulttuurista työtä! n.d. Punainen Risti. Verkkodokumentti. <http://www.redcross.fi/tulemukaan/monikulttuurisuustyohon/fi_FI/index/>. Luettu 22.12.2011.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: TAMMI.

Vapaaehtoisten haastattelu 2011. Syyskauden käynnistys-tilaisuus. Helsinki. 14.9.

Vastaanottokeskuksen henkilökunnan jäsenen haastattelu 2011. Helsingin vastaanotto-keskus, Punavuoren toimipiste. Helsinki. 23.10.

Whiteford, Gail – Townsend, Elisabeth 2011: Participatory Occupational Justice Framework (POJF 2010): Enabling occupational participation and inclusion. In Faist Kronenberg, Frank – Pollard, Nick – Sakellariou, Dikaios (eds.): Occupational Therapies Without Borders: Volume 2. Towards an Ecology of Occupation – Based Practices. Edinburgh: ELSEVIER. 65 – 84.

Vilka, Hanna 2009: Tutki ja kehitä. Jyväskylä: Tammi.

YK:n Yleissopimus LAPSEN OIKEUKSISTA n.d. Unicef. Verkkodokumentti. <http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf> Luettu 22.12.2011.

Suostumuslomake vapaaehtoisille

Hyvinvointi ja toimintakyky

VAPAAEHTOISTEN SUOSTUMUS KEHITTÄMISTOIMINTAAN

Kehittämistoimintamme kohdistuu Punavuoren vastaanottokeskuksen, Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisten järjestämään lastenryhmän leikkitoimintaan. Kehittämistoimintamme tarkoituksena on selvittää vastaanottokeskus- ympäristön mahdollisuudet sekä haasteet lastenryhmän toiminnassa sekä selvittää vapaaehtoisten kehittämistoiveet ja haasteet lastenryhmän leikkitoiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Kehittämistoiminnan tavoitteena on kehittää lastenryhmän toimintaa edistämällä lasten merkityksellistä leikkiä, mahdollisesti muokkaamalla ympäristöä ja/tai tuomalla lastenryhmään esim. eri toiminnan muotoja, välineitä tai toimintatapoja. Kehittämistoiminnan tulokset ja tuotokset on tarkoitus jakaa myös Kyläsaaren vastaanottokeskuksen vapaaehtoisten kanssa.

Kehittämistoiminnan aineistonkeruumenetelmänä ovat lastenryhmän ja ympäristön havainnointi, vapaaehtoisten haastattelut sekä osallistuminen vapaaehtoisten ylläpitämään suljettuun foorumiin, jossa ryhmän toimintaa suunnitellaan ja välitetään tietoa toteutuksesta. Aineiston keruu tapahtuu syksyn 2011 ja kevään 2012 välisenä aikana.

Osallistuminen kehittämistoimintaan on vapaaehtoista.

Kehittämistoimintaan kuuluu kirjallinen raportti, joka ei sisällä henkilötunnistietoja.

Tiia Kantola
Toimintaterapeuttiopiskelija (AMK)
Metropolia Ammattikorkeakoulu
tiia.kantola@metropolia.fi

Kristiina Saarijoki
Toimintaterapeuttiopiskelija (AMK)
Metropolia Ammattikorkeakoulu
kristiina.saarijoki@metropolia.fi

Suostun osallistumaan lastenryhmän kehittämistoimintaan ja minulla on halutesani mahdollisuus keskeyttää kehittämistoimintaan osallistuminen

/ 2011

Päivämäärä

Vapaaehtoisen allekirjoitus

Suostumuslomake vastaanottokeskuksen henkilökunnan edustajalle

Hyvinvointi ja toimintakyky

VASTAANOTTOKESKUKSEN HENKILÖKUNNAN JÄSENEEN SUOSTUMUS KEHITTÄMISTOIMINTAAN LIITTYVÄÄN HAASTATTELUUN

Kehittämistoimintamme kohdistuu Punavuoren vastaanottokeskuksen, Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisten järjestämään lastenryhmän leikkitoimintaan. Kehittämistoimintamme tarkoituksena on selvittää vastaanottokeskus- ympäristön mahdollisuudet sekä haasteet lastenryhmän toiminnassa sekä selvittää vapaaehtoisten kehittämistoiveet ja haasteet lastenryhmän leikkitoiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Kehittämistoiminnan tavoitteena on kehittää lastenryhmän toimintaa edistämällä lasten merkityksellistä leikkiä, mahdollisesti muokkaamalla ympäristöä ja/tai tuomalla lastenryhmään esim. eri toiminnan muotoja, välineitä tai toimintatapoja. Kehittämistoiminnan tulokset ja tuotokset on tarkoitus jakaa myös Kyläsaaren vastaanottokeskuksen vapaaehtoisten kanssa.

Kehittämistoiminnan aineistonkeruun menetelmänä käytetään vastaanottokeskuksen henkilökunnan/henkilökunnan jäsenen haastattelua. Aineiston keruu tapahtuu syksyn 2011 ja kevään 2012 välisenä aikana.

Kehittämistoimintaan kuuluu kirjallinen raportti, joka ei sisällä henkilötunnustietoja.

Tiia Kantola
Toimintaterapeuttiopiskelija (AMK)
Metropolia Ammattikorkeakoulu
tiia.kantola@metropolia.fi

Kristiina Saarijoki
Toimintaterapeuttiopiskelija (AMK)
Metropolia Ammattikorkeakoulu
kristiina.saarijoki@metropolia.fi

Suostun osallistumaan lastenryhmän kehittämistoimintaan liittyvään haastatteluun ja minulla on halutessani mahdollisuus keskeyttää kehittämistoimintaan osallistuminen

/ 2011

Päivämäärä

Haastateltavan allekirjoitus

Yhteistyökumppanin palaute opinnäytetyöstä

Yhteistyökumppanin palaute
kehittämistyöstä

Olette mahdollistaneet ammattikorkeakoulun opiskelijalle/oille merkittävän ja tärkeän yhteyden työelämään. Kiitos siitä. Pyydämme nyt palautetta valmistuneesta kehittämistyöstä.

TOIMEKSIANTAJA: SPR, Helsingin ja Uudenmaan piiri

YHTEYSHENKILÖ: Vesa Kukkamaa, pakolais- ja monikulttuurityön suunnittelija

KEHITTÄMISTYÖN TEKIJÄ/T: Tiia Kantola ja Kristiina Saarijoki

KEHITTÄMISTYÖN NIMI: Merkityksellisen leikin mahdollistaminen vastaanottokeskusten lastenryhmissä. Työvälineitä vapaaehtoisille

---

Mikä kehittämistehtävä oli?

Kehittämistoiminnassa mahdollistettiin Vastaanottokeskuksessa asuvien turvapaikanhakijalasten toiminnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumista yhdessä SPR:n vapaaehtoisten kanssa. Kehittämistoiminta kohdistettiin Punavuoren toimipisteessä toimivaan lastenryhmään. Opinnäytetyön tarkoituksena oli lasten merkityksellisen leikin mahdollistaminen. Tavoitteena oli kehittää vapaaehtoisten ylläpitämän lastenryhmän toimintaa sekä tukea vapaaehtoisia lastenryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Kuinka yhteistyö sujui ja eteni?

Käynnistimme hankkeen suunnittelun yhteisellä tapaamisella, jossa annoimme opiskelijoille perustietoa toiminnastamme. Kerroimme lastenryhmätoiminnan kehittämistarpeista ja keskustelimme opinnäytetyön tavoitteista. Yhteinen näkemys hankkeen tavoitteista syntyi helposti ja hanke käynnistyi ripeästi. Opiskelijat laativat suunnitelman etenemisestä, josta sitten yhdessä keskustelimme. Työ eteni hyvin suunnitelman mukaan ja tavoitteet tarkentuivat työn edetessä. Opiskelijat tiedottivat hyvin eri työvaiheista. Yhteenvetona voidaan todeta että yhteistyö oli antoisaa molemmille osapuolille.

Kuinka kehittämistyön tuloksia/tuotoksia voidaan hyödyntää organisaatiossanne?

Kehittämistyön tuloksia on jo hyödynnetty työn edetessä sekä loppuvaiheessa. Punavuoren lastenryhmän ohjaajat ovat kehittäneet toimintaa kehittämistyössä saatujen kokemusten ja ideoiden mukaisesti. Lastenryhmien ohjaajille järjestettiin

koulutusilta jossa opiskelijat esittelivät kehittämishankkeen ja sen tulokset. Ohjaajille tuotettiin virikeaineistoa, jota voidaan hyödyntää jatkossakin meidän lastentoiminnan kehittämisessä.

Miten Teidän ja Metropolia ammattikorkeakoulun kehittämis-/opinnäytetöihin liittyvää yhteistyötä voitaisiin kehittää jatkossa?

Meillä on hyviä kokemuksia myös aikaisemmasta yhteistyöstä ja ne kyllä rohkaisevat tarjoamaan opiskelijoille jatkossakin aiheita opinnäytteisiin. Meidän olisi hyvä olla paremmin tietoisia opinnäytteiden aikataulusta ja toivottavista aihealueista. Pyrimme jatkossa täällä kartoittamaan paremmin meidän sellaiset kehittämishankkeet joissa voisimme hyödyntää opiskelijoita ja näin tarjota kiinnostavia aiheita oppilaitoksille. Varmasti molemmille osapuolille olisi hyvä, jos Metropolia voisi kehittää vaikkapa sellaisen nettipalvelun, johon voisimme jättää tietoa sellaisista kehittämishankkeista jotka soveltuisivat opinnäytetyöhön. Pyrimme myös täällä helpottamaan opiskelijoiden/ oppilaitosten yhteydenottoa nimeämällä oppilaitosyhteistyön vastuuhenkilöt.

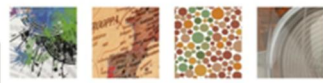
Muuta

Meille tämä opinnäytetyö oli mielekäs ja sen käytännönläheiset tulokset on hyödynnettävissä myös pitemmällä aikavälillä vapaaehtoistoiminnassa. Opiskelijoiden sitoutuneisuus, omatoimisuus ja suunnitelmallisuus hankkeeseen oli aivan erinomaista.

Paikka ja päiväys: 22.03.2012

Palautteen antajan nimi: Vesa Kukkamaa
pakolais- ja monikulttuurityön suunnittelija

Leikkivinkit

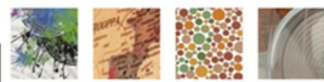
LEIKKIVINKIT

Ideoita ja välineitä vapaaehtoisille toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen

MERKITYKSELLISEN LEIKIN MAHDOLLISTAMINEN
VASTAANOTTOKESKUSTEN LASTENRYHMISSÄ

Tiia Kantola
Kristiina Saarijoki
2012

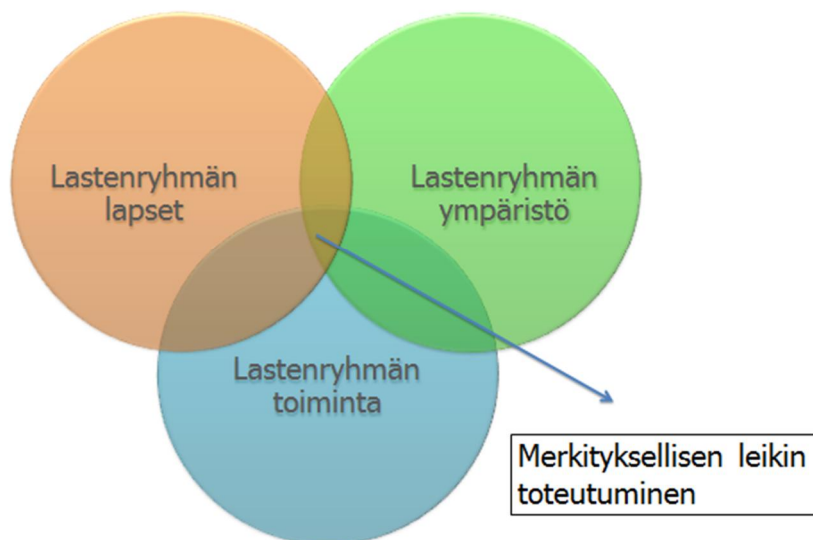
LASTENRYHMÄN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty!

Näinhän se usein on, mutta vastaanottokeskuksen lastenryhmä asettaa tälle fraasille aivan uudenlaiset haasteet.

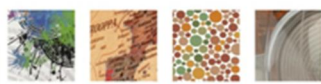
Lastenryhmäkertaa kannattaa kuitenkin suunnitella.

Näiden kolmen osatekijän kautta voidaan mahdollistaa lasten merkityksellisen leikin toteutumista lastenryhmässä:

Merkityksellinen leikki tuottaa lapselle iloa, johon hän voi sitoutua omasta tahdostaan.

Se antaa myös mahdollisuuden toteuttaa itseään kehitykselle ja kasvulle merkityksellisellä tavalla, leikkimielisyyden ollessa vahvasti läsnä!

HUONEENTAULU SUUNNITTELUN JA TOTEUTUKSEN TUEKSI

LASTENRYHMÄN LAPSET

Lapset kaipaavat huomiota

- huomioi lapset yksilöllisesti!

Lapset tarvitsevat aikuisen tukea leikkeihin osallistumiseen sekä leikin jatkumiseen

Huomioi lasten eri iät, esimerkiksi:

- kolmevuotias harjoittelee yhteisleikkejä, mielikuvitusleikkiä alkaa näkyä
- nelivuotiaalta yhteisleikki sujuu jo paremmin ja hän on kiinnostunut yksinkertaisista toiminnoista (majanrakennus, rakentelu)
- 5-7- vuotiaat nauttivat sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja kiinnostuvat peleistä, joissa on sääntöjä
- kouluikäinen pitää pelaamisesta, ystävyys-suhteet ovat tärkeitä!

Lapset saattavat reagoida perheen elämäntilanteeseen eri tavoin, joka voi näkyä käytöksessä

- esim. suru, turhautuminen, aikuismainen käytös

Muista, että eri kulttuureissa voi olla eri tapoja toimia ja viestittää

Lapset ovat innokkaita suomenkielenopiskelijoita

Anna lapselle mahdollisuus valita häntä kiinnostava toiminta!

YMPÄRISTÖ

Mieti, mikä tila antaa parhaat mahdollisuudet toiminnalle

- muista turvallisuus!

Muokkaa tila eri toimintoja mahdollistavaksi

- esim. jaa tilaa pöytiä ja tuoleja käyttämällä
- tilan valmistelulla saat toiminnasta houkuttelevan
- mahdollistat yhteisen toiminnan toteutumisen

Tuo tilaan välineitä, jotka ovat mielenkiintoisia ja mahdollistavat erilaisia leikki- tai toimintamahdollisuuksia (huomioi iät!)

Tehkää työnjako ryhmäkerralle!

Tukekaa lasten leikkiä:

- olkaa läsnä
- tarttuka lasten leikkivihjeisiin
- näyttäkää lapsille mallia
- tukekaa lasten osallistumista ja lasten keskinäistä leikkiä

Kommunikoinnin tukena

- käyttäkää esim. kuvia
- käyttäkää myös suomenkieltä
- kehon kielellä voi viestittää paljon

•Huomioikaa toimintaa etsivä lapsi

•Olkaa leikkimielisiä!

•Sopikaa selkeästä yhteistyöstä vastaanottokeskuksen henkilökunnan kanssa

TOIMINTA

Ryhmäkerralla on hyvä olla selkeä rakenne eli struktuuri -> luo turvallisuudentunteen lapselle

Yhteinen aloitus (alkupiiri)

- kokoaa lapset yhteen
- mahdollistaa yhteisleikit sekä lasten huomioimisen
- alkupiiriin on mahdollista sisällyttää useita yhteisleikkejä

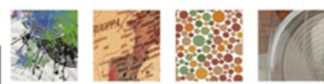
Voit käyttää kuvia kertoessasi lapsille ryhmäkerran struktuurin ja toimintavaihtoehtot

Varsinaiseen toiminnan vaiheeseen voit valita erilaisia toimintoja

- käytä omia vahvuksiasi hyväksi
- kokeile rohkeasti
- tarjoa erilaisia vaihtoehtoja (vapaa leikki, ohjattu toiminta)
- mahdollista lasten välinen leikki
- sovelta toimintaa iän mukaan

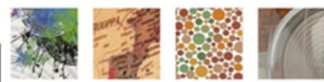
Yhteinen lopetus (loppupiiri)

- kertoo lapsille kerran olevan loppuillaan
- kokoaa ryhmäkerran yhteen
- kiitä loppupiirissä jokaista lasta yksilöllisesti ryhmään osallistumisesta

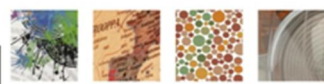
LEIKKITAITOJEN KEHITYS

- Kehittyessään lapset kiinnostuvat erilaisista leikeistä ja myös leikkitaidot kehittyvät
- **Kolme – viisi vuotiaat** lapset nauttivat luovuudesta ja yhteisleikeistä (Mulligan 2003:102). Kolmevuotias lapsi leikkii mielellään kavereiden kanssa. Ristiriitatilanteisiin päädytään kuitenkin vielä usein, eikä leikit onnistu kovin pitkiä aikoja. (Tietokulma 2011.)
- Neljän vuoden iässä lapsi alkaa oppia paremmin jakamaan sekä odottamaan omaa vuoroaan. Nämä taidot mahdollistavat sujuvamman yhteisleikin. Tämän ikäiset lapset nauttivat roolileikeistä sekä mielikuvitusleikeistä ja he pelaavat yksinkertaisia lautapelejä. Kehittyneet motoriset taidot mahdollistavat ja houkuttelevat lapsia juoksemaan, hyppimään ja kiipeilemään. Lapset ovat kiinnostuneita leikkikentän välineistä sekä vaativimmista motorisista toiminnoista kuten hiihdosta, pyöräilystä ja tanssista. Myös yksinkertainen piirtäminen ja värittäminen kiinnostavat nelivuotiasta. Kädentaitojen kehittyminen mahdollistaa entistä tarkemman työskentelyn, esimerkiksi saksien käytön. (Mulligan 2003: 102–103.)
- Lapset ovat myös kiinnostuneita erilaisista rakenteluleikeistä, käyttäen leikkivälineinä esimerkiksi legoja, rakentelupalikoita tai vaikkapa huonekaluja ja peitteitä majan rakentamista varten (Nurmi ym. 2006: 59).
- **Viisi – seitsemän vuotiaita** lapsia kiinnostavat pelit, joissa on sääntöjä. Lapset aloittavat myös entistä enemmän harrastamisen ja he omaavatkin jo niin sanottuja erikoistaitoja. Näitä ovat esimerkiksi uiminen, luistelu tai pianon soitto. (Mulligan 2003: 103–105.)
- Tässä iässä lapset leikkivät usein yhdessä ja nauttivat sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja lasten yhteiset pihaleikit pienellä valvonnalla alkavat yleistyä. Leikit voivat sisältää esimerkiksi pyörän käyttöä, piilosilla oloa tai jalkapallon peluuta. Ystävyyssuhteiden merkitys on jo suuri. Myös yhteistyö sekä kilpailu alkavat olla käsitteinä tuttuja tämän ikäisille lapsille. (Mulligan 2003: 103–105.)

LEIKKITAUTOJEN KEHITYS

- **7 – 11 vuotiaat** lapset harrastavat vielä aikaisempaa enemmän ja viettävät aikaa enemmän ryhmissä kuin itsekseen. Ystävyysuhteen merkitys on kasvanut entisestään ja suurin osa vapaa-ajasta kuluukin ystävien seurassa. (Mulligan 2003: 103–105.)
- Kouluikäiset lapset nauttivat leikkimisestä toistensa luona. Myös luovat toiminnot, videopelit ja elokuvat kiinnostavat. (Mulligan 2003: 103–105.)
- **12 – 18 vuotiaiden** lasten kohdalla harrastusten osuus kasvaa entisestään. Kavereiden kanssa vietetty aika lisääntyy, perheen kanssa vietetyn ajan jäädessä koko ajan vähemmälle. Tässä iässä lapset alkavat entistä enemmän tehdä itse päätöksiä siitä, kuinka he haluavat vapaa-aikansa viettää. (Mulligan 2003: 103–105.)

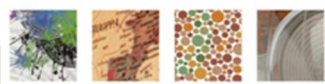
LEIKKIMIELISYYDEN MALLI

Leikkimielisyyttä on määritelty yksinkertaisesti leikin luonteeksi sekä lapsen tavaksi lähestyä leikkiä ja muita toimintoja. Kokonaisuutena leikki sisältää leikkimielisyyden lisäksi myös muun muassa erilaiset leikkitoiminnot ja leikkitaidot, joita lapsi käyttää leikkiessään. Leikkimielisyys on siis vain yksi näkökulma leikistä. Sen nähdään kuitenkin olevan mahdollisesti yksi tärkeimmistä leikin näkökulmista. (Skard – Bundy 2008: 71.) Anita Bundy esittää, että ilman leikkimielisyyttä kaikista toiminnoista tulee työtä (Rigby – Rodger 2006: 178–179).

Leikkimielisyyden malli (A Model of Playfulness) on toimintaterapiassa käytetty malli.

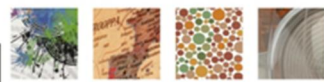
Leikkimielisyyden mallin mukaan leikkimielisyys jakaantuu kolmeen elementtiin, jotka ovat sisäsyntyinen motivaatio, sisäinen kontrolli ja vapaus irtautua realiteeteista (Skard – Bundy 2008: 71). Myöhemmin mukaan on tullut neljäs elementti, leikin kehystäminen, joka näyttäisi olevan erittäin tärkeää sekä leikille että leikkimielisyydelle (Skard – Bundy 2008: 73).

- **Sisäinen motivaatio** mallissa tarkoittaa sitä, että lapsi on sisäisesti motivoitunut leikkiin eli toimintaan, johon sitoutuu omasta tahdostaan. Leikissä tapahtuva prosessi eli tekeminen on lapselle tärkeämpää kuin sen tuoma lopputulos eli tuotos. Esimerkiksi pelin pelaamisessa voittaminen on lapsesta mukavaa, mutta ei kuitenkaan ensisijainen syy pelata. Yllätys pelin voittajasta kasvattaa lapsen motivaatiota peliä kohtaan. Lasten motivaatio eri leikkejä ja pelejä kohtaan vaihtelee, joka johtuu lasten henkilökohtaisista motivaatiotekijöistä. Toiset ovat kiinnostuneita enemmän esimerkiksi sosiaalisia vuorovaikutustaitoja vaativista ja toiset taas enemmän fyysisiä taitoja vaativista toiminnoista. (Skard – Bundy 2008: 71–72.) Leikkiä havainnoidessa sisäsyntyistä motivaatiota ilmentävät esimerkiksi leikkijän sitoutuminen, intensiteetti ja tunne (Cordier – Bundy 2009: 47).

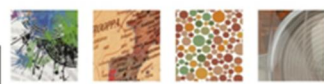
LEIKKIMIELISYYDEN MALLI

- **Sisäinen kontrolli** taas tarkoittaa, että leikkijä on suurelta osin itse vastuussa toiminnastaan ja sen tuloksesta. Leikkijä esimerkiksi valitsee itse leikkikaverinsa, mitä leikkii sekä milloin lopettaa leikin. Vaikka pelit ovat yleinen leikin muoto, nähdään ne usein leikin määritelmän ulkopuolella pelin kulkua määrittelevien sääntöjen vuoksi. Sääntöjä ja pelityyliä voidaan kuitenkin usein muokata pelaajan tarpeita vastaaviksi. Leikki, ollakseen leikkimielinen, ei voi sisältää liikaa sääntöjä. Jonkinlaisia sääntöjä siis kaivataan, jotta leikkijä voi kokea kontrollin tuntua. Useimmiten kaikki leikit, jopa puhtaat mielikuvitusleikit, sisältävätkin jonkinlaisia sääntöjä. Tällöin leikkijöillä itsellään on mahdollisuus määritellä leikilleen säännöt ja neuvotella niistä (Skard – Bundy 2008: 72.) Leikkiä havainnoidessa sisäisen kontrollin elementtiä ilmentävät esimerkiksi lapsen päätökset, leikin muokkaaminen ja neuvottelu (Cordier – Bundy 2009: 47).
- **Vapaus irrottautua realiteeteista** tarkoittaa mallissa leikkijän valintaa siitä, kuinka lähellä todellisuutta hän haluaa leikkiä. Leikkijä voi esimerkiksi kuvitella olevansa jokin muu henkilö tai muuttaa esimerkiksi esineen käyttötarkoitusta. Leikkijät ymmärtävät toisiaan sosiaalisten vihjeiden kautta, jotka voivat olla verbaalisia tai fyysisiä. Näin esimerkiksi ”leikitappelussa” osapuolet tietävät molemmat leikkivänsä ja olevansa irti todellisuudesta. Leikkijät voivat myös muuttaa todellisuutta liioittelemalla hieman sääntöjä, kiusoittelemalla tai keksimällä ja kertomalla esimerkiksi hauskoja juttuja. (Skard – Bundy 2008: 73.) Leikkiä havainnoidessa vapaus irrottautua realiteeteista elementtiä ilmentävät esimerkiksi leikkijän kekseliäisyys, hauskuuttelu ja kuvittelu (Cordier – Bundy 2009: 47).

LEIKKIMIELISYYDEN MALLI

- **Leikin kehystämisessä** leikki nähdään kehyksenä, jossa leikkijät antavat toisilleen vihjeitä siitä, kuinka haluaisivat tulla kohdelluksi. Hyvän leikkijän pitää pystyä sekä antamaan vihjeitä että lukemaan toisten antamia vihjeitä. Vihjeiden antamisen ja lukemisen taitoa tarvitaan myös muissa vuorovaikutuksellisissa tilanteissa kuin leikissä. Bateson esittää kuitenkin, että leikissä annetut vihjeet ovat usein liioiteltuja ja siksi helpompi oppia. Ihmiset eivät myöskään tarvitse kieltä oppiakseen leikkivihjeiden antamista tai tulkintaa, vaan jo esimerkiksi vauva voi oppia antamaan ja lukemaan sosiaalisia vihjeitä leikkiessään aikuisen kanssa. (Skard – Bundy 2008: 73.) Leikkiä havainnoidessa leikin kehystäminen ilmenee leikkijän kyvyssä vastata viesteihin ja antaa vihjeitä (Cordier – Bundy 2009: 47).
- Leikin kehystämistä on vaikeampi selventää kuin muita mallin elementtejä, koska vihjeiden antaminen ja lukeminen on usein kulttuuriin sidottuna hiljaisena tietona. Vain niiden puute tai häiriö on ilmeistä. Leikkimielisyyden neljä elementtiä heijastavat leikkijän panosta leikin vuorovaikutustilanteissa. Myös kannustavalla ympäristöllä on vaikutusta leikkimielisyyden ilmenemiseen. (Skard – Bundy 2008: 74.)

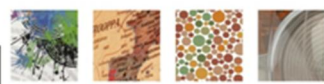
KUVAKOMMUNIKAATIO

- Monikielisessä ympäristössä, jossa suurimmalta osalta osallistujista puuttuu yhteinen kieli, voidaan kuvia käyttää tukemassa viestintää. Kuvat auttavat meitä tulkitsemaan ympäristöämme. Esimerkiksi kuvalliset opasteet (WC, tupakointikielto) kertovat meille paljon. (Kuvilla kommunikointi 2011.)
- Kuvia käytetään myös paljon monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa auttamassa suomea harjoittelevaa lasta ymmärtämään arkipäivän toimintaa. Kuvien avulla onkin mahdollista luoda selkeä rakenne arkeen. Kuvat voivat toimia myös kommunikoinnin apuna. Esimerkiksi kuvaa näyttämällä lapsi voi ilmaista häntä kiinnostavan leikkitoiminnan. Tämä tukee lapsen osallisuutta ja itsenäisempää toimintaa. (Jauhola –Bisi – Järvi – Rusama 2007: 39.)
- Kuvien käyttöä suunnitellessa on hyvä valita selkeät kuvat kuvaaman eri asioita. Lasten mielenkiintoa ja oppimista tukevat monesti värilliset ja hauskat kuvat. Kuvien käytössä on myös hyvä muistaa olla johdonmukainen käyttäen kuvaa aina samaan tarkoitukseen. (Jauhola –Bisi – Järvi – Rusama 2007: 39.) Kuvina voi käyttää esimerkiksi piirroksia, valokuvia tai erillisiä kuvakommunikaatioon valmistettuja kuvia (Kuvilla kommunikointi 2011.)
- Kuvista voi rakentaa apuvälineen esim. alkupiiriin, jossa ryhmäkerran struktuuri esitellään lapsille kuvien avulla
  - jokaiselle toiminnalle valitaan oma kuvansa
  - kyseessä olevan toiminnan päättyessä kuva käännetään väärin päin ja katsotaan mikä/mitkä toiminnot ovat seuraavaksi vuorossa
  - tavoitteena on, että kuvien avulla lapset huomioivat eri vaihtoehdot, joita ryhmäkerta tarjoaa
  - näin lapsilla olisi mahdollisuus valita heitä itseään motivoiva toiminta

Kuvat: Kuvapankki 2011.

VINKKEJÄ: YHTEISLEIKIT ALOITUKSEEN JA LOPETUKSEEN

Nallekarhu- leikki:

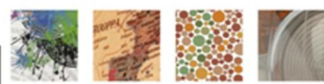
"Nallekarhu, nallekarhu, missä sinä asut? Yläkerta, alakerta, mur mur, mur?"

- Nallekarhu-leikki on arvausleikki. Leikissä arvuuttaja piilottaa selkensä takana pienen esineen (esimerkiksi napin) toiseen käteensä. Tämän jälkeen arvuuttaja liikuttelee nyrkissä olevia käsiään vuorotellen arvaajan edessä, lorun tahtiin. Lorun loputtua arvaaja arvaa, kumpaan käteen nappi on piilotettu. Jos arvaus osuu oikeaan, pääse hän arvuuttajaksi. Tätä voidaan leikki myös niin, että vuoro siirtyy aina seuraavalle piirissä olevalle.
- Leikissä harjoitellaan vuorottelua sekä yhteisleikkiä muiden kanssa. Leikissä otetaan kontaktia (katse, kosketus) toisiin leikkijöihin ja jaetaan yhteinen ilo!

Vanha maalipurkki:

"Vanha maalipurkki, olan takaa kurkki. Sininen vai punainen, pensseli on värinen?"

- Alkuvalmistelut –pensselit voi askarrella kartongista ja päällystää kontaktimuovilla, jolloin ne ovat pitkäikäisemmät.
- Vanha maalipurkki- leikki on arvausleikki. Leikissä arvuuttaja loruttelee ringissä istuvan toisen lapsen tai aikuisen takana silittäen samalla häntä kevyesti päälle kahdella (punaisella ja sinisellä) askarrellulla pensselillä vuorotahtiin. Lorun loputtua arvuuttaja nostaa toisen pensselin ylös arvaajan pään päälle, jolloin arvaajan tulee arvata, minkä värinen pensseli on kyseessä. Jos arvaus osuu oikeaan, pääse hän arvuuttajaksi. Tätä voidaan leikki myös niin, että vuoro siirtyy aina seuraavalle piirissä olevalle.
- Leikissä harjoitellaan vuorottelua sekä yhteisleikkiä muiden kanssa. Leikissä otetaan kontaktia (kosketus) toisiin leikkijöihin. Leikissä jaetaan yhteinen ilo ja jännitys! Värien "sininen vai punainen"- arvauksen apuna voidaan käyttää kahta värikorttia, joiden avulla lapsi voi näyttää, kumman värisen uskoo pensselin olevan.

VINKKEJÄ: YHTEISLEIKIT ALOITUKSEEN JA LOPETUKSEEN

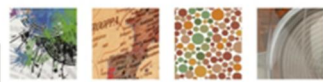
Ilmapallo- leikki:

- Alkuvalmistelut –ilmapallokuviot voi askarrella esimerkiksi erivärisistä kartongeista, jotka kannattaa päällystää kontaktimuovilla. Näin ne ovat pitkäikäisemmät. Ilmapalloihin liimataan teippiin kirjoitettu jokaisen osallistuvan lapsen nimi.
- Ilmapallo- leikissä lapsi nostaa yhden ilmapallon ohjaajan kädestä. Lapsi vie ilmapallon henkilölle, jonka nimi siinä lukee. Tämä henkilö vie ilmapallon pyykkinarulle tai seinälle ja tulee nostamaan vuorostaan seuraavan ilmapallon ohjaajan kädestä. Leikki jatkuu niin pitkään, kunnes jokaisen leikkijän ilmapallo on narulla. Ilmapallot haetaan pois narulta ryhmän päätyttyä.
- Leikki on yhteisleikki, jossa harjoitellaan oman vuoron odottamista sekä vastavuoroisuutta. Leikissä otetaan kontaktia toisiin leikkijöihin ja opitaan myös muiden ryhmään osallistuvien nimet. Leikki tukee ryhmääntymistä ja yhteisöllisyyttä. Leikissä huomioidaan yksilö sekä aikuisten että lasten osalta.

Tuiki tuiki tähtönen- laulu viittoen:

- Sopii talviaikaan.
- Yhteisen laulun opetteleminen ryhmässä on mukavaa. Viittomat tukevat lasten välistä vinkkien antamista sekä ottamista. Laulun avulla opitaan myös suomenkieltä.

VINKKEJÄ: YHTEISLEIKIT ALOITUKSEEN JA LOPETUKSEEN

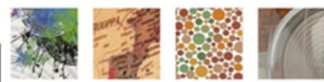
Jäätynet hernepussit:

- Leikissä leikkijät asettavat hernepussit pään päälle ja lähtevät liikkumaan tilassa esimerkiksi ohjaajan mallintamalla tavalla. Hernepussin tippuessa maahan, leikkijä jähmettyy paikoilleen, jolloin toinen leikkijä tulee nostamaan hernepussin takaisin pään päälle.
- Leikissä voidaan nähdä yhteistyötä parhaimmillaan. Siinä jaetaan yhteinen ilo sekä huomioidaan muut ja otetaan kontaktia muihin leikkijöihin.
- Tämä leikki onnistuu parhaiten isompien lasten kanssa. Pienempien lasten kohdalla voidaan leikkiä muokata helpommaksi, esimerkiksi taiteilla hernepussit pään päällä tai kuljettaa hernepusseja eri kehon osilla. Hernepusseja voi myös heitellä koriin tai pelata hernepussi-curlingia.

Kommervenka- leikki:

"Kommervenkaa, vemmerkonkaa.. (tätä voi toistaa useamman kerran, tahtia samalla nopeuttaen) Hyttynä myttynä maahan!"

- Leikissä hypitään lorun mukana ja sen loputtua mennään maahan mykkyrälle, peittäen pää jalkoihin. Silmät tulee olla kiinni tai piilossa. Tämän jälkeen yksi leikkijöistä (aluksi aikuinen) peittää yhden henkilön isolla kankaalla ja kysyy muilta, kuka leikistä puuttuu. Muut yrittävät arvata. Leikki voi jatkua siten tai niin, että arvaaja tulee peittämään seuraavaksi.
- Leikki on yhteisleikki, jossa jaetaan yhteinen ilo ja jännitys. Se tukee ryhmäntymistä sekä yksilön huomioimista. Leikissä otetaan kontaktia muihin leikkijöihin.

VINKKEJÄ: YHTEISLEIKIT ALOITUKSEEN JA LOPETUKSEEN

Munakennopingis:

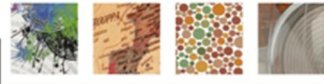
- Munakennopingiksessä leikkijät yrittävät vuorotellen heittää pingispallon piirin keskellä olevaan munakennoon (iso). Jännittävää on, jääkö pallo kennoon vai karkaako muualle?
- Leikissä korostuu yhdessä tekemisen ilo. Leikissä opetellaan myös oman vuoron odottamista.

Leijonan metsästys:

- Leijonan metsästys on laululeikki, jota voidaan leikki CD:ltä tulevat musiikin mukaan (esim. Fröbelin palikat) tai itse laulaen.

Vieteriukko:

- Leikki on musiikkileikki, jota leikitään CD:ltä tulevan musiikin mukaan (Sopanen Satu & Kaikkonen Markku: Lystitunti). CD löytyy esimerkiksi kirjastosta. Leikissä on hetkiä, jolloin leikkijät ovat hiljaa kyykyssä paikallaan ja välillä pompitaan kuin vieteriukot.
- Leikissä säädellään omaa vireystasoa ja voidaan purkaa energiaa. Leikki sopii hyvin esimerkiksi ryhmän alkuun. Leikissä korostuu yhdessä tekeminen ja yhteinen ilo.
- Leikki on mukavaa yhdessä tekemistä. Leikin omat viittomat elävöittävät leikkiä ja tempaisee leikkijän mukaansa.

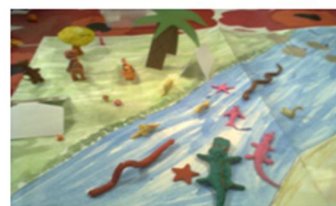
VINKKEJÄ: VARSINAINEN TOIMINNAN VAIHE

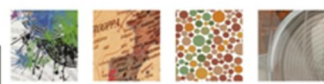
Puupalikat ja erilaiset hahmot:

- Nämä leikkivälineet mahdollistavat lasten vapaan leikin. Vapaassa leikissä lapset toteuttavat itseään mielekkäällä tavalla. Puupalikoilla ja erilaisilla hahmoilla voi leikkiä eri tavoin, jolloin ne sopivat eri ikäisille ja tasoisille leikkijöille. Esimerkiksi erilaisten rakennusten ja tornien rakentaminen tai aitausten tekeminen eläinhahmoille. Tästä voi syntyä myös mielikuvitusleikkiä. Ne myös voivat mahdollistaa yhteisleikkiä lasten välillä ja lisätä näin sosiaalista vuorovaikutusta lasten kesken.

Muovailu:

- Muovailuvaha on leikkiväline, jolla lapset voivat toteuttaa itseään mielekkäällä tavalla. Värikkäät muovailuvahat motivoivat leikkimään. Muovailu sopii eri ikäisille ja tasoisille leikkijöille. Lapset voivat tarvita aikuisen tukea, jotta motivaatio pysyy yllä. Muovailu on yksin tekemistä. Yhteisen puuhailun siitä saa esimerkiksi valmistamalla yhteisen alustan, jonka päälle voidaan koota valmiit tuotokset. Se voi myös motivoida lapsia leikkimään yhdessä tekemillään tuotoksillaan.

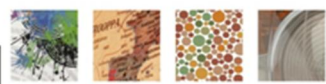
VINKKEJÄ: VARSINAISEN TOIMINNAN VAIHE

Askartelu:

- Askartelu on monipuolista toimintaa, sillä mahdollisuuksia, kuten erilaisia materiaaleja ja ideoita on runsaasti. Askarrella lapsi toimii usein yksin eikä kontaktia toisiin lapsiin aina synny. Askartelussa kannattaakin hyödyntää ajoittain yhteisten projektien tekemistä tai tehdä askarrelluilla tuotoksilla jotain, esimerkiksi nukketatteri tikkunukeilla tai vaikkapa varjoteatteri.

Erilaiset pelit:

- Erilaiset pelit ovat mukavaa ja usein opettavaista ajanvietettä. Pelit kiinnostavat varsinkin yli 5-vuotiaita lapsia. Pelejä voi pelata sääntöjen mukaan tai muokata sääntöjä pelaajan taitojen ja iän mukaan. Isommalle lapselle pelissä on usein monia innostavia elementtejä mukana, kuten jännitystä sekä aikuisen kanssa yhdessä oloa. Pelejä pelatessa ollaan vuorovaikutuksessa toisen pelaajan kanssa ja opetellaan samalla vuorovaikutustaitoja, vastavuoroisuutta sekä oman vuoron odottamista. Pelit opettavat myös yhteistyötaitoja.
- Lista peleistä ja sovellettavista leikkivälineistä, joilla merkityksellistä leikkiä voidaan mahdollistaa:
  - Eläinpyramidi
  - Muistipelit
  - Huokuva torni
  - Kimble
  - pikku legot
  - pikkueläimet/hahmot
  - muovailuvaha + valkosipulipuristin
  - leikkiastiat
  - automatto + autot
  - roolivaatteet

LÄHTEET

- Cordier, Reinie – Bundy, Anita 2009: Children and Playfulness. In Faist Stagnitti, Karen – Cooper, Rodney (eds.): Play as Therapy. Assessment and Therapeutic Interventions. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers. 45–58.
- Jauhola, Heli – Bisi, Arja – Järvi, Iina – Rusama, Pipsa 2007: Työmenetelmiä. Teoksessa Jauhola, Heli – Bisi, Arja – Järvi, Iina – Rusama, Pipsa (toim.): Monikulttuurinen varhaiskasvatus – pääkaupunkiseudun toimintamalli ja työmenetelmiä. MONIKU – Sosiaalinen vahvistaminen pääkaupunkiseudun monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa v. 2005 – 2007. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA MONIKU-hanke. Paintek. 3–68.
- Kuvapankki 2011. Papunet-verkkopalveluyksikkö, Kehitysvammaliitto. Verkkodokumentti. Päivitetty 23.11.2011. <<http://papunet.net/tietoa/materiaalit/kuvapankki.html>> Luettu 24.11.2011.
- Kuvilla kommunikointi 2011. Papunet-verkkopalveluyksikkö, Kehitysvammaliitto. Verkkodokumentti. Päivitetty 2.6. 2011. <<http://papunet.net/tietoa/kommunikointikeinot/kuvat.html>> Luettu 18.1.2012
- Law, Mary - Cooper, Barbara - Stewart, Debra - Strong, Susan - Rigby, Patricia - Letts, Lori 1996: The Person – Environment – Occupation Model: A transactive approach to occupational performance. Canadian Journal of Occupational Therapy 63 (1). 9–23.
- Mulligan, Shelley 2003: Occupational Therapy Evaluation for Children. A pocket guide. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Nurmi, Jari-Erik – Ahonen, Timo - Lyytinen, Heikki - Lyytinen, Paula - Pulkinen, Lea - Ruoppila, Isto 2006: Ihmisen psykologinen kehitys. Porvoo: WSOY.
- Skard, Geva – Bundy, Anita C. 2008: Test of Playfulness. In Faist Parham, L. Diane – Fazio, Linda S. (eds.): Play in Occupational Therapy for Children. St. Louis: MOSBY ELSEVIER. 71–93.
- Tietokulma 2011. Vanhempainnetti. Mannerheimin Lastensuojeluliitto <http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ ja_ kehitys/3_4- vuotias/sosiaaliset_taidot/>. Verkkodokumentti. > Luettu 23.11.2011.